

Fælles Mål

Faghæfte 19

Dansk som andetsprog

Fælles Mål – Faghæfte 19 – Dansk som andetsprog

Publikationen indgår i Uddannelsesstyrelsens håndbogsserie som nr. 4 - 2005

Grafisk tilrettelæggelse og omslag: Schwander Kommunikation

1. udgave, 1. oplag, maj 2005: 37.500 stk.

ISBN 87-603-2443-0

ISBN (WWW) 87-603-2445-7

ISSN 1399-2260

Uddannelsesstyrelsens håndbogsserie (Online) ISSN 1399-7394

Internetadresse: www.faellesmaal.uvm.dk

Udgivet af Undervisningsministeriet, Uddannelsesstyrelsen, Området for Grundskolen

Bestilles (UVM 5-464) hos:
Undervisningsministeriets forlag
Strandgade 100 D
1401 København K
Fax nr. 3392 5219
E-mail: forlag@uvm.dk
Tlf. nr. 3392 5220
eller hos boghandlere

Repro og tryk: Scanprint A/S

Printed in Denmark 2005

Indhold

4	Forord
5	Indledning
7	Folkeskolens formål
8	Om Fælles Mål
10	Læreplan
10	Signalement af faget
11	Formål for faget
12	Slutmål
12	Efter 9./10. klassetrin
14	Trinmål
14	Efter 2. klassetrin
15	Efter 2 års undervisning for elever, der er ankommet til Danmark efter 2. klassetrin. Alder 11-18 år
18	Efter 5. klassetrin eller efter 5 års undervisning for elever, der har startet deres skoleforløb i Danmark efter 2. klasse. Alder 11-18 år
20	Efter 7. klassetrin eller efter 7 års undervisning for elever, der har startet deres skoleforløb i Danmark efter 2. klasse. Alder 13-18 år
22	Efter 9. klassetrin
24	Efter 10. klassetrin
28	Trinmål – synoptisk opstillet
38	Beskrivelser
38	Udviklingen i undervisningen på 1. og 2. klassetrin
41	Udviklingen i undervisningen i de første to år for elever, der er ankommet til Danmark efter 2. klassetrin
46	Udviklingen i undervisningen på 3., 4. og 5. klassetrin
	Udviklingen i undervisningen i 2. forløb for elever, der har startet deres skoleforløb i Danmark efter 2. klasse
50	Udviklingen i undervisningen på 6. og 7. klassetrin
	Udviklingen i undervisningen i 3. forløb for elever, der har startet deres skoleforløb i Danmark efter 2. klasse
53	Udviklingen i undervisningen på 8. og 9. klassetrin
58	Beskrivelser og trinmål – synoptisk opstillet
85	Læseplan
85	1. forløb – 1.-2. klassetrin
87	De første to års undervisning for elever, der er ankommet til Danmark efter 2. klassetrin
90	2. forløb – 3.-5. klassetrin
	2. forløb for elever, der har startet deres skoleforløb i Danmark efter 2. klasse
92	3. forløb – 6.-7. klassetrin
	3. forløb for elever, der har startet deres skoleforløb i Danmark efter 2. klasse
94	4. forløb – 8.-9. klassetrin
97	5. forløb – 10. klassetrin
100	Undervisningsvejledning

Forord

Med fornyelsen af folkeskoleloven i 2002 har regeringen først og fremmest ønsket at styrke fagligheden. Eleverne skal – uanset hvor i landet de går i skole – have mulighed for at tilegne sig de samme kundskaber og færdigheder, og enhver må kunne danne sig et overblik over, hvilke mål der arbejdes hen mod. Det er en forudsætning for at sikre kvaliteten i folkeskolen.

De nye faghæfter hedder FÆLLES MÅL. Fælles Mål dækker over de to vigtigste sæt af faglige tekster til skolens fag og emner. For det første de bindende fælles nationale mål i form af fagformål, centrale kundskabs- og færdighedsområder (slutmål) og trinmål samt mål og bindende indholdsbeskrivelser for børnehaveklassen. For det andet de vejledende læseplaner og beskrivelser af udviklingen i undervisningen frem mod trin- og slutmål. Når de lokale læseplaner og beskrivelser er endeligt godkendt af kommunalbestyrelsen, bliver også de bindende – og dermed fælles – for den enkelte skole.

Fælles Mål har til hensigt at gøre det muligt at følge udviklingen i elevernes kundskabstildignelse – fra de starter i børnehaveklassen, til de forlader folkeskolen. I en rummelig folkeskole skal der være udfordringer for alle børn. Skolens undervisning skal tage udgangspunkt i det enkelte barns stærke og svage sider, så barnet når så langt som muligt i den retning, der angives i de fælles mål. Derfor er det afgørende, at lærerne og børnehaveklasselederne har frihed til – og dermed også ansvar for – at tilrettelægge undervisningen, så den tilgodeser den enkelte elev.

Folkeskolens formålsparagraf angiver den overordnede indholdsramme for skolens arbejde med elevernes alsidige personlige udvikling. Det handler om at lære noget, og det handler om at udvikle sig som menneske.

Det er i den enkelte kommune og på den enkelte folkeskole, at kvaliteten i folkeskolen skabes. Dette kan kun ske i et frugtbart samarbejde mellem lærere, børnehaveklasseledere, pædagoger, skolens øvrige medarbejdere og ledelse. Skolen har en væsentlig plads at udfylde i det enkelte barns liv, og et godt samarbejde med forældrene er en forudsætning for, at skolen kan løse sine opgaver.

Jeg håber, at de nye Fælles Mål hæfter bliver et godt værktøj i dagligdagen på skolerne. Jeg håber, de kan medvirke til at afhjælpe det problem, at nogle børn ikke lærer, hvad de skal, og at andre ikke får tilstrækkelige udfordringer.

BERTEL HAARDER
Undervisningsminister

Indledning

Fælles Mål for undervisningen kan medvirke til at styrke kvaliteten i folkeskolen på en række områder. Trinmål og slutmål kan give lærerne et klart og tydeligt billede af, hvad eleverne skal lære, uden at der tages stilling til hvordan. Trinmål og slutmål er samtidig et dialogværktøj mellem lærer og elev, lærere indbyrdes, mellem skoleleder og lærerteam samt mellem skole og hjem.

De fælles mål skal sikre en fælles folkeskole. Eleverne skal – uanset hvor i landet de går i skole – have mulighed for at tilegne sig de samme kundskaber og færdigheder. Målbeskrivelserne skal endvidere hjælpe lærere, forældre og elever med at være opmærksomme på, om en elev har brug for større udfordringer, støtte eller særlig opmærksomhed. Målene er således i høj grad et værktøj, der fremmer undervisningsdifferentiering.

Fælles Mål er en videreudvikling af Klare Mål. Det arbejde, som skolerne har iværksat med at planlægge undervisning ud fra målbeskrivelser, kan fortsætte. Tidligere kunne kommunerne vælge at gøre Undervisningsministeriets vejledende delmål til deres egne eller fastsætte egne delmål. Det nye er, at alle kommuner og skoler fremover skal følge de samme trinmål. Dertil kommer, at børnehaveklassens mål og indhold er blevet præciseret, således at der nu er fælles regler for, hvad børnene skal lære i børnehaveklassen. Hermed har børnehaveklassens undervisning fået vilkår, som er sammenlignelige med undervisningen på de efterfølgende klassetrin.

I forbindelse med revisionen af faghæfterne indføres to nye begreber: Læreplan og Undervisningsvejledning (tidligere: Vejledning). Læreplanen indeholder en præambel (et signalement af faget), fagets formål, CKF/slutmål, trinmål, vejledende beskrivelser af udviklingen i undervisningen frem mod trin- og slutmål samt den vejledende læseplan. Undervisningsvejledningen indeholder som hidtil en vejledning i form af en række råd og vink til undervisningen. De to begreber – læreplan og undervisningsvejledning – er valgt for at skabe overensstemmelse i sprogbrug mellem folkeskole og ungdomsuddannelse med henblik på at fremme samarbejdet og kontinuiteten i uddannelsessystemet.

I forbindelse med omdannelsen af delmål til trinmål er der foretaget visse konsekvensrettelser i de vejledende læseplaner. De overskrifter, som de centrale kundskabs- og færdighedsområder er bygget op om, kan fremover genfindes i læseplanerne.

Som noget nyt skal kommunerne udarbejde beskrivelser af udviklingen i undervisningen frem mod trin- og slutmål. Ifølge folkeskoleloven udsender undervisningsministeren et vejledende materiale til understøttelse af disse beskrivelser. Materialet er indeholdt i læreplanen for det enkelte fag.

Skolernes arbejde med elevernes alsidige personlige udvikling skal også videreføres. Forpligtelsen er nu indskrevet i selve folkeskoleloven.

KIM MØRCH JACOBSEN
Uddannelsesdirektør

Folkeskolens formål

Fra bekendtgørelse af lov om folkeskolen nr. 870 af 21. oktober 2003

§ 1. Folkeskolens opgave er i samarbejde med forældrene at fremme elevernes tilegnelse af kundskaber, færdigheder, arbejdsmetoder og udtryksformer, der medvirker til den enkelte elevs alsidige personlige udvikling.

Stk. 2. Folkeskolen må søge at skabe sådanne rammer for oplevelse, virkelyst og fordybelse, at eleverne udvikler erkendelse, fantasi og lyst til at lære, således at de opnår tillid til egne muligheder og baggrund for at tage stilling og handle.

Stk. 3. Folkeskolen skal gøre eleverne fortrolige med dansk kultur og bidrage til deres forståelse for andre kulturer og for menneskets samspil med naturen. Skolen forbereder eleverne til medbestemmelse, medansvar, rettigheder og pligter i et samfund med frihed og folkestyre. Skolens undervisning og hele dagligliv må derfor bygge på åndsfrihed, ligeværd og demokrati.

§ 2. Folkeskolen er en kommunal opgave. Kommunalbestyrelsen har ansvaret for, at alle børn i kommunen sikres vederlagsfri undervisning i folkeskolen. Kommunalbestyrelsen fastlægger, jf. § 40, mål og rammer for skolernes virksomhed inden for denne lov.

Stk. 2. Den enkelte skole har inden for de givne rammer ansvaret for undervisningens kvalitet i henhold til folkeskolens formål, jf. § 1, og fastlægger selv undervisningens organisering og tilrettelæggelse.

Stk. 3. Elever og forældre samarbejder med skolen om at leve op til folkeskolens formål.

Om Fælles Mål

Med Lov om ændring af lov om folkeskolen af 30. april 2003 fastsættes fælles nationale mål for undervisningen. Det indebærer, at undervisningsministeren – i lighed med tidligere – fastsætter regler om formålet med undervisningen og om centrale kundskabs- og færdighedsområder, dvs. slutmål, for alle folkeskolens 42 fag og emner.

Endvidere fastsætter undervisningsministeren som noget nyt bindende mål – trinmål – på bestemte klassetrin. Trinmålene fastsættes, hvor det er pædagogisk begrundet ud fra det enkelte fags vejledende timetal, opbygning og progression.

Folkeskolens formål						
Fag	Fag	Fag	Fag	Fag	Fag	Fagets formål
						CKF slutmål
						Trinmål
						Beskrivelser
						Læseplan
						Undervisningsvejledning

Slutmål og trinmål angiver fælles nationale mål for, hvad undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig af kundskaber og færdigheder i faget eller emnet, henholdsvis ved afslutningen af undervisningen og ved afslutningen af bestemte klassetrin.

Slutmålene – eller de centrale kundskabs- og færdighedsområder – er de langsigtede mål, som skal fungere som pejlemærker for undervisningen i hele forløbet. Trinmålene er de kortsigtede mål, som anvendes i forbindelse med planlægning og evaluering af undervisningen, som dialogredskab og som områder i forbindelse med vurderingen af elevens udbytte af undervisningen.

Ved udformningen af trinmål er der taget udgangspunkt i de vejledende delmål fra Klare Mål. Der er dog sket nogle justeringer som følge af, at minimumstimetallet øges, at der er kommet et minimumstimetal i visse fag, og at der i visse fag sker en ændring i begyndelses- og sluttidspunktet.

Undervisningsministeren udsender vejledende læseplaner, der angiver indholdet i undervisningen. Kommunalbestyrelsen godkender efter indstilling fra skolebestyrelsen skolens læseplaner.

Som et nyt element i det faglige hierarki skal kommunen udarbejde beskrivelser af udviklingen i undervisningen frem mod trin- og slutmål. Beskrivelserne anvendes som et redskab i lærernes planlægning af undervisningen og i samarbejdet om fag og tværfaglige forløb med henblik på at understøtte den enkelte elevs udvikling og behov.

Undervisningsministeren udsender vejledende beskrivelser. Kommunalbestyrelsen godkender beskrivelserne efter indstilling fra skolebestyrelsen.

Med fornyelsen af folkeskoleloven har undervisningsministeren hjemmel til at fastsætte en indholdsbeskrivelse, der angiver mål for børnehaveklassen. Mål og indhold for børnehaveklassen er udformet som et faghæfte og findes ligesom de øvrige fag og emner på hjemmesiden.

Fagenes teksthierarki

1993-loven	Klare Mål	Fælles Mål	
Formål CKF (Prøvebestemm.)	Formål CKF (Slutmål) (Prøvebestemm.)	Formål Slutmål – CKF Trinmål (Prøvebestemm.)	Centrale bestemmelser
Læseplaner	Delmål Læseplaner Elevens alsidige	Beskrivelser Læseplaner Elevens alsidige	Lokale bestemmelser
Vejledning	Vejledning	Undervisnings- vejledning	Vejledende tekster

Undervisningsministeren udsender endvidere et vejledende materiale om beskrivelsen af elevernes alsidige personlige udvikling med udgangspunkt i folkeskolens formålsparagraf. Kommunalbestyrelsen skal sikre, at hensynet til elevernes alsidige personlige udvikling er tilgodeset gennem beskrivelser i læseplanerne eller på anden hensigtsmæssig måde. “Elevernes alsidige personlige udvikling” er udformet som et faghæfte og findes ligesom de øvrige fag og emner på hjemmesiden.

Formål – fag og alsidig personlig udvikling

Mange måder at lære på			Lyst til at lære				At lære sammen med andre		
Folkeskolens formål									
Fag	Fag	Fag	Fag	Fag	Fag	Fag	Fag	Fag	Fag

I praksis udmøntes undervisningsministerens hjemmel til at udsende bindende og vejledende faglige tekster ved dels at udsende 25 faghæfter – hvoraf dette hæfte er ét af dem – dels ved at oprette en hjemmeside for alle fag og emner:

<http://www.faellesmaal.wm.dk>

Læreplan for Dansk som andetsprog består af:

- **Signalement**
- **Formål**
- **Slutmål**
- **Trinmål**
- **Beskrivelser**
- **Læseplan**

Signalement af faget

Der undervises i dansk som andetsprog på 1.-10. klassetrin.

De centrale kundskabs- og færdighedsområder er:

Kommunikative færdigheder

Sprog og sprogbrug

Viden om sprogtilegnelse og egen læring

Sprog, kultur og samfundsforhold.

I dansk som andetsprog skal de grundlæggende kundskaber og færdigheder i de fire områder udvikles som en helhed gennem hele skoleforløbet både i faget dansk som andetsprog, i de øvrige fag, og når dansk som andetsprog indgår i tværgående emner og problemstillinger.

De centrale kundskabs- og færdighedsområder er grundlaget for tilrettelæggelsen, gennemførelsen og evalueringen af undervisningen, således at eleverne får mulighed for at

- anvende sproget i samspil med andre og som redskab for læring i og uden for skolen
- anvende indsigt i det at lære dansk og herunder opnå bevidsthed om egen udvikling som brugere af to eller flere sprog
- anvende viden om dansk sprog og kultur og forstå samspillet med eget modersmål og egen kulturbaggrund, således at de kan deltage aktivt og ligeværdigt i skole, uddannelse og samfund.

Formål for faget

Formålet med undervisningen i dansk som andetsprog er, at tosprogede elever på baggrund af deres sproglige og kulturelle forudsætninger tilegner sig færdigheder i at forstå og anvende talt og skrevet dansk. Undervisningen skal fremme elevernes lyst til at bruge dansk, og den skal udvikle deres bevidsthed om dansk kultur, sprog og sprogbrug samt om sprogtilegnelse.

Stk.2. Undervisningen skal fremme den enkelte elevs personlige og sproglige udvikling og forståelse af samspillet mellem dansk sprog og kultur og elevens modersmål og kulturbaggrund. Undervisningen skal herved bidrage til, at eleven udvikler forudsætningen for en aktiv og ligeværdig deltagelse i skole, uddannelse og samfund.

Slutmål

Efter 9. /10. klassetrin

Kommunikative færdigheder – Det talte sprog

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- forstå talt dansk om kendte og ukendte emner, som det forekommer i dagliglivet i og uden for skolen
- afkode og bruge kropssprog og stemme som udtryksmiddel
- indlede, opretholde og slutte en samtale på baggrund af kendskab til principper for samtale
- forstå hovedindholdet af lyd- og billedmedieproduktioner, hvor forskellige regionale og sociale varianter forekommer
- udtrykke sig forståeligt og sammenhængende om fantasi, følelser, tanker og viden i forbindelse med samtaler, debatter og fremlæggelser.

Kommunikative færdigheder – Det skrevne sprog

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- læse og forstå skrevne tekster inden for mange genrer, idet læseform og -hastighed afpasses efter tekst og formål
- forstå, hvordan litteratur kan formidle livserfaring, kundskab og forestillinger, som kan kaste lys over eget og andres liv
- uddrage informationer af forskellige informationskilder med hensigtsmæssige søgemetoder og læseteknikker
- skrive klare, detaljerede tekster, der udtrykker oplevelser, følelser og viden i en sammenhængende og disponeret form, der passer til situationen
- styre skriveprocessen fra idé til færdig tekst, alene og sammen med andre.

Sprog og sprogbrug

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- udtrykke sig hensigtsmæssigt mundtligt og skriftligt i den konkrete situation
- anvende et tilstrækkeligt og forholdsvis præcist ordforråd inden for almene og faglige emneområder og problemstillinger
- anvende viden om centrale grammatiske områder, især orddannelse, ordklasser og ordstilling

Slutmål

- anvende og udnytte viden om normer for retstavning og tegnsætning
- erkende og anvende viden om ligheder og forskelle mellem modersmålet og dansk og mellem modersmålet og andre sprog
- forholde sig aktivt til tosprogethedens betydning og muligheder.

Viden om sprogtilegnelse og egen læring

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- vurdere egne færdigheder i at anvende dansk mundtligt og skriftligt
- bruge hensigtsmæssige kommunikationsstrategier såsom omskrivning, brug af overbegreber, synonymer, mimik og kropssprog som middel til at overvinde mundtlige forhindringer
- vælge lyttestrategier i forhold til en given situation
- anvende hensigtsmæssige gættestrategier i forhold til både det talte og skrevne sprog
- vælge læsemåde og anvende læsestrategier i forhold til teksttype og situation
- anvende og udnytte viden om skriveprocessens faser
- bruge ordbøger og andre håndbøger, herunder elektroniske hjælpemidler, hensigtsmæssigt
- vælge arbejdsform i forhold til den foreliggende aktivitet og dens formål.

Sprog, kultur og samfundsforhold

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- analysere sædvaner og sociale og kulturelle normer i Danmark
- perspektivere tekster på dansk til egen kulturel baggrund
- forstå væsentlige træk af samfundsforhold i Danmark på grundlag af arbejdet med tekster i bred forstand.

Trinmål

Efter 2. klassetrin

Kommunikative færdigheder – Det talte sprog

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- forstå ord og vendinger knyttet til dagligdagen og emner i dansk og andre fag
- lytte til lærerens oplæsning og fortælling, når den understøttes af illustrationer, og deltage i små rollespil og dramatiseringer af udvalgte fortællinger
- deltage i samtaler om forskellige temaer, som klassen arbejder med
- samtale om alderssvarende billedmedier
- fortælle forståeligt om egne oplevelser og følelser og beskrive daglige gøremål knyttet til skole, hjem og fritid.

Kommunikative færdigheder – Det skrevne sprog

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- udnytte billedstøtte i forbindelse med læsning
- læse og forstå korte sprogligt enkle tekster, hvor indholdet er kendt
- tegne, genfortælle eller dramatisere handlingen i en tekst
- kende til børnelitteratur og eventyr fra forskellige kulturer
- skrive enkle ord, udtryk og sætninger om nære og genkendelige emner som egen person, familien, skole og fritid
- vide, at der er sammenhæng mellem tale og skrift
- skrive de små og store trykbogstaver i håndskrift
- skrive på computer.

Sprog og sprogbrug

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- udtrykke sig mundtligt på et forståeligt dansk
- anvende og forstå et elementært ordforråd, så de sprogligt kan fungere i sociale sammenhænge med elever, der har dansk som modersmål
- kende skrifttegnenes navn, form og lyd og om muligt sammenligne dem med eget modersmål
- fortælle, i hvilke situationer og med hvem de taler henholdsvis dansk og modersmålet.

Trinmål

Viden om sprogtilegnelse og egen læring

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- deltage i små samtaler om sprog, og hvordan man lærer sprog
- anvende enkle kommunikationsstrategier på opfordring, bl.a. omskrivning, brug af overbegreber og synonymer, mimik og kropssprog
- spørge direkte eller ved indirekte appel gøre opmærksom på, at noget ikke er forstået
- lytte med opmærksomhed til andres oplæsning eller fortælling
- turde gætte på betydningen af ukendte ord og begreber
- samtale om, hvad man bruger læsning og skrivning til
- benytte billedordbøger som kommunikationsmiddel.

Sprog, kultur og samfundsforhold

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- samtale om dagliglivet i Danmark på baggrund af egne iagttagelser og erfaringer
- kende til danske fortællinger, sange, rim og remser og sammenligne med tekster fra andre kulturelle traditioner
- samtale om sociale forhold i familie, skole og fritid ud fra lærerens oplæsning, fortælling og elevernes små rollespil.

Efter 2 års undervisning for elever, der er ankommet til Danmark efter 2. klassestrin. Alder 11-18 år

Disse trinmål relaterer sig til basisundervisningen, som den kommer til udtryk i bekendtgørelsen om folkeskolens undervisning i dansk som andetsprog og omfatter både elever, der ved skolestarten i Danmark var alfabetiserede, og elever, der ikke var alfabetiserede. Eleverne fordeler sig derfor aldersmæssigt på 5.-10. klassestrin, og trinmålene må tilpasses dette faktum.

Kommunikative færdigheder – Det talte sprog

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

Trinmål

- forstå ord og vendinger knyttet til dagligdagen og emner i dansk og andre fag, når de er tilpasset elevernes alder og sproglige niveau
- forstå talt dansk, når der tales direkte til eleven
- indgå i enkle rollespil og dramatiseringer
- deltage i samtaler om forskellige temaer, som klassen arbejder med
- forstå og uddrage hovedindholdet af en kortere lyttetekst, evt. understøttet af illustrationer
- følge med i lyd- og billedmedier om emner, der er centrale for eleverne, og gøre rede for hovedindholdet
- fortælle forståeligt, evt. med accent, om egne oplevelser og følelser og beskrive daglige gøremål knyttet til skole, hjem og fritid.

Kommunikative færdigheder – Det skrevne sprog

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- udnytte bånd- og billedstøtte i forbindelse med læsning
- læse og forstå sprogligt enkle tekster om kendte emner udvalgt efter elevernes alder og modenhed under hensyntagen til, om eleven var alfabetiseret ved skolegangens begyndelse
- genfortælle hovedindholdet i en enkel tekst
- forholde sig til indholdet af litteratur svarende til alder og modenhed, når den bliver læst op
- uddrage informationer af enkle tekster under hensyntagen til, om eleven var alfabetiseret ved skolegangens begyndelse
- skrive korte sammenhængende tekster om vedkommende emner med hjælp
- fastholde informationer og tanker, bl.a. ved hjælp af logbog
- deltage i procesorienterede skriveforløb, herunder udveksle ideer gennem brainstorming, skrive første udkast og modtage respons
- skrive de små og store trykbogstaver i håndskrift
- skrive på computer.

Sprog og sprogbrug

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- udtrykke sig mundtligt på et forståeligt dansk
- anvende og forstå et elementært ordforråd, så de sprogligt kan fungere i sociale sammenhænge, hvor dansk er samtalsproget
- anvende og forstå et elementært fagligt ordforråd, så de med nogen støtte kan følge en dansksproget undervisning
- anvende substantiver, verber, adjektiver og pronominer nogenlunde hensigtsmæssigt
- anvende dansk sætningsbygning nogenlunde hensigtsmæssigt
- anvende elementære retstavningsregler

Trinmål

- anvende punktum og andre tegn
- kende til nogle sammenhænge mellem sprogbrug og kultur, herunder slægtskabsbetegnelser, tiltaleformer og madtraditioner, således at både dansk og modersmålet inddrages og sammenlignes
- fortælle, i hvilke situationer og med hvem de taler henholdsvis dansk og modersmålet.

Viden om sprogtilegnelse og egen læring

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- deltage i samtaler om sprogtilegnelse, først og fremmest at sprog kan læres både i og uden for skolen
- anvende enkle kommunikationsstrategier på opfordring, først og fremmest omskrivning, brug af overbegreber og synonymer, mimik, kropssprog og direkte og indirekte appel
- lytte koncentreret og erfare, at man ikke behøver at forstå hvert ord i en lyttetekst for at forstå hovedindholdet
- gætte på betydningen af ukendte ord og vendinger i forbindelse med enkle billed-, lyd- og læsetekster
- udnytte forforståelse til at læse og forstå hovedindholdet af en tekst
- samtale med læreren om egen skriveudvikling på baggrund af egne tekster indsamlet over en periode
- benytte billedordbøger og ordbøger mellem dansk og modersmålet, forudsat at læsefærdigheden beherskes på modersmålet
- indgå i par- og gruppearbejde.

Sprog, kultur og samfundsforhold

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- samtale om emner fra dagliglivet og om sociale og kulturelle normer i Danmark ud fra egne og andres iagttagelser og erfaringer
- forholde sig til kulturelle forskelle og ligheder, som de kommer til udtryk i tekster formidlet gennem oplæsning eller elektroniske medier
- samtale om sociale forhold i familie, skole og fritid, som de kommer til udtryk i tekster formidlet gennem oplæsning eller elektroniske medier.

Trinmål

Efter 5. klassetrin eller efter 5 års undervisning for elever, der har startet deres skoleforløb i Danmark efter 2. klasse. Alder 11-18 år

Disse trinmål omfatter både elever, der ved udgangen af 5. klasse har gået i en dansk klasse siden skolestarten og elever, der er kommet senere i skoleforløbet og evt. har gået i modtagelsesklasse. Eleverne fordeler sig derfor aldersmæssigt på 5.-10. klassetrin, og trinmålene må tilpasses dette faktum.

Kommunikative færdigheder – Det talte sprog

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- forstå hovedindholdet af talt dansk, som det bruges i undervisningen og i samtaler med dansktalende kammerater og voksne
- bruge rollespil og improvisation til at sætte sig ind i andres situation, bl.a. som middel til konfliktløsning
- deltage i par- og gruppediskussioner i forbindelse med undervisningen i dansk og andre fag
- foretage interviews ved hjælp af båndoptager og efterfølgende uddrage hovedindholdet
- følge med i lyd- og billedmedier og gøre rede for hovedindholdet eller detaljer, afhængigt af formålet
- præsentere og fremlægge et emne, evt. ved hjælp af en planche eller gennem et rollespil
- udtrykke sig forståeligt i fortælling, referat og diskussion.

Kommunikative færdigheder – Det skrevne sprog

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- udnytte bånd- og billedstøtte i forbindelse med læsning
- læse og forstå lettere, indholdsmæssigt alderssvarende danske og oversatte tekster inden for forskellige genrer
- genfortælle og diskutere hovedindholdet af læste tekster inden for forskellige genrer
- diskutere alderssvarende tekstens univers på baggrund af forforståelse
- uddrage enkle informationer fra forskellige informationskilder
- skrive sammenhængende faglige og ikke-faglige tekster på grundlag af et kendt indhold
- fastholde informationer og tanker, bl.a. ved hjælp af logbog

Trinmål

- deltage i procesorienterede skriveforløb, herunder udveksle ideer gennem brainstorming, skrive første udkast, læse egne tekster op og modtage mundtlig og eventuel skriftlig respons
- anvende tekstbehandling ved skrivning af tekster.

Sprog og sprogbrug

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- udtrykke sig mundtligt på et flydende og forståeligt sprog, der er hensigtsmæssigt afpasset efter situation og samtalepartnere
- kende og forklare betydningen af almindeligt forekommende ord, der anvendes i sociale sammenhænge og i skolens fag
- bruge substantiver, verber, adjektiver og pronominer nogenlunde hensigtsmæssigt
- anvende dansk sætningsbygning nogenlunde hensigtsmæssigt og kende regler for sammensætninger
- kende og bruge normer for skriftsprog i dagligdags breve, e-mails og beskeder
- anvende normer for retstavning forholdsvist sikkert
- beherske brug af punktum og kende til regler for kommatering
- kende til sammenhænge mellem sprogbrug og kultur, bl.a. slægtskabsbetegnelser, tiltaleformer og madtraditioner
- skifte hensigtsmæssigt mellem egne sprog, afpasset efter situation, samtalepartnere og formål med kommunikationen.

Viden om sprogtilegnelse og egen læring

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- udnytte forskellige måder at lære dansk på
- anvende kommunikationsstrategier i forskellige situationer
- vælge lyttemåde i forhold til en given situation, herunder lytte efter nøgleord for at forstå et hovedindhold eller lytte efter væsentlige detaljer
- gætte kvalificeret for at forstå betydningen af ukendte ord og vendinger i billed-, lyd- og læsetekster, idet såvel kontekst som almen viden inddrages
- læse med forskellige formål og kende til forskellige læseteknikker såsom fokuseret læsning og skimming
- erfare, at skrivning er en proces bestående af forskellige delprocesser og drage nytte af samtaler om de forskellige faser
- benytte lettilgængelige ordbøger, håndbøger og elektroniske hjælpemidler
- indgå i par- og gruppearbejde.

Trinmål

Sprog, kultur og samfundsforhold

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- samtale om emner fra dagliglivet og om sociale og kulturelle normer i Danmark ud fra egne og andres iagttagelser og erfaringer
- diskutere kulturelle forskelle og ligheder inden for forskellige teksttyper
- diskutere væsentlige træk af børns og unges vilkår i skole og uddannelse.

Efter 7. klassetrin eller efter 7 års undervisning for elever, der har startet deres skoleforløb i Danmark efter 2. klasse. Alder 13-18 år

Disse trinmål omfatter både elever, der ved udgangen af 7. klasse har gået i en dansk klasse siden skolestarten, og elever, der er kommet senere i skoleforløbet og evt. har gået i modtagelsesklasse. Eleverne fordeler sig derfor på 7.- 10. klassetrin, og trinmålene må tilpasses dette faktum.

Kommunikative færdigheder – Det talte sprog

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- forstå hovedindholdet af talt dansk, som det bruges i naturlig tale og i elektroniske medier, i og uden for skolen
- forholde sig til, at stemme og kropssprog kan variere alt efter situation og samtalepartner
- deltage i par- og gruppediskussioner og turde give sin mening til kende i klassen
- foretage interviews ved hjælp af båndoptager og efterfølgende uddrage hovedindhold og væsentlige detaljer
- forstå og diskutere en film eller lignende og gøre rede for hovedindhold eller detaljer, afhængigt af formålet
- præsentere og fremlægge et emne, bl.a. ved hjælp af en planche eller gennem et rollespil
- udtrykke sig forståeligt og sammenhængende i fortælling, referat og diskussion.

Kommunikative færdigheder – Det skrevne sprog

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- læse og forstå indholdsmæssigt alderssvarende danske og oversatte tekster, evt. i bearbejdede udgaver inden for forskellige genrer
- genfortælle og diskutere hovedindholdet af læste tekster inden for forskellige genrer
- forstå, at tekster og andre udtryksformer kan afspejle forskellige tiders og kulturers holdninger og værdier og drage sammenligninger med egne værdier
- finde udtryk for værdier og livsfortolkninger i tekster og forholde sig til tekster ud fra umiddelbar oplevelse og begyndende analytisk forståelse
- søge og uddrage informationer af forskellige informationskilder ved hjælp af forskellige læsemåder, især oversigtslæse, punktlæse og nærlæse
- skrive sammenhængende faglige og ikke-faglige tekster i en disponeret form på grundlag af et kendt indhold
- bruge logbog som middel til at fastholde informationer og tanker, til brug for kommunikation og som redskab i forbindelse med gruppearbejde
- deltage i procesorienterede skriveforløb, herunder udveksle ideer gennem brainstorming, skrive første udkast, modtage og give respons
- anvende tekstbehandling ved skrivning, redigering og layout af tekster.

Sprog og sprogbrug

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- bruge sproget relevant mundtligt og skriftligt i overensstemmelse med gængse normer i Danmark og inden for emner, der er centrale for eleverne
- forklare betydningen af almindeligt forekommende ord, der anvendes i sociale sammenhænge og i skolens fag
- bruge substantiver, verber, adjektiver og pronominer nogenlunde hensigtsmæssigt
- anvende dansk sætningsopbygning og kende regler herfor
- forstå de sproglige virkemidler i teksters opbygning i almindeligt forekommende teksttyper
- anvende normer for retstavning
- beherske brug af punktum og anvende regler for kommatering
- kende nogle vigtige forskelle mellem sprogbrug i eget modersmål og dansk
- skifte hensigtsmæssigt mellem egne sprog, afpasset efter situation, samtalepartnere og formål med kommunikationen.

Trinmål

Viden om sprogtilegnelse og egen læring

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- udnytte forskellige måder at lære dansk på
- anvende og diskutere, hvilke kommunikationsstrategier der er hensigtsmæssige i forskellige situationer
- vælge lyttemåde i forhold til en given situation, herunder lytte efter nøgleord for at forstå et hovedindhold og lytte efter væsentlige detaljer
- diskutere, hvad der er væsentlig og mindre væsentlig information i fagtekster og gætte kvalificeret, bl.a. ved hjælp af nøgleord og overskrifter
- læse med forskellige formål og kende til forskellige læseteknikker
- diskutere skriveprocessens forskellige faser med udgangspunkt i egne tekster
- benytte lettilgængelige ordbøger, håndbøger og elektroniske hjælpemidler
- samtale om forskellige måder at organisere arbejdet på og vælge arbejdsform i forhold til en stillet opgave.

Sprog, kultur og samfundsforhold

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- kende til kulturelle forskelle og ligheder inden for forskellige emner
- samtale om ungdomskulturer i Danmark, bl.a. med udgangspunkt i blade, film, tv og musikteksler
- diskutere samfundsforhold og levevilkår i Danmark på baggrund af arbejdet med tekster i bred forstand.

Efter 9. klasses trin

Disse trinmål omfatter både elever, der ved udgangen af 9. klasse har gået i en dansk klasse siden skolestarten, og elever, der er kommet senere i skoleforløbet og evt. har gået i modtagelsesklasse. Trinmålene må tilpasses dette faktum.

Kommunikative færdigheder – Det talte sprog

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- forstå talt dansk såvel i naturlig tale som via elektroniske medier
- afkode og tilpasse stemme og kropssprog i forhold til forskellige situationer og samtalepartnere

Trinmål

- indlede, opretholde og slutte en samtale på baggrund af principper for samtale
- forstå og diskutere indholdet i lyd- og billedmedier
- fremlægge fagligt stof for andre og modtage konstruktiv tilbagemelding
- udtrykke sig forståeligt og sammenhængende om fantasi, følelser, tanker og viden i forbindelse med samtaler, debatter og fremlæggelser.

Kommunikative færdigheder – Det skrevne sprog

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- læse og forstå skrevne tekster inden for mange genrer, idet læseform og læsehastighed afpasses efter tekst og formål
- reflektere over tekster inden for forskellige genrer og diskutere og problematisere indholdet
- forstå, hvordan litteratur kan formidle livserfaring, kundskab og forestillinger, som kan kaste lys over eget og andres liv
- finde udtryk for værdier og livsfortolkninger i tekster og forholde sig til tekster ud fra umiddelbar oplevelse og analytisk forståelse
- uddrage informationer af forskellige informationskilder med hensigtsmæssige søgemetoder og læseteknikker
- skrive klare, detaljerede tekster, der udtrykker oplevelser, følelser og viden i en sammenhængende og disponeret form, der passer til situationen
- bruge logbog som middel til at fastholde informationer og tanker, til kommunikation og som redskab i forbindelse med gruppe- og projektarbejde
- indsamle stof og disponere et indhold samt styre skriveprocessen fra idé til færdig tekst, alene og sammen med andre
- anvende tekstbehandling ved skrivning, redigering og layout af tekster.

Sprog og sprogbrug

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- bruge sproget mundtligt og skriftligt relevant i en række forskellige genrer i overensstemmelse med gængse normer i Danmark
- gøre rede for elementære mundtlige og skriftlige sprogbrugsnormer
- anvende et nogenlunde præcist ordforråd og forklare ordenes betydning
- bruge substantiver, verber, adjektiver og pronominer hensigtsmæssigt
- kende væsentlige træk ved dansk sætningsbygning og regler for orddannelse, herunder sammensætning og afledning
- forholde sig til teksters opbygning og skabe sammenhæng i egne tekster
- anvende normer for retstavning
- beherske brug af punktum og anvende væsentlige regler for den øvrige tegnsætning
- gøre rede for nogle vigtige forskelle mellem sprogbrug i eget modersmål og dansk
- veksle bevidst og hensigtsmæssigt mellem egne sprog og gøre rede for egne kodeskift

Trinmål

- kende til forhold vedrørende tosproget udvikling og forholdet mellem flertalssprog og mindretalssprog.

Viden om sprogtilegnelse og egen læring

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- reflektere over egen tosproglig udvikling og over, hvordan de bedst videreudvikler sprogene
- diskutere anvendelse af kommunikationsstrategier og bruge dem hensigtsmæssigt
- vælge lyttemåde i forhold til en given situation og vurdere en samtales karakter på grundlag af sproglige og ikke-sproglige udtryk, herunder forholde sig til, hvornår en hyggelig samtale udvikler sig til et skænderi
- gøre rede for, i hvilke situationer det er svært at lytte til og forstå dansk og diskutere, hvad man kan gøre for at arbejde med egne lyttefærdigheder
- forudsige tekstens indhold, bl.a. ud fra overskrifter og kontekst og gætte kvalificeret for at forstå betydningen af ukendte ord og vendinger i billed-, lyd- og læsetekster
- samtale om, hvad de bruger læsning til, og hvordan de kan arbejde med at udvikle gode læsefærdigheder og læsestrategier
- anvende og udnytte viden om skriveprocessens faser og diskutere, hvad de kan gøre for at videreudvikle deres skrivefærdigheder
- bruge opslagsbøger, bibliotek og elektroniske hjælpemidler
- vælge arbejdsform i forhold til den foreliggende aktivitet eller opgave, herunder arbejde projektorienteret.

Sprog, kultur og samfundsforhold

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- diskutere emner inden for moral, etik, tro og værdier, herunder ligestilling ud fra egne og andres iagttagelser og erfaringer
- perspektivere tekster på dansk til egen kulturel baggrund
- forstå væsentlige træk af de demokratiske processer i Danmark på grundlag af arbejdet med tekster i bred forstand.

Efter 10. klassetrin

Disse trinmål omfatter både elever, der ved udgangen af 10. klasse har gået i en dansk klasse siden skolestarten, og elever, der er kommet senere i skoleforløbet og evt. har gået i modtagelsesklasse. Trinmålene må tilpasses dette faktum.

Trinmål

Kommunikative færdigheder – Det talte sprog

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- forstå talt dansk om kendte og ukendte emner såvel i dagliglivet som i uddannelses-situationer, også under vanskeligere aflytningsforhold
- afkode og tilpasse stemme og kropssprog i forhold til situationen og diskutere betydningen af sproglige og ikke-sproglige virkemidler
- indlede, opretholde og slutte en samtale på baggrund af principper for samtale
- forstå og diskutere indholdet i lyd- og billedmedier og være opmærksom på forskellige regionale og sociale varianter
- fremlægge fagligt stof for andre og modtage konstruktiv tilbagemelding
- udtrykke sig forståeligt og sammenhængende om fantasi, følelser, tanker og viden i forbindelse med samtaler, debatter og fremlæggelser.

Kommunikative færdigheder – Det skrevne sprog

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- læse og forstå skrevne tekster inden for mange genrer, idet læseform og læsehastighed afpasses efter tekst og formål
- reflektere over tekster inden for forskellige genrer og diskutere og problematisere indholdet
- forstå, hvordan litteratur kan formidle livserfaring, kundskab og forestillinger, som kan kaste lys over eget og andres liv
- finde udtryk for værdier og livsfortolkninger i tekster og forholde sig til tekster ud fra umiddelbar oplevelse og analytisk forståelse
- uddrage informationer af forskellige informationskilder med hensigtsmæssige søgemetoder og læseteknikker
- skrive klare, detaljerede tekster, der udtrykker oplevelser, følelser og viden i en sammenhængende og disponeret form, der passer til situationen
- bruge logbog som middel til at fastholde informationer og tanker, til kommunikation og som redskab i forbindelse med gruppe- og projektarbejde
- indsamle stof og disponere et indhold samt styre skriveprocessen fra idé til færdig tekst, alene og sammen med andre
- anvende tekstbehandling ved skrivning, redigering og layout af tekster.

Sprog og sprogbrug

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- bruge sproget mundtligt og skriftligt relevant i en række forskellige genrer i overensstemmelse med gængse normer i Danmark
- gøre rede for elementære mundtlige og skriftlige sprogbrugsnormer

Trinmål

- anvende et relativt præcist og nuanceret ordforråd inden for almene og faglige emneområder
- forholde sig til centrale grammatiske forhold, når fokus er på den sproglige præcision i såvel mundtlige som skriftlige sammenhænge inden for kendte områder
- forholde sig til formel sproglig korrekthed i egne og andres tekster
- forstå og gøre rede for teksters opbygning og sammenbinding i gængse teksttyper
- anvende normer for retstavning
- beherske brug af punktum og anvende væsentlige regler for den øvrige tegnsætning
- kende forskelle på sprogbrugsnormer og sprogstruktur mellem dansk og eget modersmål og forholde sig bevidst hertil
- veksle bevidst og hensigtsmæssigt mellem egne sprog, diskutere egne kodeskift og forstå betydningen af andres
- diskutere forskelle mellem etsproget og tosproget udvikling.

Viden om sprogtilegnelse og egen læring

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- vurdere egne færdigheder i at anvende dansk mundtligt og skriftligt og diskutere, hvad man kan gøre for at blive en bedre sprogbruger
- diskutere anvendelse af kommunikationsstrategier og bruge dem hensigtsmæssigt
- vælge lyttemåde i forhold til en given situation og vurdere en samtales karakter
- udtrykke sig om, i hvilke situationer det er svært at lytte til og forstå dansk og diskutere, hvad man kan gøre for at arbejde med egne lyttefærdigheder
- anvende hensigtsmæssige gættestrategier i forhold til både det talte og skrevne sprog
- vælge læsemåde og anvende læsestrategier i forhold til teksttype og situation
- anvende og udnytte viden om skriveprocessens faser
- bruge opslagsbøger, bibliotek og elektroniske hjælpemidler
- vælge arbejdsform i forhold til den foreliggende aktivitet eller opgave.

Sprog, kultur og samfundsforhold

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- diskutere emner inden for moral, etik, tro og værdier, herunder ligestilling ud fra egne og andres iagttagelser og erfaringer
- perspektivere tekster på dansk til egen kulturel baggrund
- forstå væsentlige træk af de demokratiske processer i Danmark på grundlag af arbejdet med tekster i bred forstand.

Trinmål – synoptisk opstillet

Kommunikative færdigheder – Det talte sprog

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

Efter 2. klassetrin	Efter 2 års undervisning for elever, der er ankommet til Danmark efter 2. klassetrin. Alder 11-18 år	Efter 5. klassetrin eller efter 5 års undervisning for elever, der har startet deres skoleforløb i Danmark efter 2. klasse. Alder 11-18 år
<ul style="list-style-type: none"> forstå ord og vendinger knyttet til dagligdagen og emner i dansk og andre fag 	<ul style="list-style-type: none"> forstå ord og vendinger knyttet til dagligdagen og emner i dansk og andre fag, når de er tilpasset elevernes alder og sproglige niveau 	<ul style="list-style-type: none"> forstå hovedindholdet af talt dansk, som det bruges i undervisningen og i samtaler med dansktalende kammerater og voksne
<ul style="list-style-type: none"> lytte til lærerens oplæsning og fortælling, når den understøttes af illustrationer, og deltage i små rollespil og dramatiseringer af udvalgte fortællinger 	<ul style="list-style-type: none"> forstå talt dansk, når der tales direkte til eleven indgå i enkle rollespil og dramatiseringer 	<ul style="list-style-type: none"> bruge rollespil og improvisation til at sætte sig ind i andres situation, bl.a. som middel til konfliktløsning
<ul style="list-style-type: none"> deltage i samtaler om forskellige temaer, som klassen arbejder med 	<ul style="list-style-type: none"> deltage i samtaler om forskellige temaer, som klassen arbejder med forstå og uddrage hovedindholdet af en kortere lyttetekst, evt. understøttet af illustrationer 	<ul style="list-style-type: none"> deltage i par- og gruppediskussioner i forbindelse med undervisningen i dansk og andre fag foretage interviews ved hjælp af båndoptager og efterfølgende uddrage hovedindholdet
<ul style="list-style-type: none"> samtale om alderssvarende billedmedier 	<ul style="list-style-type: none"> følge med i lyd- og billedmedier om emner, der er centrale for eleverne, og gøre rede for hovedindholdet 	<ul style="list-style-type: none"> følge med i lyd- og billedmedier og gøre rede for hovedindholdet eller detaljer, afhængigt af formålet
<ul style="list-style-type: none"> fortælle forståeligt om egne oplevelser og følelser og beskrive daglige gøremål knyttet til skole, hjem og fritid 	<ul style="list-style-type: none"> fortælle forståeligt, evt. med accent, om egne oplevelser og følelser og beskrive daglige gøremål knyttet til skole, hjem og fritid 	<ul style="list-style-type: none"> præsentere og fremlægge et emne, evt. ved hjælp af en planche eller gennem et rollespil udtrykke sig forståeligt i fortælling, referat og diskussion

<p>Efter 7. klassetrin eller efter 7 års undervisning for elever, der har startet deres skoleforløb i Danmark efter 2. klasse. Alder 13-18 år</p>	<p>Efter 9. klassetrin</p>	<p>Efter 10. klassetrin</p>
<ul style="list-style-type: none"> • forstå hovedindholdet af talt dansk, som det bruges i naturlig tale og i elektroniske medier, i og uden for skolen 	<ul style="list-style-type: none"> • forstå talt dansk såvel i naturlig tale som via elektroniske medier 	<ul style="list-style-type: none"> • forstå talt dansk om kendte og ukendte emner såvel i dagliglivet som i uddannelsessituationer, også under vanskeligere aflytningsforhold
<ul style="list-style-type: none"> • forholde sig til, at stemme og kropssprog kan variere alt efter situation og samtalepartner 	<ul style="list-style-type: none"> • afkode og tilpasse stemme og kropssprog i forhold til forskellige situationer og samtalepartnere 	<ul style="list-style-type: none"> • afkode og tilpasse stemme og kropssprog i forhold til situationen og diskutere betydningen af sproglige og ikke-sproglige virkemidler
<ul style="list-style-type: none"> • deltage i par- og gruppediskussioner og turde give sin mening til kende i klassen • foretage interviews ved hjælp af båndoptager og efterfølgende uddrage hovedindhold og væsentlige detaljer 	<ul style="list-style-type: none"> • indlede, opretholde og slutte en samtale på baggrund af principper for samtale 	<ul style="list-style-type: none"> • indlede, opretholde og slutte en samtale på baggrund af principper for samtale
<ul style="list-style-type: none"> • forstå og diskutere en film eller lignende og gøre rede for hovedindhold eller detaljer, afhængigt af formålet 	<ul style="list-style-type: none"> • forstå og diskutere indholdet i lyd- og billedmedier 	<ul style="list-style-type: none"> • forstå og diskutere indholdet i lyd- og billedmedier og være opmærksom på forskellige regionale og sociale varianter
<ul style="list-style-type: none"> • præsentere og fremlægge et emne, bl.a. ved hjælp af en planche eller gennem et rollespil • udtrykke sig forståeligt og sammenhængende i fortælling, referat og diskussion 	<ul style="list-style-type: none"> • fremlægge fagligt stof for andre og modtage konstruktiv tilbagemelding • udtrykke sig forståeligt og sammenhængende om fantasi, følelser, tanker og viden i forbindelse med samtaler, debatter og fremlæggelser 	<ul style="list-style-type: none"> • fremlægge fagligt stof for andre og modtage konstruktiv tilbagemelding • udtrykke sig forståeligt og sammenhængende om fantasi, følelser, tanker og viden i forbindelse med samtaler, debatter og fremlæggelser

Trinnål – synoptisk opstillet

Kommunikative færdigheder – Det skrevne sprog

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

Efter 2. klassetrin	Efter 2 års undervisning for elever, der er ankommet til Danmark efter 2. klassetrin. Alder 11-18 år	Efter 5. klassetrin eller efter 5 års undervisning for elever, der har startet deres skoleforløb i Danmark efter 2. klasse. Alder 11-18 år
<ul style="list-style-type: none"> • udnytte billedstøtte i forbindelse med læsning • læse og forstå korte sprogligt enkle tekster, hvor indholdet er kendt • tegne, genfortælle eller dramatisere handlingen i en tekst 	<ul style="list-style-type: none"> • udnytte bånd- og billedstøtte i forbindelse med læsning • læse og forstå sprogligt enkle tekster om kendte emner udvalgt efter elevernes alder og modenhed under hensyntagen til, om eleven var alfabetiseret ved skolegangens begyndelse • genfortælle hovedindholdet i en enkel tekst 	<ul style="list-style-type: none"> • udnytte bånd- og billedstøtte i forbindelse med læsning • læse og forstå lettere, indholds-mæssigt alderssvarende danske og oversatte tekster inden for forskellige genrer • genfortælle og diskutere hovedindholdet af læste tekster inden for forskellige genrer
<ul style="list-style-type: none"> • kende til børnelitteratur og eventyr fra forskellige kulturer 	<ul style="list-style-type: none"> • forholde sig til indholdet af litteratur svarende til alder og modenhed, når den bliver læst op 	<ul style="list-style-type: none"> • diskutere alderssvarende teksters univers på baggrund af forforståelse
	<ul style="list-style-type: none"> • uddrage informationer af enkle tekster under hensyntagen til, om eleven var alfabetiseret ved skolegangens begyndelse 	<ul style="list-style-type: none"> • uddrage enkle informationer fra forskellige informationskilder
<ul style="list-style-type: none"> • skrive enkle ord, udtryk og sætninger om nære og genkendelige emner som egen person, familien, skole og fritid 	<ul style="list-style-type: none"> • skrive korte sammenhængende tekster om vedkommende emner med hjælp • fastholde informationer og tanker, bl.a. ved hjælp af logbog 	<ul style="list-style-type: none"> • skrive sammenhængende faglige og ikke-faglige tekster på grundlag af et kendt indhold • fastholde informationer og tanker, bl.a. ved hjælp af logbog
<ul style="list-style-type: none"> • vide, at der er sammenhæng mellem tale og skrift • skrive de små og store trykbogstaver i håndskrift • skrive på computer 	<ul style="list-style-type: none"> • deltage i procesorienterede skriveforløb, herunder udveksle ideer gennem brainstorming, skrive første udkast og modtage respons • skrive de små og store trykbogstaver i håndskrift • skrive på computer 	<ul style="list-style-type: none"> • deltage i procesorienterede skriveforløb, herunder udveksle ideer gennem brainstorming, skrive første udkast, læse egne tekster op og modtage mundtlig og eventuel skriftlig respons • anvende tekstbehandling ved skrivning af tekster

Trinmål – synoptisk opstillet

Kommunikative færdigheder

– Det skrevne sprog

Efter 7. klassetrin eller efter 7 års undervisning for elever, der har startet deres skoleforløb i Danmark efter 2. klasse. Alder 13-18 år	Efter 9. klassetrin	Efter 10. klassetrin
<ul style="list-style-type: none"> • læse og forstå indholdsmæssigt alderssvarende danske og oversatte tekster, evt. i bearbejdede udgaver inden for forskellige genrer • genfortælle og diskutere hovedindholdet af læste tekster inden for forskellige genrer 	<ul style="list-style-type: none"> • læse og forstå skrevne tekster inden for mange genrer, idet læseform og læsehastighed afpasses efter tekst og formål • reflektere over tekster inden for forskellige genrer og diskutere og problematisere indholdet 	<ul style="list-style-type: none"> • læse og forstå skrevne tekster inden for mange genrer, idet læseform og læsehastighed afpasses efter tekst og formål • reflektere over tekster inden for forskellige genrer og diskutere og problematisere indholdet
<ul style="list-style-type: none"> • forstå, at tekster og andre udtryksformer kan afspejle forskellige tiders og kulturers holdninger og værdier og drage sammenligninger med egne værdier • finde udtryk for værdier og livsfortolkninger i tekster og forholde sig til tekster ud fra umiddelbar oplevelse og begyndende analytisk forståelse 	<ul style="list-style-type: none"> • forstå, hvordan litteratur kan formidle livserfaring, kundskab og forestillinger, som kan kaste lys over eget og andres liv • finde udtryk for værdier og livsfortolkninger i tekster og forholde sig til tekster ud fra umiddelbar oplevelse og analytisk forståelse 	<ul style="list-style-type: none"> • forstå, hvordan litteratur kan formidle livserfaring, kundskab og forestillinger, som kan kaste lys over eget og andres liv • finde udtryk for værdier og livsfortolkninger i tekster og forholde sig til tekster ud fra umiddelbar oplevelse og analytisk forståelse
<ul style="list-style-type: none"> • søge og uddrage informationer af forskellige informationskilder ved hjælp af forskellige læsemåder, især oversigtslæse, punktlæse og nærlæse 	<ul style="list-style-type: none"> • uddrage informationer af forskellige informationskilder med hensigtsmæssige søgemetoder og læseteknikker 	<ul style="list-style-type: none"> • uddrage informationer af forskellige informationskilder med hensigtsmæssige søgemetoder og læseteknikker
<ul style="list-style-type: none"> • skrive sammenhængende faglige og ikke-faglige tekster i en disponeret form på grundlag af et kendt indhold • bruge logbog som middel til at fastholde informationer og tanker, til brug for kommunikation og som redskab i forbindelse med gruppearbejde 	<ul style="list-style-type: none"> • skrive klare, detaljerede tekster, der udtrykker oplevelser, følelser og viden i en sammenhængende og disponeret form, der passer til situationen • bruge logbog som middel til at fastholde informationer og tanker, til kommunikation og som redskab i forbindelse med gruppe- og projektarbejde 	<ul style="list-style-type: none"> • skrive klare, detaljerede tekster, der udtrykker oplevelser, følelser og viden i en sammenhængende og disponeret form, der passer til situationen • bruge logbog som middel til at fastholde informationer og tanker, til kommunikation og som redskab i forbindelse med gruppe- og projektarbejde
<ul style="list-style-type: none"> • deltage i procesorienterede skriveforløb, herunder udveksle ideer gennem brainstorming, skrive første udkast, modtage og give respons 	<ul style="list-style-type: none"> • indsamle stof og disponere et indhold samt styre skriveprocessen fra idé til færdig tekst, alene og sammen med andre 	<ul style="list-style-type: none"> • indsamle stof og disponere et indhold samt styre skriveprocessen fra idé til færdig tekst, alene og sammen med andre
<ul style="list-style-type: none"> • anvende tekstbehandling ved skrivning, redigering og layout af tekster 	<ul style="list-style-type: none"> • anvende tekstbehandling ved skrivning, redigering og layout af tekster 	<ul style="list-style-type: none"> • anvende tekstbehandling ved skrivning, redigering og layout af tekster

Trinmål – synoptisk opstillet

Sprog og sprogbrug

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

Efter 2. klassetrin	Efter 2 års undervisning for elever, der er ankommet til Danmark efter 2. klassetrin. Alder 11-18 år	Efter 5. klassetrin eller efter 5 års undervisning for elever, der har startet deres skoleforløb i Danmark efter 2. klasse. Alder 11-18 år
<ul style="list-style-type: none"> • udtrykke sig mundtligt på et forståeligt dansk 	<ul style="list-style-type: none"> • udtrykke sig mundtligt på et forståeligt dansk 	<ul style="list-style-type: none"> • udtrykke sig mundtligt på et flydende og forståeligt sprog, der er hensigtsmæssigt afpasset efter situation og samtalepartnere
<ul style="list-style-type: none"> • anvende og forstå et elementært ordforråd, så de sprogligt kan fungere i sociale sammenhænge med elever, der har dansk som modersmål 	<ul style="list-style-type: none"> • anvende og forstå et elementært ordforråd, så de sprogligt kan fungere i sociale sammenhænge, hvor dansk er samtalsproget • anvende og forstå et elementært fagligt ordforråd, så de med nogen støtte kan følge en dansksproget undervisning 	<ul style="list-style-type: none"> • kende og forklare betydningen af almindeligt forekommende ord, der anvendes i sociale sammenhænge og i skolens fag
	<ul style="list-style-type: none"> • anvende substantiver, verber, adjektiver og pronominer nogenlunde hensigtsmæssigt • anvende dansk sætningsbygning nogenlunde hensigtsmæssigt • anvende elementære retstavningsregler • anvende punktum og andre tegn 	<ul style="list-style-type: none"> • bruge substantiver, verber, adjektiver og pronominer nogenlunde hensigtsmæssigt • anvende dansk sætningsbygning nogenlunde hensigtsmæssigt og kende regler for sammensætninger • kende og bruge normer for skriftsprog i dagligdags breve, e-mails og beskeder • anvende normer for retstavning forholdsvist sikkert • beherske brug af punktum og kende til regler for kommatering
<ul style="list-style-type: none"> • kende skrifttegnenes navn, form og lyd og om muligt sammenligne dem med eget modersmål 	<ul style="list-style-type: none"> • kende til nogle sammenhænge mellem sprogbrug og kultur, herunder slægtskabsbetegnelser, tiltaleformer og madtraditioner, således at både dansk og modersmålet inddrages og sammenlignes 	<ul style="list-style-type: none"> • kende til sammenhænge mellem sprogbrug og kultur, bl.a. slægtskabsbetegnelser, tiltaleformer og madtraditioner
<ul style="list-style-type: none"> • fortælle, i hvilke situationer og med hvem de taler henholdsvis dansk og modersmålet 	<ul style="list-style-type: none"> • fortælle, i hvilke situationer og med hvem de taler henholdsvis dansk og modersmålet 	<ul style="list-style-type: none"> • skifte hensigtsmæssigt mellem egne sprog, afpasset efter situation, samtalepartnere og formål med kommunikationen

Trinmål – synoptisk opstillet

Sprog og sprogbrug

Efter 7. klassetrin eller efter 7 års undervisning for elever, der har startet deres skoleforløb i Danmark efter 2. klasse. Alder 13-18 år	Efter 9. klassetrin	Efter 10. klassetrin
<ul style="list-style-type: none"> • bruge sproget relevant mundtligt og skriftligt i overensstemmelse med gængse normer i Danmark og inden for emner, der er centrale for eleverne 	<ul style="list-style-type: none"> • bruge sproget mundtligt og skriftligt relevant i en række forskellige genrer i overensstemmelse med gængse normer i Danmark • gøre rede for elementære mundtlige og skriftlige sprogbrugsnormer 	<ul style="list-style-type: none"> • bruge sproget mundtligt og skriftligt relevant i en række forskellige genrer i overensstemmelse med gængse normer i Danmark • gøre rede for elementære mundtlige og skriftlige sprogbrugsnormer
<ul style="list-style-type: none"> • forklare betydningen af almindeligt forekommende ord, der anvendes i sociale sammenhænge og i skolens fag 	<ul style="list-style-type: none"> • anvende et nogenlunde præcist ordforråd og forklare ordenes betydning 	<ul style="list-style-type: none"> • anvende et relativt præcist og nuanceret ordforråd inden for almene og faglige emneområder
<ul style="list-style-type: none"> • bruge substantiver, verber, adjektiver og pronominer nogenlunde hensigtsmæssigt • anvende dansk sætningsopbygning og kende regler herfor • forstå de sproglige virkemidler i teksters opbygning i almindeligt forekommende teksttyper • anvende normer for retstavning • beherske brug af punktum og anvende regler for kommativering 	<ul style="list-style-type: none"> • bruge substantiver, verber, adjektiver og pronominer hensigtsmæssigt • kende væsentlige træk ved dansk sætningsbygning og regler for ord-dannelse, herunder sammensætning og afledning • forholde sig til teksters opbygning og skabe sammenhæng i egne tekster • anvende normer for retstavning • beherske brug af punktum og anvende væsentlige regler for den øvrige tegnsætning 	<ul style="list-style-type: none"> • forholde sig til centrale grammatiske forhold, når fokus er på den sproglige præcision i såvel mundtlige som skriftlige sammenhænge inden for kendte områder • forholde sig til formel sproglig korrekthed i egne og andres tekster • forstå og gøre rede for teksters opbygning og sammenbinding i gængse teksttyper • anvende normer for retstavning • beherske brug af punktum og anvende væsentlige regler for den øvrige tegnsætning
<ul style="list-style-type: none"> • kende nogle vigtige forskelle mellem sprogbrug i eget modersmål og dansk 	<ul style="list-style-type: none"> • gøre rede for nogle vigtige forskelle mellem sprogbrug i eget modersmål og dansk 	<ul style="list-style-type: none"> • kende forskelle på sprogbrugsnormer og sprogstruktur mellem dansk og eget modersmål og forholde sig bevidst hertil
<ul style="list-style-type: none"> • skifte hensigtsmæssigt mellem egne sprog, afpasset efter situation, samtalepartnere og formål med kommunikationen 	<ul style="list-style-type: none"> • veksle bevidst og hensigtsmæssigt mellem egne sprog og gøre rede for egne kodeskift • kende til forhold vedrørende tosproget udvikling og forholdet mellem flertalssprog og mindretalsprog 	<ul style="list-style-type: none"> • veksle bevidst og hensigtsmæssigt mellem egne sprog, diskutere egne kodeskift og forstå betydningen af andres • diskutere forskelle mellem etsproget og tosproget udvikling

Trinmål – synoptisk opstillet

Viden om sprogtilegnelse og egen læring

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

Efter 2. klassetrin	Efter 2 års undervisning for elever, der er ankommet til Danmark efter 2. klassetrin. Alder 11-18 år	Efter 5. klassetrin eller efter 5 års undervisning for elever, der har startet deres skoleforløb i Danmark efter 2. klasse. Alder 11-18 år
<ul style="list-style-type: none"> deltage i små samtaler om sprog, og hvordan man lærer sprog 	<ul style="list-style-type: none"> deltage i samtaler om sprogtilegnelse, først og fremmest at sprog kan læres både i og uden for skolen 	<ul style="list-style-type: none"> udnytte forskellige måder at lære dansk på
<ul style="list-style-type: none"> anvende enkle kommunikationsstrategier på opfordring, bl.a. omskrivning, brug af overbegreber og synonymer, mimik og kropssprog spørge direkte eller ved indirekte appel gøre opmærksom på, at noget ikke er forstået 	<ul style="list-style-type: none"> anvende enkle kommunikationsstrategier på opfordring, først og fremmest omskrivning, brug af overbegreber og synonymer, mimik, kropssprog og direkte og indirekte appel 	<ul style="list-style-type: none"> anvende kommunikationsstrategier i forskellige situationer
<ul style="list-style-type: none"> lytte med opmærksomhed til andres oplæsning eller fortælling 	<ul style="list-style-type: none"> lytte koncentreret og erfare, at man ikke behøver at forstå hvert ord i en lyttetekst for at forstå hovedindholdet 	<ul style="list-style-type: none"> vælge lyttemåde i forhold til en given situation, herunder lytte efter nøgleord for at forstå et hovedindhold eller lytte efter væsentlige detaljer
<ul style="list-style-type: none"> turde gætte på betydningen af ukendte ord og begreber 	<ul style="list-style-type: none"> gætte på betydningen af ukendte ord og vendinger i forbindelse med enkle billed-, lyd- og læsetekster 	<ul style="list-style-type: none"> gætte kvalificeret for at forstå betydningen af ukendte ord og vendinger i billed-, lyd- og læsetekster, idet såvel kontekst som almen viden inddrages
<ul style="list-style-type: none"> samtale om, hvad man bruger læsning og skrivning til 	<ul style="list-style-type: none"> udnytte forforståelse til at læse og forstå hovedindholdet af en tekst 	<ul style="list-style-type: none"> læse med forskellige formål og kende til forskellige læseteknikker såsom fokuseret læsning og skimning
	<ul style="list-style-type: none"> samtale med læreren om egen skrivudvikling på baggrund af egne tekster indsamlet over en periode 	<ul style="list-style-type: none"> erfare, at skrivning er en proces bestående af forskellige delprocesser og drage nytte af samtaler om de forskellige faser
<ul style="list-style-type: none"> benytte billedordbøger som kommunikationsmiddel 	<ul style="list-style-type: none"> benytte billedordbøger og ordbøger mellem dansk og modersmålet, forudsat at læsefærdigheden beherskes på modersmålet 	<ul style="list-style-type: none"> benytte lettilgængelige ordbøger, håndbøger og elektroniske hjælpemidler
	<ul style="list-style-type: none"> indgå i par- og gruppearbejde 	<ul style="list-style-type: none"> indgå i par- og gruppearbejde

Viden om sprogtilegnelse og egen læring

Efter 7. klassetrin eller efter 7 års undervisning for elever, der har startet deres skoleforløb i Danmark efter 2. klasse. Alder 13-18 år	Efter 9. klassetrin	Efter 10. klassetrin
<ul style="list-style-type: none"> • udnytte forskellige måder at lære dansk på 	<ul style="list-style-type: none"> • reflektere over egen tosproglig udvikling og over, hvordan de bedst videreudvikler sprogene 	<ul style="list-style-type: none"> • vurdere egne færdigheder i at anvende dansk mundtligt og skriftligt og diskutere, hvad man kan gøre for at blive en bedre sprogbruger
<ul style="list-style-type: none"> • anvende og diskutere, hvilke kommunikationsstrategier der er hensigtsmæssige i forskellige situationer 	<ul style="list-style-type: none"> • diskutere anvendelse af kommunikationsstrategier og bruge dem hensigtsmæssigt 	<ul style="list-style-type: none"> • diskutere anvendelse af kommunikationsstrategier og bruge dem hensigtsmæssigt
<ul style="list-style-type: none"> • vælge lyttemåde i forhold til en given situation, herunder lytte efter nøgleord for at forstå et hovedindhold og lytte efter væsentlige detaljer 	<ul style="list-style-type: none"> • vælge lyttemåde i forhold til en given situation og vurdere en samtales karakter på grundlag af sproglige og ikke-sproglige udtryk, herunder forholde sig til, hvornår en hyggelig samtale udvikler sig til et skænderi • gøre rede for, i hvilke situationer det er svært at lytte til og forstå dansk og diskutere, hvad man kan gøre for at arbejde med egne lyttefærdigheder 	<ul style="list-style-type: none"> • vælge lyttemåde i forhold til en given situation og vurdere en samtales karakter • udtrykke sig om, i hvilke situationer det er svært at lytte til og forstå dansk og diskutere, hvad man kan gøre for at arbejde med egne lyttefærdigheder
<ul style="list-style-type: none"> • diskutere, hvad der er væsentlig og mindre væsentlig information i fagtekster og gætte kvalificeret, bl.a. ved hjælp af nøgleord og overskrifter 	<ul style="list-style-type: none"> • forudsige teksters indhold, bl.a. ud fra overskrifter og kontekst og gætte kvalificeret for at forstå betydningen af ukendte ord og vendinger i billed-, lyd- og læsetekster 	<ul style="list-style-type: none"> • anvende hensigtsmæssige gættestrategier i forhold til både det talte og skrevne sprog
<ul style="list-style-type: none"> • læse med forskellige formål og kende til forskellige læseteknikker 	<ul style="list-style-type: none"> • samtale om, hvad de bruger læsning til, og hvordan de kan arbejde med at udvikle gode læsefærdigheder og læsestrategier 	<ul style="list-style-type: none"> • vælge læsemåde og anvende læsestrategier i forhold til teksttype og situation
<ul style="list-style-type: none"> • diskutere skriveprocessens forskellige faser med udgangspunkt i egne tekster 	<ul style="list-style-type: none"> • anvende og udnytte viden om skriveprocessens faser og diskutere, hvad de kan gøre for at videreudvikle deres skrivefærdigheder 	<ul style="list-style-type: none"> • anvende og udnytte viden om skriveprocessens faser
<ul style="list-style-type: none"> • benytte lettilgængelige ordbøger, håndbøger og elektroniske hjælpemidler 	<ul style="list-style-type: none"> • bruge opslagsbøger, bibliotek og elektroniske hjælpemidler 	<ul style="list-style-type: none"> • bruge opslagsbøger, bibliotek og elektroniske hjælpemidler
<ul style="list-style-type: none"> • samtale om forskellige måder at organisere arbejdet på og vælge arbejdsform i forhold til en stille opgave 	<ul style="list-style-type: none"> • vælge arbejdsform i forhold til den foreliggende aktivitet eller opgave, herunder arbejde projektorienteret 	<ul style="list-style-type: none"> • vælge arbejdsform i forhold til den foreliggende aktivitet eller opgave

Trinmål – synoptisk opstillet

Sprog, kultur og samfundsforhold

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

Efter 2. klassetrin	Efter 2 års undervisning for elever, der er ankommet til Danmark efter 2. klassetrin. Alder 11-18 år	Efter 5. klassetrin eller efter 5 års undervisning for elever, der har startet deres skoleforløb i Danmark efter 2. klasse. Alder 11-18 år
<ul style="list-style-type: none"> • samtale om dagliglivet i Danmark på baggrund af egne iagttagelser og erfaringer 	<ul style="list-style-type: none"> • samtale om emner fra dagliglivet og om sociale og kulturelle normer i Danmark ud fra egne og andres iagttagelser og erfaringer 	<ul style="list-style-type: none"> • samtale om emner fra dagliglivet og om sociale og kulturelle normer i Danmark ud fra egne og andres iagttagelser og erfaringer
<ul style="list-style-type: none"> • kende til danske fortællinger, sange, rim og remser og sammenligne med tekster fra andre kulturelle traditioner 	<ul style="list-style-type: none"> • forholde sig til kulturelle forskelle og ligheder, som de kommer til udtryk i tekster formidlet gennem oplæsning eller elektroniske medier 	<ul style="list-style-type: none"> • diskutere kulturelle forskelle og ligheder inden for forskellige teksttyper
<ul style="list-style-type: none"> • samtale om sociale forhold i familie, skole og fritid ud fra lærerens oplæsning, fortælling og elevernes små rollespil 	<ul style="list-style-type: none"> • samtale om sociale forhold i familie, skole og fritid, som de kommer til udtryk i tekster formidlet gennem oplæsning eller elektroniske medier 	<ul style="list-style-type: none"> • diskutere væsentlige træk af børns og unges vilkår i skole og uddannelse

Trinmål – synoptisk opstillet

Sprog, kultur og samfundsforhold

Efter 7. klassetrin eller efter 7 års undervisning for elever, der har startet deres skoleforløb i Danmark efter 2. klasse. Alder 13-18 år	Efter 9. klassetrin	Efter 10. klassetrin
<ul style="list-style-type: none">• kende til kulturelle forskelle og ligheder inden for forskellige emner	<ul style="list-style-type: none">• diskutere emner inden for moral, etik, tro og værdier, herunder ligestilling ud fra egne og andres iagttagelser og erfaringer	<ul style="list-style-type: none">• diskutere emner inden for moral, etik, tro og værdier, herunder ligestilling ud fra egne og andres iagttagelser og erfaringer
<ul style="list-style-type: none">• samtale om ungdomskulturer i Danmark, bl.a. med udgangspunkt i blade, film, tv og musikteks-ter	<ul style="list-style-type: none">• perspektivere tekster på dansk til egen kulturel baggrund	<ul style="list-style-type: none">• perspektivere tekster på dansk til egen kulturel baggrund
<ul style="list-style-type: none">• diskutere samfundsforhold og levevilkår i Danmark på baggrund af arbejdet med tekster i bred forstand	<ul style="list-style-type: none">• forstå væsentlige træk af de demokratiske processer i Danmark på grundlag af arbejdet med tekster i bred forstand	<ul style="list-style-type: none">• forstå væsentlige træk af de demokratiske processer i Danmark på grundlag af arbejdet med tekster i bred forstand

Beskrivelser

Udviklingen i undervisningen på 1. og 2. klassetrin

Kommunikative færdigheder – Det talte sprog

Undervisningen tager udgangspunkt i elevernes sproglige forudsætninger ved skolestart.

At se, lytte og forstå er fundamentet i begynderundervisningen.

Fx gennem ture og oplevelser uden for skolen får eleverne fælles erfaringer, som kan danne udgangspunkt for undervisningen.

Eleverne skal opleve sproget ved at lytte og deltage i fælles sange, lege og rollespil. Billeder og andre visuelle udtryk anvendes til at støtte forståelsen. Læreren bruger mimik og gestik til at understrege det sproglige udtryk. Undervisningen bygger i høj grad på, at sprog og handling kædes sammen.

Bånd og video skal især omhandle nære og genkendelige emner, således at elevernes forståelse kan støtte afkodningen af sproget.

Der arbejdes med varierede lytteaktiviteter med forskellige formål: eleverne skal blive fortrolige med sprogets intonation og udtale, og de skal lære at koncentrere sig om at modtage en fælles besked eller instruktion.

Der arbejdes med udtale gennem leg med sproget, fx ved at bruge rim og remser, således at eleverne erfarer, at talesproget kan deles i mindre enheder såsom ord, stavelser og lyd.

Det prioriteres, at eleverne er aktive sprogbrugere, og undervisningen skal lægge op til situationer, hvor samtalen er omdrejningspunktet. Eleverne skal hver dag erfare, at de får sagt noget, som andre lytter til og svarer på.

Eleverne skal opmuntres til at spørge om det, de ikke forstår eller det, de undrer sig over.

Kommunikationsøvelser og -spil inddrages, for at eleverne kan lære regler for at indgå i samtaler.

Gennem eventyr og fortællinger på film og gennem fx børneprogrammer på tv taler eleverne om det, de ser og hører, og bearbejder indhold, ord og vendinger.

Selv om eleverne mangler ord og viden om sprogets systematik, skal de til stadighed opfordres til at udtrykke sig på dansk.

Det er vigtigt, at eleverne oplever, at det er naturligt at lave fejl, når man skal lære at udtrykke sig på dansk.

Beskrivelser

Kommunikative færdigheder – Det skrevne sprog

Eleverne skal erfare, at det at læse er kimen til oplevelse og information. Læseindlæringen må derfor tage udgangspunkt i elevernes forudsætninger og erfaringer med at lytte til, forstå og tale dansk.

De første læsetekster kan være skrevet på kort med ord eller sætninger og tekster, som elever og lærer laver i fællesskab. Derefter introduceres små bøger med et kendt indhold. Fokus er såvel på sikkerhed i læsningen som forståelsen af indholdet.

Der arbejdes med bogstavernes navn, form og lyd, først i bogstav-lydrelationen i lydrette ord og efterhånden i vanskeligere ord. I dette arbejde inddrages forskellige sanser.

Der arbejdes med forskellige stave- og læsefremgangsmåder, lydstavning, stavelsesdeling, rytmisk stavning, ordbilleder, bogstavkombinationer etc.

Højtlesning bruges i forbindelse med parlæsning eller læsning i mindre grupper.

Der arbejdes med forudsigelser af tekstens indhold gennem samtale om bl.a. billeder og overskrifter.

Der arbejdes med forståelsen af læsetekster ved, at eleverne gengiver handlingen gennem tegninger, genfortælling eller dramatisering.

Klassebiblioteket bør rumme et udvalg af børnelitteratur og eventyr fra forskellige kulturer, og gennem lærerens oplæsning får børnene kendskab til disse.

Eleverne bør skrive meget allerede fra starten af forløbet. Den tidlige skriveundervisning kan indledes med forskellige former for legeskrivning på baggrund af fælles oplevelser. I starten er der ingen krav om formel korrekthed, men efterhånden stilles der større krav afhængig af den enkeltes forudsætninger.

Læreren kan hjælpe eleverne med at skrive en tekst og derefter læse teksten op, så eleverne erfarer, at der er sammenhæng mellem tale og skrift.

I begyndelsen er det vigtigt, at bogstavernes form og særkende indlæres gennem hyppig skrivning i hånden, men efterhånden, som eleverne bliver fortrolige med bogstaverne, veksles der mellem skrivning i hånden og på computer.

Sprog og sprogbrug

Eleverne lærer at blive fortrolige med sprogbrugen i almindeligt forekommende situationer, og undervisningen byder på mange muligheder for at få sproglige erfaringer.

Gennem sanglege, rim og remser udvikles elevernes udtale og intonation.

Beskrivelser

Eleverne tilegner sig et ordforråd gennem lytning, handling, leg, rollespil, læsning, selvproducerede ordbøger og tekster.

Eleverne bliver fortrolige med bogstavernes navn, form og lyd gennem forskellige aktiviteter. For at give eleverne mulighed for at sammenligne de danske skrifttegn med modersmålets kan de forskellige alfabeter gøres synlige i klassen.

Gennem samtaler med læreren og andre elever om sprogvvalg i forskellige situationer, bliver eleverne opmærksomme på deres muligheder som brugere af to eller flere sprog.

Viden om sprogtilegnelse og egen læring

Undervisningen foregår i en tryk atmosfære, så eleverne har lyst til at anvende det, de lærer. Det betragtes som naturligt, at eleverne laver fejl, og det er vigtigt, at eleverne får anerkendelse for deres fremskridt.

Elevernes selvtillid som sprogbrugere prioriteres højere end kommunikationsfærdighed og sproglig præcision.

Der tales med eleverne om, hvad forskellige ord hedder på elevernes modersmål, og at der er forskel på sprog. Og der tales om, hvordan man lærer sprog, fx gennem undervisning og gennem leg og spil i og uden for skolen.

Hvis eleverne mangler ord til at komme videre med en fortælling, opfordres de til at "sige det på en anden måde", og de gøres opmærksomme på, hvordan de ved at bruge kommunikationsstrategier alligevel kan få sagt det, de ønsker. Kommunikationsstrategier kan udvikles gennem lege, spil og drama.

Der er opmærksomhed på elevernes forståelse af fx en forklaring eller en kollektiv besked, og eleverne opfordres til altid at spørge, hvis noget ikke er forstået.

Lærerens oplæsning og fortælling – afpasset efter elevernes sproglige niveau og understøttet af billeder – er med til at opøve elevernes koncentrationsevne.

Eleverne opmuntres til at gætte på ord og begreber, de ikke helt forstår betydningen af.

Gennem skrivning og læsning af fx små beskeder, skilte og reklamer erfarer eleverne, at læsning og skrivning har en praktisk funktion, som har betydning i deres liv.

Billedordbøger er et vigtigt hjælpemiddel til kommunikation og forklaring for både lærer og elever. Der bør derfor være forskellige slags billedordbøger i klassen.

Beskrivelser

Sprog, kultur og samfundsforhold

Undervisningen bygger på konkrete, dagligdags emneområder, og fx gennem ture og oplevelser uden for skolen får eleverne erfaringer med dagligliv i Danmark, som kan danne udgangspunkt for samtaler.

Klassebiblioteket rummer, ud over eventyr og fortællinger fra forskellige kulturer, også små bøger om børn i andre lande.

I undervisningen stifter eleverne bekendtskab med et rigt udvalg af sange, rim, remser og fortællinger fra Danmark og andre lande, hvilket giver mulighed for sammenligninger og undren.

Lærerens oplæsning og fortælling danner udgangspunkt for samtaler om familieliv, skole og fritid for børn i hele verden. Gennem små rollespil og dramatiseringer lever eleverne sig ind i andres situation.

Udviklingen i undervisningen i de første to år for elever, der er ankommet til Danmark efter 2. klassetrin

Kommunikative færdigheder – Det talte sprog

Undervisningen tager udgangspunkt i elevernes alder og faglige forudsætninger fra eventuel skolegang i hjemlandet og i de sproglige forudsætninger, eleverne har fra modersmålet eller andre sprog.

Eleverne får fælles erfaringer, som kan danne udgangspunkt for undervisningen, fx gennem ekskursioner og oplevelser uden for skolen.

Læreren bruger mimik og gestik til at understrege det sproglige udtryk. I undervisningens første fase er det vigtigt, at sprog og handling kædes sammen, og at oplæsning og fortælling understøttes af illustrationer.

Der arbejdes med varierede lytteaktiviteter med forskellige formål. I begyndelsen skal eleverne blive fortrolige med sprogets intonation og udtale og at modtage en fælles besked eller instruktion. Senere arbejdes der med mere varierede lytteforståelsesaktiviteter, der inddrager førlytte, lytte og efterlytteaktiviteter.

Der arbejdes med at gætte kvalificeret. Eleverne skal bl.a. acceptere, at det ikke er nødvendigt at forstå hvert ord i en lyttetekst for at uddrage hovedindhold eller detaljer.

Beskrivelser

Der arbejdes med lyd- og ordskelneøvelser og imitationsøvelser.

Det prioriteres, at eleverne er aktive sprogbrugere, og undervisningen skal lægge op til situationer, hvor samtalen er omdrejningspunktet.

Gennem rollespil, improvisation og drama træner eleverne forskellige samtalsituationer, der har betydning i deres hverdag, fx indkøbssituationer og telefonsamtaler.

Der arbejdes med forskellige kommunikationsøvelser- og spil, der udvikler elevernes evne til at diskutere og argumentere på dansk.

Bånd og video skal omhandle genkendelige emner, således at elevernes forforståelse kan støtte afkodningen af sproget.

Det er vigtigt, at eleverne oplever, at det er naturligt at lave fejl, når man skal lære at udtrykke sig på dansk, og at de tør tage denne risiko.

Selv om eleverne mangler ord og viden om sprogets systematik, skal de til stadighed opfordres til at udtrykke sig på dansk.

Kommunikative færdigheder – Det skrevne sprog

Læse- og skriveindlæringen på dansk tager udgangspunkt i elevernes forudsætninger fra tidligere skolegang. Mange af eleverne har lært at læse og skrive på deres modersmål. Blandt dem er der dog elever, der kun er tekniske læsere. En del elever kan uden større vanskelighed overføre deres læsefærdighed til dansk, selvom skriftsystemet er forskelligt fra det latinske alfabet. Elever, der allerede kan læse på modersmålet, bør opfordres til at fortsætte denne aktivitet. Andre er analfabeter og skal først i gang med en egentlig læseindlæring. Disse elever har brug for et særligt læse- og skriveindlæringsforløb i lighed med udviklingen frem mod 2. klassetrin.

Læseundervisningen tager udgangspunkt i de ord og begreber, eleverne efterhånden lærer på dansk, og de første tekster kan være ordkort, kort med sætninger og tekster formuleret i fællesskab. Efterhånden indføres alderssvarende tekster tilpasset elevernes sproglige og faglige niveau. Fokus er såvel på sikkerhed i læsningen som forståelsen af indholdet.

Der arbejdes med bogstavernes navn, form og lyd, først i bogstav-lydrelationen i lydrette ord og efterhånden i vanskeligere ord. I dette arbejde kan inddrages forskellige sanser.

Der arbejdes med forskellige stave- og læsefremgangsmåder, lydstavning, stavelsesdeling, rytmisk stavning, ordbilleder, bogstavkombinationer etc.

Højtlesning bruges i forbindelse med parlæsning eller læsning i mindre grupper.

Efterhånden, som eleverne udvikler deres læsefærdigheder, skal deres læselyst stimuleres gennem læsning af alderssvarende tekster inden for forskellige genrer. Eleverne skal læse ofte, gerne som selvstændig læsning med støtte i billeder og læseopgaver. De opfordres

Beskrivelser

til også at læse i fritiden både på dansk og evt. på modersmålet. Gennem lærerens oplæsning af sprogligt sværere tekster får eleverne mulighed for indlevelse og oplevelse.

Læsning af bøger indtalt på bånd og tekstede tv-programmer støtter elevernes læsesikkerhed og styrker deres fornemmelse for sprogets intonation og rytme.

Det er en fordel, at teksterne indgår i en tematisk sammenhæng, da det støtter elevernes sprogtilegnelse og ordforrådsindlæring.

Der arbejdes med forudsigelser af tekstens indhold gennem samtale om bl.a. billeder og overskrifter.

Elevernes forforståelse i forhold til en given tekst eller et emne afdækkes inden selve tekstlæsningen. Der arbejdes med förlæseaktiviteter, læsning af teksten og efterbearbejdning.

Eleverne bør have adgang til ordbøger fra modersmålet til dansk og fra dansk til modersmålet.

De skønlitterære tekster skal give mulighed for identifikation, og lærerens oplæsning af sprogligt sværere tekster giver eleverne mulighed for indlevelse og oplevelse.

Der arbejdes med elevernes indholdsforståelse gennem genfortælling og diskussion af de læste tekster. Til støtte for indholdsforståelsen kan teksten evt. deles op i mindre enheder, så der foretages en løbende opsamling af indholdet.

Der arbejdes med at uddrage information fra sagtekster.

Eleverne bør skrive meget allerede fra starten af forløbet. I begyndelsen er der ingen krav om formel korrekthed, men efterhånden stilles der større krav afhængig af den enkeltes forudsætninger.

Elevernes skrivelyst videreudvikles både gennem skrivning af faglige tekster og gennem kreative skriveaktiviteter som digte, breve og e-mails, historier og skuespil.

Logbogen indføres som en hjælp til at fastholde informationer og tanker. I begyndelsen som afskrift fra tavlen, men gradvist bliver eleverne i stand til selv at formulere sig. Hvis eleverne kan skrive på deres modersmål, er logbogen en mulighed for, at eleverne holder sig skriftligt aktive.

Gennem procesorienterede skriveforløb lærer eleverne om skriveprocessens forskellige faser. Brainstorming hjælper dem med at få ideer, og skrivning af mange førsteudkast giver eleverne mod på at skrive og træner deres sikkerhed. Eleverne lærer at modtage respons fra læreren og forholde sig til denne.

Hvis eleverne ikke har lært det latinske alfabet, arbejdes der med at skrive de små og store trykbogstaver i håndskrift.

Eleverne skriver på computer.

Beskrivelser

Sprog og sprogbrug

Eleverne bliver gennem undervisning og oplevelser uden for skolen fortrolige med sprogbugen i almindeligt forekommende situationer, og undervisningen byder på mange muligheder for at få sproglige erfaringer.

Udtale, rytme- og intonationstræning er centrale områder. Der arbejdes med udtaleøvelser, gentagelse efter forlæg, fx rim, remser, sange og karaoke. Eleverne forbedrer deres udtale, fx gennem dokumentation på video og bånd og lærerens opfølgende kommentarer.

Undervisningen tilrettelægges i overensstemmelse med elevernes alder, således at de tilegner sig et ordforråd, der gradvist gør dem i stand til at følge undervisningen i en dansk klasse eller på en ungdomsuddannelse.

Arbejdet med elevernes ordforråd har en central plads i undervisningen. Gennem tematisk arbejde kommer man rundt om ord og begreber på forskellige måder, og ordene lagres i en sammenhæng. Arbejdet systematiseres ved bl.a. at sætte fokus på over- /underbegreber, nært beslægtede ord, ligheder og forskelle. Ordforrådet udvides gennem bl.a. lytning, handling, leg, rollespil, læsning, selvproducerede ordbøger og tekster.

Der arbejdes med kommunikative og kreative problemløsningsopgaver som redskab for ordforrådstilegnelse, ligesom læsning og anvendelse af billedordbøger og ordbøger mellem modersmål og dansk også har denne funktion.

Elevernes opmærksomhed på, hvordan sprog bruges af forskellige mennesker i forskellige situationer, trænes gennem iagttagelse og diskussion, blandt andet i arbejdet med lyd- og billedmedier og rollespil.

Centrale grammatiske områder relateres til arbejdet med de grundlæggende færdigheder lytte, tale, læse og skrive. De præsenteres i varierede, meningsfulde sammenhænge. Isolerede grammatiske øvelser bør kun forekomme for de ældre elever.

Rollespil, lyd- og billedmedier anvendes til iagttagelse og træning af sætningsbygning.

Stavning øves bl.a. gennem forskellige former for diktat både selvstændigt og som par- og gruppearbejde og gennem forskellige former for skriftlig kommunikation. Hvis eleverne ikke er alfabetiserede arbejdes med bogstavernes navn, form og lyd gennem forskellige aktiviteter. For at give eleverne mulighed for at sammenligne de danske skrifttegn med modersmålets kan de forskellige alfabeter gøres synlige i klassen.

Eleverne præsenteres for de grundlæggende regler for tegnsætning. Brug af tegnsætning øves efterfølgende gennem diskussion i klassen og i pararbejde.

Samtaler om sprogbrug i forskellige lande er en naturlig del af undervisningen og med til at øge elevernes sproglige bevidsthed. Der samtales desuden om, hvornår og hvorfor brug af henholdsvis modersmål og dansk er hensigtsmæssig.

Beskrivelser

Viden om sprogtilegnelse og egen læring

Undervisningen foregår i en tryk atmosfære, så eleverne har lyst til at anvende det, de lærer. Det betragtes som naturligt, at eleverne laver fejl, og det er vigtigt, at eleverne får anerkendelse for deres fremskridt. Elevernes selvtillid som sprogbrugere prioriteres højt.

Eleverne opmuntres til at anvende dansk i og uden for skolen og til at iagttage såvel brugen af det mundtlige som det skrevne sprog. Elevernes oplevelser med sproget trækkes ind i den daglige undervisning, så sproget derved bliver både redskab og genstand for iagttagelse og diskussion.

Eleverne bliver gradvis opmærksomme på, at de ved at bruge kommunikationsstrategier kan få sagt det, de ønsker. De opfordres til at "sige det på en anden måde". Kommunikationsstrategier kan udvikles gennem lege, spil og drama. Efterhånden kan videooptagelser af eleverne i forskellige sprogbrugssituationer danne grundlag for samtaler om brug af kommunikationsstrategier.

Der er opmærksomhed på elevernes forståelse af fx en forklaring eller en kollektiv besked, og eleverne opfordres til altid at spørge, hvis noget ikke er forstået.

Arbejdet med elevernes lytteforståelse har en fremtrædende plads i undervisningen. Gennem aktiviteter, der inddrager førlytte, lytte og efterbearbejdningsaktiviteter, arbejdes der målrettet med lyttevaner og lyttestrategier.

Der arbejdes med udvikling af elevernes gættestrategier gennem lytte- og læseaktiviteter. Fx ved lytning og læsning af korte sekvenser, hvor der spørges ind til forståelsen, og hvor eleverne begrundes deres valg.

Der er gennem hele forløbet opmærksomhed på elevernes forforståelse. Gennem arbejdet med elevernes forforståelse møder de nye tekster og temaer med baggrundsinformation, forventninger og hypoteser.

Forskellige teksttyper inddrages og er med til at udvikle elevernes læsestrategier og deres evne til selvstændig tekstproduktion. Til teksterne bør der knytte sig opgaver, hvor eleverne lærer at bruge og være bevidste om relevante læsestrategier.

Eleverne opfordres til at bruge skrivning i mange forskellige situationer. Førsteudkast gemmes, så de kan danne grundlag for samtaler om egen skriveudvikling, hvad angår både indhold og form.

Eleverne lærer fra starten af skolegangen at bruge både billedordbøger og ordbøger til og fra modersmålet som led i deres tilegnelse af det danske sprog. I begyndelsen er de desuden et vigtigt middel til kommunikation.

Eleverne erfarer, at de gennem par- og gruppearbejde har stor mulighed for sproglig aktivitet, og at andre elever er en vigtig kilde til læring.

Beskrivelser

Sprog, kultur og samfundsforhold

Undervisningen skal lægge vægt på at styrke elevernes medleven og forståelse.

Elevernes nysgerrighed over for kultur- og samfundsforhold i Danmark styrkes bl.a. gennem ekskursioner og besøg i lokalområdet. Gennem undervisningen præsenteres eleverne for mange og nuancerede måder at leve på.

Arbejdet med at finde forskelle og ligheder mellem dansk og egen kultur er centralt og inddrages med udgangspunkt i varierede, aldersrelevante tekster og fx børne- og ungdomsudsendelser i tv. Gennem arbejdet med kultursammenligninger kan eleverne både blive bevidste om deres egen kultur og lære andre menneskers kulturgrundlag og værdier at kende.

Lærerens oplæsning og fortælling, film og tv-udsendelser danner udgangspunkt for samtaler om familieliv, skole og fritid for børn og unge i hele verden.

Udviklingen i undervisningen på 3., 4. og 5. klassetrin

Udviklingen i undervisningen i 2. forløb for elever, der har startet deres skoleforløb i Danmark efter 2. klasse

Kommunikative færdigheder – Det talte sprog

Eleverne deltager i ekskursioner til forskellige miljøer og bruger disse erfaringer til at lære dansk.

Elevernes lytteforståelse prioriteres fortsat højt, og der arbejdes med varierede lytteforståelsesaktiviteter, der inddrager førlytte, lytte og efterlytteaktiviteter.

Eleverne skal lære at acceptere, at det ikke er nødvendigt at forstå hvert ord i en lytte-tekst for at uddrage hovedindhold eller detaljer. Der arbejdes med deres evne til at gætte kvalificeret.

Der arbejdes fortsat med lydskelneøvelser og imitationsøvelser.

Rollespil og improvisation har en central undervisningsfunktion som middel til at sætte sig ind i andres situation og som udgangspunkt for samtaler og diskussioner.

Eleverne får gennem undervisningen erfaringer med forskellige måder at udtrykke egne meninger på, at udtrykke enighed/uenighed og sætte ord på egen usikkerhed.

Beskrivelser

Undervisningen indeholder varierede muligheder for samtale. Der udvikles gradvist forskellige samtalestrukturer i klassen fra par- og gruppearbejde til rollespil og klasse-samtaler.

Eleverne lærer gradvist, ved fx at interviewe skolens personale eller andre elever, at stille relevante spørgsmål.

Lyd- og billedmedier omfatter fortsat nære og genkendelige emner, men med en højere sproglig sværhedsgrad, der udfordrer elevernes forståelse. Eleverne forberedes til lytteaktiviteten ved, at læreren gør formålet med lytteaktiviteten klar, fx om der er tale om en bred orientering eller fokus på detaljer.

Det prioriteres højt, at eleverne øver sig i at referere og i at give udtryk for fantasi og oplevelser omkring aldersrelevante emner og aktiviteter, fx i form af fremlæggelser ved hjælp af plancher og rollespil.

Kommunikative færdigheder – Det skrevne sprog

Det er vigtigt, at elevernes læselyst stimuleres gennem læsning af alderssvarende tekster inden for både skøn- og faglitteratur. Det er en fordel, at teksterne indgår i en tematisk sammenhæng, da det støtter elevernes sprogtilegnelse og ordforrådsindlæring.

Eleverne skal læse ofte, gerne selvstændigt, med støtte i billeder og læseopgaver. De skal opfordres til også at læse i fritiden.

Klassebiblioteket, der kan bestå af et lille udvalg af bøger lånt fra skolebiblioteket, bør rumme både skøn- og faglitteratur, og eleverne skal desuden hjælpes med at finde egnede bøger på biblioteket.

Læsning af bøger indtalt på bånd støtter elevernes læsesikkerhed og styrker deres fornemmelse for sprogets intonation og rytme.

Elevernes baggrundviden og forforståelse i forhold til en given tekst eller et emne afdækkes inden selve tekstlæsningen. Der arbejdes med før-læseaktiviteter, læsning af teksten og efterbearbejdning.

Der arbejdes med elevernes indholdsforståelse gennem genfortælling og diskussion af de læste tekster. Til støtte for indholdsforståelsen kan teksten evt. deles op i mindre enheder, så der foretages en løbende opsamling af indholdet.

De skønlitterære tekster skal give mulighed for identifikation, oplevelser og medleven.

Der arbejdes med at uddrage information fra sagtekster og internet.

Elevernes skrivelyst videreudvikles både gennem skrivning af faglige tekster og gennem kreative skriveaktiviteter som digte, breve og e-mails, historier og skuespil.

Beskrivelser

Logbogen anvendes fortsat til at fastholde informationer og tanker.

Gennem procesorienterede skriveforløb lærer eleverne om skriveprocessens forskellige faser. Brainstorming hjælper dem med at få ideer, og skrivning af mange førsteudkast giver eleverne mod på at skrive og træner deres sikkerhed. Eleverne lærer at modtage og anvende respons.

Eleverne lærer at anvende tekstbehandling ved at skrive egne tekster.

Sprog og sprogbrug

Der arbejdes med det sproglige udtryk, både hvad angår udtale og brug af sprog.

Elevernes opmærksomhed på, hvordan sprog bruges af forskellige mennesker i forskellige situationer, udvikles gennem iagttagelse og diskussion, blandt andet i arbejdet med lyd- og billedmedier og rollespil.

Arbejdet med elevernes ordforråd har en central plads i undervisningen. Gennem tematisk arbejde kommer man rundt om ord og begreber på forskellige måder, og ordene lagres i en sammenhæng. Arbejdet systematiseres ved at sætte fokus på over- /underbegreber, nært beslægtede ord, ligheder og forskelle.

Kommunikative og kreative problemløsningsopgaver har stadig en plads i undervisningen som redskab for ordforrådstilegnelse.

Tekstarbejdet bruges som udgangspunkt for sproglige aktiviteter. Gennem meningsfuld brug af sproget øges opmærksomheden på formen.

Centrale grammatiske områder relateres til arbejdet med de grundlæggende færdigheder: lytte, tale, læse og skrive. De præsenteres i varierede, meningsfulde sammenhænge. Isolerede grammatiske øvelser prioriteres lavt, men kan være med til at skabe overblik, når de kædes sammen med den funktionelle brug af sproget.

Eleverne bruger det skrevne sprog i forskellige sammenhænge, fx gennem brug af logbog og evt. kontakt til venskabsklasser.

Stavning øves bl.a. gennem forskellige former for diktat både selvstændigt og som par- og gruppearbejde.

Gennem pararbejde og diskussion bevidstgøres eleverne om brug af tegnsætning.

Samtaler om sprogbrug i forskellige kulturer er en naturlig del af undervisningen og med til at øge elevernes sproglige bevidsthed og sproglige tolerance. Der samtales desuden om, hvornår og hvorfor brug af henholdsvis modersmål og dansk er hensigtsmæssig.

Beskrivelser

Viden om sprogtilegnelse og egen læring

Der samtales jævnligt om, hvordan man lærer sprog, og eleverne opmuntres til at læse og skrive meget og til at være sprogligt aktive uden for skolen. I undervisningen inddrages internet, fx til at skrive e-mail til elever på andre skoler.

Undervisningen er præget af tillid og accept, så eleverne får mod på at eksperimentere med deres eget sprog.

Der arbejdes stadigvæk med bevidstgørelse om og brug af forskellige kommunikationsstrategier, så eleverne udvikler deres sprog og bevarer lysten og modet til at anvende det.

Gennem aktiviteter, der inddrager førlytte, lytte og efterbearbejdningsaktiviteter, arbejdes der målrettet med elevernes lytteforståelse.

Der arbejdes med udvikling af elevernes gættestrategier gennem lytte- og læseaktiviteter. Fx ved lytning og læsning af korte sekvenser, hvor der spørges ind til forståelsen, og hvor eleverne begrundes deres valg.

Arbejdet med forskellige teksttyper er med til at udvikle elevernes læsestrategier og deres evne til selvstændig tekstproduktion. Eleverne kan udtrykke de forventninger, de har til teksten, ud fra foreløbige iagttagelser af bl.a. opsætning, overskrifter, billeder, skemaer og transparente ord. Til teksterne bør der knytte sig opgaver, hvor eleverne lærer at bruge relevante læsestrategier.

Eleverne arbejder med skriveprocessen fra idéfase til færdig tekst. I perioder kan der fokuseres på enkelte faser, fx skrivning af førsteudkast, for at fastholde elevernes skrive lyst. I forbindelse med det skriftlige arbejde kan anvendelse af tekstbehandling virke motiverende.

Der undervises jævnligt i hensigtsmæssig og kritisk opslag af ord i ordbog, så eleverne gradvis vænnes til at benytte ordbogen selvstændigt.

Par- og gruppearbejde er de foretrukne arbejdsformer, da de giver mulighed for stor sproglig aktivitet.

Sprog, kultur og samfundsforhold

Elevernes nysgerrighed over for kultur- og samfundsforhold i Danmark fastholdes, fx gennem småture og besøg i lokalområdet. Gennem undervisningen præsenteres eleverne for mange og nuancerede måder at leve på, hvilket giver anledning til undren og udgangspunkt for samtaler.

Lærerens oplæsning og elevernes egen læsning danner baggrund for diskussioner om kulturelle forskelle og ligheder.

Lærerens oplæsning og fortælling, film og tv-udsendelser danner udgangspunkt for samtaler og diskussioner om skole og uddannelse for børn og unge i hele verden.

Beskrivelser

Udviklingen i undervisningen på 6. og 7. klassetrin

Udviklingen i undervisningen i 3. forløb for elever, der har startet deres skoleforløb i Danmark efter 2. klasse

Kommunikative færdigheder – Det talte sprog

Erfaringerne fra de tidligere forløb med forskellige lytte- og kommunikationsaktiviteter udbygges yderligere.

Arbejdet med lytning omfatter både kendte og ukendte emner i og uden for skolen. Eleverne trænes i at være aktivt lyttende og i at stille kvalificerede spørgsmål til det, de ser og hører.

Der arbejdes mere bevidst med brug af kropssprog og stemme gennem rollespil og improvisationer.

Gennem par- og gruppediskussioner, rollespil og improvisation opøves eleverne i at diskutere, argumentere, stille spørgsmål og give udtryk for egne meninger.

Der arbejdes fortsat med interviews og interviewteknik både i og uden for skolen.

Eleverne ser aldersrelevante film og tv-programmer med fokus på indholdsforståelse. Formålet med aktiviteten gøres klar for eleverne, og deres forforståelse af temaet aktiveres før afspilning.

Eleverne eksperimenterer med at fremlægge en tekst eller et emne på forskellige måder.

Undervisningen bygger på en videreudvikling af elevernes evne og lyst til at indgå i forskellige samtalestrukturer, fx diskussioner, redegørelser og præsentationer.

Kommunikative færdigheder – Det skrevne sprog

Læseoplevelsen styrkes kontinuerligt gennem en vekselvirkning mellem gennemgang af fælles læste tekster og elevernes selvstændige læsning, der kan suppleres med lyd støtte.

Det er fortsat vigtigt at afdække elevernes baggrundsviden i forhold til en given tekst og arbejde med forforståelse inden selve tekstlæsningen.

De fælles tekster læses meget grundigt med gennemgang af centrale ord og begreber, og der lægges vægt på efterbehandling og elevernes egen fortolkning.

Beskrivelser

Eleverne læser faglitteratur og skønlitterære bøger og laver fx boganmeldelser til hinanden.

Undervisningen skal give eleverne mulighed for at inddrage og diskutere egne oplevelser og værdier. Ved valg af tekster tilstræbes det at tage udgangspunkt i sammenhænge. Der vælges fx tekster, der omhandler samme problemstilling eller foregår i samme periode eller miljø, eller tekster, der omhandler almene emner som venskab/fjendskab, tolerance/intolerance.

Der arbejdes med informationssøgning i sagtekster og på internet.

Der arbejdes med varierede skriveopgaver i forskellige genrer såsom digte, artikler, beretninger og lignende. Eleverne tilrettelægger i stigende grad selv skriveprocessen fra idéfase til færdig tekst. Eleverne bliver opmærksomme på at afpasse stil og indhold efter modtageren.

Logbogen er et vigtigt redskab i forbindelse med forskellige aktiviteter såsom fastholdelse af læseoplevelser og tanker i forbindelse med læsning og til notater og aftaler i forbindelse med gruppearbejde.

Gennem procesorienterede skriveforløb, der inddrager flere elever, arbejdes der fortsat med skriveprocessens forskellige faser. Der fokuseres især på elevernes evne til at modtage og give respons.

I arbejdet med den endelige finpudsning af teksten kan der med fordel inddrages en rettenøgle, som eleverne kan arbejde med selvstændigt eller i grupper.

Der stilles stigende krav til elevernes brug af computeren.

Sprog og sprogbrug

Tekstarbejdet bruges som udgangspunkt for de sproglige aktiviteter.

Elevernes opmærksomhed på, hvordan sprog bruges af forskellige mennesker i forskellige situationer, er fortsat i fokus gennem iagttagelser og diskussioner.

Der lægges vægt på elevernes tilegnelse af et stadigt mere præcist og varieret ordforråd. Arbejdet kan tage udgangspunkt i elevernes nysgerrighed over for sproget og i deres iagttagelser af sproget i og uden for skolen.

Eleverne bruger fortsat hensigtsmæssige omskrivninger og synonymer, når ordforrådet ikke slår til.

Der arbejdes med centrale grammatiske områder både på sætnings- og tekstniveau i varierede, meningsfulde sammenhænge. Teksternes opbygning gøres til genstand for undervisningen, og opmærksomheden rettes bl.a. mod tekstforbinderes funktion.

Beskrivelser

Eleverne kan udnytte deres kendskab til forskellige teksttyper ved at omdanne en teksttype til en anden, fx en novelle til et nyhedsindslag.

Isolerede grammatiske øvelser prioriteres lavt, men kan være med til at skabe overblik, når de kædes sammen med den funktionelle brug af sproget. Til denne træning kan også anvendes computerbaserede programmer, der kan give eleverne hurtig og præcis feedback.

Opmærksomheden over for retstavningens og tegnsætningens betydning for en teksts forståelighed skærpes gennem skriftlige aktiviteter og den respons, der gives.

Elevernes kendskab til forskelle og ligheder mellem modersmål, dansk og andre sprog er stadig genstand for undren og diskussion. Der arbejdes fx med låneord og fremmedord i dansk og med kulturbundne udtryk, fx “tak for mad”.

Der sættes fokus på elevernes skift af kode afhængig af situationen.

Viden om sprogtilegnelse og egen læring

Undervisningen tilrettelægges, så eleverne fastholder motivationen for fortsat at udvikle deres sprog. Elevernes forståelse af, hvordan de bedst tilegner sig dansk, styrkes bl.a. gennem samtaler og oplevelser uden for skolen.

Der arbejdes fortsat med udvikling af elevernes kommunikationsstrategier, og der fokuseres på elevernes egen forståelse af, hvilke strategier der er hensigtsmæssige. Videooptagelser af eleverne i forskellige sprogbrugssituationer, fx samtaler, spil, rollespil og improvisationer, kan danne grundlag for samtaler om brug af kommunikationsstrategier.

Der arbejdes med udvikling af elevernes lyttefærdighed med anvendelse af forskellige strategier. Opgaver til lytning hjælper eleverne til at vælge lyttemåde i forhold til situationen. Der arbejdes både med global forståelse og forståelse af detaljer.

Eleverne udtrykker de forventninger, de har til en given tekst ud fra foreløbige iagttagelser af bl.a. opsætning, overskrifter, billeder, skemaer og genkendelige ord. Ved at fokusere på bl.a. nøgleord og overskrifter lærer de at forholde sig til væsentlig og mindre væsentlig information.

Eleverne arbejder med forskellige teksttyper, og de stifter bekendtskab med brugen af forskellige læsemåder såsom oversigtslæsning, punktlæsning og nærlæsning. Til teksterne bør der knytte sig opgaver, hvor eleverne lærer at bruge relevante læsestrategier.

Skriveprocessens forskellige faser danner udgangspunkt for samtaler om elevernes egen skriveudvikling.

Beskrivelser

Ordbøger, grammatiske oversigter og andre håndbøger inddrages løbende i arbejdet med at udvikle den sproglige præcision. Eleverne opfordres til at bruge computeren til informationssøgning.

Elevernes evne til at arbejde selvstændigt såvel i grupper som alene er i fokus.

Sprog, kultur og samfundsforhold

Undervisningen tager især udgangspunkt i emner og tekster, der er relevante for eleverne, og som samtidig giver en nuanceret opfattelse af kultur- og samfundsforhold i Danmark og andre lande.

Med udgangspunkt i elevernes egne erfaringer og arbejdet med bl.a. musikteksler, blade, film og tv diskuterer eleverne, hvordan det er at være ung i Danmark, og hvilke normer og værdier forskellige ungdomskulturer repræsenterer.

Elevernes interesse for samfundsforhold styrkes bl.a. ved, at de præsenteres for generelle personlige og samfundsmæssige problemstillinger gennem arbejdet med litteratur og medier.

Udviklingen i undervisningen på 8. og 9. klassetrin

Kommunikative færdigheder – Det talte sprog

Der arbejdes fortsat med forskellige lytteaktiviteter med henblik på en stadig mere nuanceret forståelse.

Med udgangspunkt i videosekvenser – først uden derefter med lyd – kan der arbejdes med tolkning af kropssprog og stemme. Der fokuseres på elevernes artikulation gennem oplæsning og rollespil.

Der arbejdes mere målrettet med samtalen som undervisningens genstand. Eleverne gøres gennem undervisningen bl.a. opmærksom på regler for turtagning i en samtale.

Gennem par- og gruppediskussioner, rollespil og improvisation udvikles elevernes evne til at diskutere, argumentere, stille spørgsmål og give udtryk for egne meninger.

Lyd- og billedmedier bruges som udgangspunkt for samtaler og diskussioner.

Der arbejdes med fremlæggelser af fagligt stof, og eleverne lærer at modtage konstruktive tilbagemeldinger fra læreren og andre elever.

Beskrivelser

Kommunikative færdigheder – Det skrevne sprog

Elevernes selvstændige læsning udvikles kontinuerligt, og de læser stadig mere krævende tekster med fokus på forståelse, læseoplevelse og læseform.

Fælles tekster læses grundigt, således at elevernes ordforråd og ordforståelse stadig udvikles.

Gennem diskussion af både fælles læste tekster og tekster efter eget valg lægger undervisningen op til, at eleverne problematiserer og reflekterer over indholdet.

Undervisningen skal fortsat give eleverne mulighed for at inddrage og diskutere egne oplevelser og værdier. Valg af tekster er derfor stadig et vigtigt omdrejningspunkt med henblik på elevernes læselyst og forståelse af litteraturens betydning for det enkelte menneske. Tekstanalysen har en stadig større plads i undervisningen, og der kan arbejdes med at genskabe, medskabe og omskabe tekster.

Eleverne trænes i kritisk at søge information fra forskellige informationskilder, fx bibliotek og internet.

Eleverne tilrettelægger i stigende grad selv skriveprocessen fra idéfase til færdig tekst. I de procesorienterede skriveforløb er der stigende fokus på såvel indhold som form, og der arbejdes mere målrettet med elevernes modtagerbevidsthed.

Brugen af logbog udvides til også at indgå i elevernes projektarbejde.

Der stilles stadig større krav til elevernes brug af computeren.

Sprog og sprogbrug

Der er fokus på sprogets pragmatik, og gennem tekstarbejde og diskussion bliver eleverne opmærksomme på sammenhængen mellem sprog, tekst, genre, indhold og situation i forskellige mundtlige og skriftlige genrer.

Der lægges vægt på elevernes tilegnelse af et stadig mere præcist og varieret ordforråd og elevernes evne til at forklare ordenes betydning bl.a. ved hjælp af synonymer og omskrivninger.

Der arbejdes fortsat med centrale grammatiske områder, og der er fokus på sætningsbygning og regler for orddannelse.

Teksternes opbygning gøres til genstand for analyse, og opmærksomheden rettes bl.a. mod tekstforbinderes funktion. Der arbejdes med udvikling af variation i elevernes egne tekster.

Kravene til et klart og forståeligt skriftsprog øges, og der arbejdes med at opnå sikkerhed i stavning og tegnsætning.

Beskrivelser

Samtaler om ligheder og forskelle i sprogbrug på elevernes forskellige sprog og dansk er stadig genstand for undervisningen, og elevernes opmærksomhed på dette område øges.

Der er fokus på elevernes kodeskift, så de bliver bevidste om, hvorfor og i hvilke situationer, de skifter sprog, og hensigtsmæssigheden heraf.

Elevernes situation som brugere af to eller flere sprog har en vigtig plads i undervisningen med henblik på udvikling af en positiv tosproget identitetsforståelse.

Viden om sprogtilegnelse og egen læring

Gennem samtaler om sprogtilegnelse, sprogbrug og sprogvvalg gøres elevernes tosprogethed til genstand for refleksion i undervisningen.

Der arbejdes fortsat med udvikling og brug af kommunikationsstrategier. Egne og andres strategier gøres til genstand for undervisningen.

Arbejdet med elevernes lytteforståelse er stadig i fokus. Der lægges vægt på sprogets nuancer, hvad angår prosodi, intonation og pragmatik.

Gennem samtaler bliver eleverne opmærksomme på, om der er bestemte situationer, hvor de har sværere ved at forstå talt dansk end andre. Der arbejdes stadig med gættestrategier.

Der arbejdes fortsat med elevernes evne til at forudsige en handling og til at gætte kvalificeret ud fra bl.a. kontekst og overskrifter.

Med henblik på at fastholde og styrke elevernes motivation for at læse både skøn- og faglitteratur samtales der om både gode og dårlige læseerfaringer.

Eleverne arbejder med forskellige teksttyper, og de stifter bekendtskab med brugen af forskellige læsemåder såsom oversigtslæsning, punktlæsning og nærlæsning. Til teksterne bør der knytte sig opgaver, hvor eleverne lærer at bruge relevante læsestrategier.

Gennem arbejdet med processkrivning fra idé til færdig tekst samtales der om, hvilke delprocesser eleverne finder vanskelige, og de indgår i dialog med lærer og andre elever om, hvordan de kan overvinde evt. skrivevanskeligheder.

Der arbejdes ind imellem med systematisk og kritisk brug af diverse hjælpemidler.

Elevernes evne til selv at vælge arbejdsform er i fokus.

Beskrivelser

Sprog, kultur og samfundsforhold

Undervisningen giver mulighed for, at eleverne bliver optaget af diskussioner vedrørende moral, etik, tro og værdier. Temaerne må være så brede, at alle elever uanset kulturel baggrund føler, at de har noget væsentligt at bidrage med. Debatten om ligestilling har en vigtig plads i undervisningen.

Forventningerne, til at eleverne er i stand til at se og belyse en sag fra flere sider, øges gradvist.

Gennem arbejdet med fx avislæsning og litterære tekster får eleverne både viden om og holdninger til forhold i Danmark og andre lande. De udvikler derved gradvist deres evne til at perspektivere til egen kulturel baggrund.

Elevernes interesse og forståelse af de demokratiske processer i Danmark styrkes bl.a. ved, at de præsenteres for generelle samfundsmæssige problemstillinger gennem arbejdet med litteratur og medier.

Beskrivelser og trinmål

– synoptisk opstillet

Beskrivelse af udviklingen i undervisningen på 1. og 2. klassetrin	Trinmål efter 2. klassetrin
<p>Kommunikative færdigheder – Det talte sprog</p> <p>Undervisningen tager udgangspunkt i elevernes sproglige forudsætninger ved skolestart.</p> <p>At se, lytte og forstå er fundamentet i begynderundervisningen.</p> <p>Fx gennem ture og oplevelser uden for skolen får eleverne fælles erfaringer, som kan danne udgangspunkt for undervisningen.</p> <p>Eleverne skal opleve sproget ved at lytte og deltage i fælles sange, lege og rollespil. Billeder og andre visuelle udtryk anvendes til at støtte forståelsen. Læreren bruger mimik og gestik til at understrege det sproglige udtryk. Undervisningen bygger i høj grad på, at sprog og handling kædes sammen.</p> <p>Bånd og video skal især omhandle nære og genkendelige emner, således at elevernes for forståelse kan støtte afkodningen af sproget.</p> <p>Der arbejdes med varierede lytteaktiviteter med forskellige formål: eleverne skal blive fortrolige med sprogets intonation og udtale, og de skal lære at koncentrere sig om at modtage en fælles besked eller instruktion.</p> <p>Der arbejdes med udtale gennem leg med sproget, fx ved at bruge rim og remser, således at eleverne erfarer, at talesproget kan deles i mindre enheder såsom ord, stavelser og lyd.</p> <p>Det prioriteres, at eleverne er aktive sprogbrugere, og undervisningen skal lægge op til situationer, hvor samtalen er omdrejningspunktet. Eleverne skal hver dag erfare, at de får sagt noget, som andre lytter til og svarer på.</p> <p>Eleverne skal opmuntres til at spørge om det, de ikke forstår eller det, de undrer sig over.</p> <p>Kommunikationsøvelser og -spil inddrages, for at eleverne kan lære regler for at indgå i samtaler.</p> <p>Gennem eventyr og fortællinger på film og gennem fx børneprogrammer på tv taler eleverne om det, de ser og hører, og bearbejder indhold, ord og vendinger.</p> <p>Selv om eleverne mangler ord og viden om sprogets systematik, skal de til stadighed opfordres til at udtrykke sig på dansk.</p> <p>Det er vigtigt, at eleverne oplever, at det er naturligt at lave fejl, når man skal lære at udtrykke sig på dansk.</p>	<p>Kommunikative færdigheder – Det talte sprog</p> <ul style="list-style-type: none"> • forstå ord og vendinger knyttet til dagligdagen og emner i dansk og andre fag • lytte til lærerens oplæsning og fortælling, når den understøttes af illustrationer, og deltage i små rollespil og dramatiseringer af udvalgte fortællinger • deltage i samtaler om forskellige temaer, som klassen arbejder med • samtale om alderssvarende billedmedier • fortælle forståeligt om egne oplevelser og følelser og beskrive daglige gøremål knyttet til skole, hjem og fritid.

Beskrivelser og trinmål

– synoptisk opstillet

Beskrivelse af udviklingen i undervisningen på 1. og 2. klassetrin

Kommunikative færdigheder – Det skrevne sprog

Eleverne skal erfare, at det at læse er kimen til oplevelse og information. Læseindlæringen må derfor tage udgangspunkt i elevernes forudsætninger og erfaringer med at lytte til, forstå og tale dansk.

De første læsetekster kan være skrevet på kort med ord eller sætninger og tekster, som elever og lærer laver i fællesskab. Derefter introduceres små bøger med et kendt indhold. Fokus er såvel på sikkerhed i læsningen som forståelsen af indholdet.

Der arbejdes med bogstavernes navn, form og lyd, først i bogstav-lydrelationen i lydrette ord og efterhånden i vanskeligere ord. I dette arbejde inddrages forskellige sanser.

Der arbejdes med forskellige stave- og læsefremgangsmåder, lydstavning, stavelsesdeling, rytmisk stavning, ordbilleder, bogstavkombinationer etc.

Højtlesning bruges i forbindelse med parlæsning eller læsning i mindre grupper.

Der arbejdes med forudsigelser af tekstens indhold gennem samtale om bl.a. billeder og overskrifter.

Der arbejdes med forståelsen af læsetekster ved, at eleverne gengiver handlingen gennem tegninger, genfortælling eller dramatisering.

Klassebiblioteket bør rumme et udvalg af børnelitteratur og eventyr fra forskellige kulturer, og gennem lærerens oplæsning får børnene kendskab til disse.

Eleverne bør skrive meget allerede fra starten af forløbet. Den tidlige skriveundervisning kan indledes med forskellige former for legeskrivning på baggrund af fælles oplevelser. I starten er der ingen krav om formel korrekthed, men efterhånden stilles der større krav afhængig af den enkeltes forudsætninger.

Læreren kan hjælpe eleverne med at skrive en tekst og derefter læse teksten op, så eleverne erfarer, at der er sammenhæng mellem tale og skrift.

I begyndelsen er det vigtigt, at bogstavernes form og særkende indlæres gennem hyppig skrivning i hånden, men efterhånden, som eleverne bliver fortrolige med bogstaverne, veksles der mellem skrivning i hånden og på computer.

Trinmål efter 2. klassetrin

Kommunikative færdigheder – Det skrevne sprog

- udnytte billedstøtte i forbindelse med læsning
- læse og forstå korte sprogligt enkle tekster, hvor indholdet er kendt
- tegne, genfortælle eller dramatisere handlingen i en tekst
- kende til børnelitteratur og eventyr fra forskellige kulturer
- skrive enkle ord, udtryk og sætninger om nære og genkendelige emner som egen person, familien, skole og fritid
- vide, at der er sammenhæng mellem tale og skrift
- skrive de små og store trykbogstaver i håndskrift
- skrive på computer.

Beskrivelser og trinmål – synoptisk opstillet

Beskrivelse af udviklingen i undervisningen på 1. og 2. klassetrin	Trinmål efter 2. klassetrin
<p>Sprog og sprogbrug</p> <p>Eleverne lærer at blive fortrolige med sprogbrogen i almindeligt forekommende situationer, og undervisningen byder på mange muligheder for at få sproglige erfaringer.</p> <p>Gennem sanglege, rim og remser udvikles elevernes udtale og intonation.</p> <p>Eleverne tilegner sig et ordforråd gennem lytning, handling, leg, rollespil, læsning, selvproducerede ordbøger og tekster.</p> <p>Eleverne bliver fortrolige med bogstavernes navn, form og lyd gennem forskellige aktiviteter. For at give eleverne mulighed for at sammenligne de danske skrifttegn med modersmålets kan de forskellige alfabeter gøres synlige i klassen.</p> <p>Gennem samtaler med læreren og andre elever om sprogvvalg i forskellige situationer, bliver eleverne opmærksomme på deres muligheder som brugere af to eller flere sprog.</p>	<p>Sprog og sprogbrug</p> <ul style="list-style-type: none">• udtrykke sig mundtligt på et forståeligt dansk• anvende og forstå et elementært ordforråd, så de sprogligt kan fungere i sociale sammenhænge med elever, der har dansk som modersmål• kende skrifttegnenes navn, form og lyd og om muligt sammenligne dem med eget modersmål• fortælle, i hvilke situationer og med hvem de taler henholdsvis dansk og modersmålet.

Beskrivelser og trinmål

– synoptisk opstillet

Beskrivelse af udviklingen i undervisningen på 1. og 2. klassetrin	Trinmål efter 2. klassetrin
<p>Viden om sprogtilegnelse og egen læring</p> <p>Undervisningen foregår i en tryk atmosfære, så eleverne har lyst til at anvende det, de lærer. Det betragtes som naturligt, at eleverne laver fejl, og det er vigtigt, at eleverne får anerkendelse for deres fremskridt.</p> <p>Elevernes selvtillid som sprogbrugere prioriteres højere end kommunikationsfærdighed og sproglig præcision.</p> <p>Der tales med eleverne om, hvad forskellige ord hedder på elevernes modersmål, og at der er forskel på sprog. Og der tales om, hvordan man lærer sprog, fx gennem undervisning og gennem leg og spil i og uden for skolen.</p> <p>Hvis eleverne mangler ord til at komme videre med en fortælling, opfordres de til at "sige det på en anden måde", og de gøres opmærksomme på, hvordan de ved at bruge kommunikationsstrategier alligevel kan få sagt det, de ønsker. Kommunikationsstrategier kan udvikles gennem lege, spil og drama.</p> <p>Der er opmærksomhed på elevernes forståelse af fx en forklaring eller en kollektiv besked, og eleverne opfordres til altid at spørge, hvis noget ikke er forstået.</p> <p>Lærerens oplæsning og fortælling – afpasset efter elevernes sproglige niveau og understøttet af billeder – er med til at opøve elevernes koncentrationsevne.</p> <p>Eleverne opmuntres til at gætte på ord og begreber, de ikke helt forstår betydningen af.</p> <p>Gennem skrivning og læsning af fx små beskeder, skilte og reklamer erfarer eleverne, at læsning og skrivning har en praktisk funktion, som har betydning i deres liv.</p> <p>Billedordbøger er et vigtigt hjælpemiddel til kommunikation og forklaring for både lærer og elever. Der bør derfor være forskellige slags billedordbøger i klassen.</p>	<p>Viden om sprogtilegnelse og egen læring</p> <ul style="list-style-type: none">• deltage i små samtaler om sprog, og hvordan man lærer sprog• anvende enkle kommunikationsstrategier på opfordring, bl.a. omskrivning, brug af overbegreber og synonymmer, mimik og kropssprog• spørge direkte eller ved indirekte appel gøre opmærksom på, at noget ikke er forstået• lytte med opmærksomhed til andres oplæsning eller fortælling• turde gætte på betydningen af ukendte ord og begreber• samtale om, hvad man bruger læsning og skrivning til• benytte billedordbøger som kommunikationsmiddel.

Beskrivelser og trinmål

– synoptisk opstillet

Beskrivelse af udviklingen i undervisningen på 1. og 2. klassetrin	Trinmål efter 2. klassetrin
<p>Sprog, kultur og samfundsforhold</p> <p>Undervisningen bygger på konkrete, dagligdags emneområder, og fx gennem ture og oplevelser uden for skolen får eleverne erfaringer med dagligliv i Danmark, som kan danne udgangspunkt for samtaler.</p> <p>Klassebiblioteket rummer, ud over eventyr og fortællinger fra forskellige kulturer, også små bøger om børn i andre lande.</p> <p>I undervisningen stifter eleverne bekendtskab med et rigt udvalg af sange, rim, remser og fortællinger fra Danmark og andre lande, hvilket giver mulighed for sammenligninger og undren.</p> <p>Lærerens oplæsning og fortælling danner udgangspunkt for samtaler om familieliv, skole og fritid for børn i hele verden. Gennem små rollespil og dramatiseringer lever eleverne sig ind i andres situation.</p>	<p>Sprog, kultur og samfundsforhold</p> <ul style="list-style-type: none">• samtale om dagliglivet i Danmark på baggrund af egne iagttagelser og erfaringer• kende til danske fortællinger, sange, rim og remser og sammenligne med tekster fra andre kulturelle traditioner• samtale om sociale forhold i familie, skole og fritid ud fra lærerens oplæsning, fortælling og elevernes små rollespil.

Beskrivelser og trinmål

– synoptisk opstillet

Beskrivelse af udviklingen i undervisningen i de første to år for elever, der er ankommet til Danmark efter 2. klassestrin.

Kommunikative færdigheder – Det talte sprog

Undervisningen tager udgangspunkt i elevernes alder og faglige forudsætninger fra eventuel skolegang i hjemlandet og i de sproglige forudsætninger, eleverne har fra modersmålet eller andre sprog.

Eleverne får fælles erfaringer, som kan danne udgangspunkt for undervisningen, fx gennem ekskursioner og oplevelser uden for skolen.

Læreren bruger mimik og gestik til at understrege det sproglige udtryk. I undervisningens første fase er det vigtigt, at sprog og handling kædes sammen, og at oplæsning og fortælling understøttes af illustrationer.

Der arbejdes med varierede lytteaktiviteter med forskellige formål. I begyndelsen skal eleverne blive fortrolige med sprogets intonation og udtale og at modtage en fælles besked eller instruktion. Senere arbejdes der med mere varierede lytteforståelsesaktiviteter, der inddrager førlytte, lytte og efterlytteaktiviteter.

Der arbejdes med at gætte kvalificeret. Eleverne skal bl.a. acceptere, at det ikke er nødvendigt at forstå hvert ord i en lyttetekst for at uddrage hovedindhold eller detaljer.

Der arbejdes med lyd- og ordskelneøvelser og imitationsøvelser.

Det prioriteres, at eleverne er aktive sprogbrugere, og undervisningen skal lægge op til situationer, hvor samtalen er omdrejningspunktet.

Gennem rollespil, improvisation og drama træner eleverne forskellige samtalsituationer, der har betydning i deres hverdag, fx indkøbssituationer og telefonsamtaler.

Der arbejdes med forskellige kommunikationsøvelser- og spil, der udvikler elevernes evne til at diskutere og argumentere på dansk.

Bånd og video skal omhandle genkendelige emner, således at elevernes for forståelse kan støtte afkodningen af sproget.

Det er vigtigt, at eleverne oplever, at det er naturligt at lave fejl, når man skal lære at udtrykke sig på dansk, og at de tør tage denne risiko.

Selv om eleverne mangler ord og viden om sprogets systematik, skal de til stadighed opfordres til at udtrykke sig på dansk.

Trinmål efter to års undervisning for elever, der er ankommet til Danmark efter 2. klassestrin. Alder 11-18 år

Kommunikative færdigheder – Det talte sprog

- forstå ord og vendinger knyttet til dagligdagen og emner i dansk og andre fag, når de er tilpasset elevernes alder og sproglige niveau
- forstå talt dansk, når der tales direkte til eleven
- indgå i enkle rollespil og dramatiseringer
- deltage i samtaler om forskellige temaer, som klassen arbejder med
- forstå og uddrage hovedindholdet af en kortere lyttetekst, evt. understøttet af illustrationer
- følge med i lyd- og billedmedier om emner, der er centrale for eleverne, og gøre rede for hovedindholdet
- fortælle forståeligt, evt. med accent, om egne oplevelser og følelser og beskrive daglige gøremål knyttet til skole, hjem og fritid.

Beskrivelser og trinmål – synoptisk opstillet

Beskrivelse af udviklingen i undervisningen i de første to år for elever, der er ankommet til Danmark efter 2. klassestrin

Kommunikative færdigheder – Det skrevne sprog

Læse- og skriveindlæringen på dansk tager udgangspunkt i elevernes forudsætninger fra tidligere skolegang. Mange af eleverne har lært at læse og skrive på deres modersmål. Blandt dem er der dog elever, der kun er tekniske læsere. En del elever kan uden større vanskelighed overføre deres læsefærdighed til dansk, selvom skriftsystemet er forskelligt fra det latinske alfabet. Elever, der allerede kan læse på modersmålet, bør opfordres til at fortsætte denne aktivitet. Andre er analfabeter og skal først i gang med en egentlig læseindlæring. Disse elever har brug for et særligt læse- og skriveindlæringsforløb i lighed med udviklingen frem mod 2. klassestrin.

Læseundervisningen tager udgangspunkt i de ord og begreber, eleverne efterhånden lærer på dansk, og de første tekster kan være ordkort, kort med sætninger og tekster formuleret i fællesskab. Efterhånden indføres alderssvarende tekster tilpasset elevernes sproglige og faglige niveau. Fokus er såvel på sikkerhed i læsningen som forståelsen af indholdet.

Der arbejdes med bogstavernes navn, form og lyd, først i bogstav-lydrelationen i lydrette ord og efterhånden i vanskelige ord. I dette arbejde kan inddrages forskellige sanser.

Der arbejdes med forskellige stave- og læsefremgangsmåder, lydstavning, stavelsesdeling, rytmisk stavning, ordbilleder, bogstavkombinationer etc.

Højtlesning bruges i forbindelse med parlæsning eller læsning i mindre grupper.

Efterhånden, som eleverne udvikler deres læsefærdigheder, skal deres læselyst stimuleres gennem læsning af alderssvarende tekster inden for forskellige genrer. Eleverne skal læse ofte, gerne som selvstændig læsning med støtte i billeder og læseopgaver. De opfordres til også at læse i fritiden både på dansk og evt. på modersmålet. Gennem lærerens oplæsning af sprogligt sværere tekster får eleverne mulighed for indlevelse og oplevelse.

Læsning af bøger indtalt på bånd og tekstede tv-programmer støtter elevernes læsesikkerhed og styrker deres fornemmelse for sprogets intonation og rytme.

Trinmål efter to års undervisning for elever, der er ankommet til Danmark efter 2. klassestrin. Alder 11-18 år

Kommunikative færdigheder – Det skrevne sprog

- udnytte bånd- og billedstøtte i forbindelse med læsning
- læse og forstå sprogligt enkle tekster om kendte emner udvalgt efter elevernes alder og modenhed under hensyntagen til, om eleven var alfabetiseret ved skolegangens begyndelse
- genfortælle hovedindholdet i en enkel tekst
- forholde sig til indholdet af litteratur svarende til alder og modenhed, når den bliver læst op
- uddrage informationer af enkle tekster under hensyntagen til, om eleven var alfabetiseret ved skolegangens begyndelse
- skrive korte sammenhængende tekster om vedkommende emner med hjælp
- fastholde informationer og tanker, bl.a. ved hjælp af logbog
- deltage i procesorienterede skriveforløb, herunder udveksle ideer gennem brainstorming, skrive første udkast og modtage respons
- skrive de små og store trykbogstaver i håndskrift
- skrive på computer.

Beskrivelser og trinmål

– synoptisk opstillet

Det er en fordel, at teksterne indgår i en tematisk sammenhæng, da det støtter elevernes sprogtilegnelse og ordforrådsindlæring.

Der arbejdes med forudsigelser af tekstens indhold gennem samtale om bl.a. billeder og overskrifter.

Elevernes forforståelse i forhold til en given tekst eller et emne afdækkes inden selve tekstlæsningen. Der arbejdes med forlæseaktiviteter, læsning af teksten og efterbearbejdning.

Eleverne bør have adgang til ordbøger fra modersmålet til dansk og fra dansk til modersmålet.

De skønlitterære tekster skal give mulighed for identifikation, og lærerens oplæsning af sprogligt sværere tekster giver eleverne mulighed for indlevelse og oplevelse.

Der arbejdes med elevernes indholdsforståelse gennem genfortælling og diskussion af de læste tekster. Til støtte for indholdsforståelsen kan teksten evt. deles op i mindre enheder, så der foretages en løbende opsamling af indholdet.

Der arbejdes med at uddrage information fra sagtekster.

Eleverne bør skrive meget allerede fra starten af forløbet. I begyndelsen er der ingen krav om formel korrekthed, men efterhånden stilles der større krav afhængig af den enkeltes forudsætninger.

Elevernes skrivelyst videreudvikles både gennem skrivning af faglige tekster og gennem kreative skriveaktiviteter som digte, breve og e-mails, historier og skuespil.

Logbogen indføres som en hjælp til at fastholde informationer og tanker. I begyndelsen som afskrift fra tavlen, men gradvist bliver eleverne i stand til selv at formulere sig. Hvis eleverne kan skrive på deres modersmål, er logbogen en mulighed for, at eleverne holder sig skriftligt aktive.

Gennem procesorienterede skriveforløb lærer eleverne om skriveprocessens forskellige faser. Brainstorming hjælper dem med at få ideer, og skrivning af mange førsteudkast giver eleverne mod på at skrive og træner deres sikkerhed. Eleverne lærer at modtage respons fra læreren og forholde sig til denne.

Hvis eleverne ikke har lært det latinske alfabet, arbejdes der med at skrive de små og store trykbogstaver i håndskrift.

Eleverne skriver på computer.

Beskrivelser og trinmål – synoptisk opstillet

Beskrivelse af udviklingen i undervisningen i de første to år for elever, der er ankommet til Danmark efter 2. klassestrin	Trinmål efter to års undervisning for elever, der er ankommet til Danmark efter 2. klassestrin. Alder 11-18 år
<p>Sprog og sprogbrug</p> <p>Eleverne bliver gennem undervisning og oplevelser uden for skolen fortrolige med sprogbrugen i almindeligt forekommende situationer, og undervisningen byder på mange muligheder for at få sproglige erfaringer.</p> <p>Udtale, rytme- og intonationstræning er centrale områder. Der arbejdes med udtaleøvelser, gentagelse efter forlæg, fx rim, remser, sange og karaoke. Eleverne forbedrer deres udtale, fx gennem dokumentation på video og bånd og lærerens opfølgende kommentarer.</p> <p>Undervisningen tilrettelægges i overensstemmelse med elevernes alder, således at de tilegner sig et ordforråd, der gradvist gør dem i stand til at følge undervisningen i en dansk klasse eller på en ungdomsuddannelse.</p> <p>Arbejdet med elevernes ordforråd har en central plads i undervisningen. Gennem tematisk arbejde kommer man rundt om ord og begreber på forskellige måder, og ordene lagres i en sammenhæng. Arbejdet systematiseres ved bl.a. at sætte fokus på over- /underbegreber, nært beslægtede ord, ligheder og forskelle. Ordforrådet udvides gennem bl.a. lytning, handling, leg, rollespil, læsning, selvproducerede ordbøger og tekster.</p> <p>Der arbejdes med kommunikative og kreative problemløsningsopgaver som redskab for ordforrådstilegnelse, ligesom læsning og anvendelse af billedordbøger og ordbøger mellem modersmål og dansk også har denne funktion.</p> <p>Elevernes opmærksomhed på, hvordan sprog bruges af forskellige mennesker i forskellige situationer, trænes gennem iagttagelse og diskussion, blandt andet i arbejdet med lyd- og billedmedier og rollespil.</p> <p>Centrale grammatiske områder relateres til arbejdet med de grundlæggende færdigheder lytte, tale, læse og skrive. De præsenteres i varierede, meningsfulde sammenhænge. Isolerede grammatiske øvelser bør kun forekomme for de ældre elever.</p> <p>Rollespil, lyd- og billedmedier anvendes til iagttagelse og træning af sætningsbygning.</p> <p>Stavning øves bl.a. gennem forskellige former for diktat både selvstændigt og som par- og gruppearbejde og gennem forskellige former for skriftlig kommunikation. Hvis</p>	<p>Sprog og sprogbrug</p> <ul style="list-style-type: none"> • udtrykke sig mundtligt på et forståeligt dansk • anvende og forstå et elementært ordforråd, så de sprogligt kan fungere i sociale sammenhænge, hvor dansk er samtalesproget • anvende og forstå et elementært fagligt ordforråd, så de med nogen støtte kan følge en dansksproget undervisning • anvende substantiver, verber, adjektiver og pronominer nogenlunde hensigtsmæssigt • anvende dansk sætningsbygning nogenlunde hensigtsmæssigt • anvende elementære retstavningsregler • anvende punktum og andre tegn • kende til nogle sammenhænge mellem sprogbrug og kultur, herunder slægtskabsbetegnelser, tiltaleformer og madtraditioner, således at både dansk og modersmålet inddrages og sammenlignes • fortælle, i hvilke situationer og med hvem de taler henholdsvis dansk og modersmålet.

Beskrivelser og trinmål – synoptisk opstillet

eleverne ikke er alfabetiserede arbejdes med bogstavernes navn, form og lyd gennem forskellige aktiviteter. For at give eleverne mulighed for at sammenligne de danske skrifttegn med modersmålets kan de forskellige alfabeter gøres synlige i klassen.

Eleverne præsenteres for de grundlæggende regler for tegnsætning. Brug af tegnsætning øves efterfølgende gennem diskussion i klassen og i pararbejde.

Samtaler om sprogbrug i forskellige lande er en naturlig del af undervisningen og med til at øge elevernes sproglige bevidsthed. Der samtales desuden om, hvornår og hvorfor brug af henholdsvis modersmål og dansk er hensigtsmæssig.

Beskrivelser og trinmål – synoptisk opstillet

Beskrivelse af udviklingen i undervisningen i de første to år for elever, der er ankommet til Danmark efter 2. klassestrin	Trinmål efter 2 års undervisning for elever, der er ankommet til Danmark efter 2. klassestrin. Alder 11-18 år
<p>Viden om sprogtilegnelse og egen læring</p> <p>Undervisningen foregår i en tryk atmosfære, så eleverne har lyst til at anvende det, de lærer. Det betragtes som naturligt, at eleverne laver fejl, og det er vigtigt, at eleverne får anerkendelse for deres fremskridt. Elevernes selvtilid som sprogbrugere prioriteres højt.</p> <p>Eleverne opmuntres til at anvende dansk i og uden for skolen og til at iagttage såvel brugen af det mundtlige som det skrevne sprog. Elevernes oplevelser med sproget trækkes ind i den daglige undervisning, så sproget derved bliver både redskab og genstand for iagttagelse og diskussion.</p> <p>Eleverne bliver gradvis opmærksomme på, at de ved at bruge kommunikationsstrategier kan få sagt det, de ønsker. De opfordres til at "sige det på en anden måde". Kommunikationsstrategier kan udvikles gennem lege, spil og drama. Efterhånden kan videooptagelser af eleverne i forskellige sprogbrugssituationer danne grundlag for samtaler om brug af kommunikationsstrategier.</p> <p>Der er opmærksomhed på elevernes forståelse af fx en forklaring eller en kollektiv besked, og eleverne opfordres til altid at spørge, hvis noget ikke er forstået.</p> <p>Arbejdet med elevernes lytteforståelse har en fremtrædende plads i undervisningen. Gennem aktiviteter, der inddrager forlytte, lytte og efterbearbejdningsaktiviteter, arbejdes der målrettet med lyttevaner og lyttestrategier.</p> <p>Der arbejdes med udvikling af elevernes gættestrategier gennem lytte- og læseaktiviteter. Fx ved lytning og læsning af korte sekvenser, hvor der spørges ind til forståelsen, og hvor eleverne begrundes deres valg.</p> <p>Der er gennem hele forløbet opmærksomhed på elevernes forforståelse. Gennem arbejdet med elevernes forforståelse møder de nye tekster og temaer med baggrundsinformation, forventninger og hypoteser.</p> <p>Forskellige teksttyper inddrages og er med til at udvikle elevernes læsestrategier og deres evne til selvstændig tekstproduktion. Til teksterne bør der knytte sig opgaver, hvor eleverne lærer at bruge og være bevidste om relevante læsestrategier.</p>	<p>Viden om sprogtilegnelse og egen læring</p> <ul style="list-style-type: none"> • deltage i samtaler om sprogtilegnelse, først og fremmest at sprog kan læres både i og uden for skolen • anvende enkle kommunikationsstrategier på opfordring, først og fremmest omskrivning, brug af overbegreber og synonyme, mimik, kropssprog og direkte og indirekte appel • lytte koncentreret og erfare, at man ikke behøver at forstå hvert ord i en lyttetekst for at forstå hovedindholdet • gætte på betydningen af ukendte ord og vendinger i forbindelse med enkle billed-, lyd- og læsetekster • udnytte forforståelse til at læse og forstå hovedindholdet af en tekst • samtale med læreren om egen skriveudvikling på baggrund af egne tekster indsamlet over en periode • benytte billedordbøger og ordbøger mellem dansk og modersmålet, forudsat at læsefærdigheden beherskes på modersmålet • indgå i par- og gruppearbejde.

Beskrivelser og trinmål

– synoptisk opstillet

Eleverne opfordres til at bruge skrivning i mange forskellige situationer. Førsteudkast gemmes, så de kan danne grundlag for samtaler om egen skriveudvikling, hvad angår både indhold og form.

Eleverne lærer fra starten af skolegangen at bruge både billedordbøger og ordbøger til og fra modersmålet som led i deres tilegnelse af det danske sprog. I begyndelsen er de desuden et vigtigt middel til kommunikation.

Eleverne erfarer, at de gennem par- og gruppearbejde har stor mulighed for sproglig aktivitet, og at andre elever er en vigtig kilde til læring.

Beskrivelse af udviklingen i undervisningen i de første to år for elever, der er ankommet til Danmark efter 2. klasses trin

Sprog, kultur og samfundsforhold

Undervisningen skal lægge vægt på at styrke elevernes medleven og forståelse.

Elevernes nysgerrighed over for kultur- og samfundsforhold i Danmark styrkes bl.a. gennem ekskursioner og besøg i lokalområdet. Gennem undervisningen præsenteres eleverne for mange og nuancerede måder at leve på.

Arbejdet med at finde forskelle og ligheder mellem dansk og egen kultur er centralt og inddrages med udgangspunkt i varierede, aldersrelevante tekster og fx børne- og ungdomsudsendelser i tv. Gennem arbejdet med kultursammenligninger kan eleverne både blive bevidste om deres egen kultur og lære andre menneskers kulturgrundlag og værdier at kende.

Lærerens oplæsning og fortælling, film og tv-udsendelser danner udgangspunkt for samtaler om familieliv, skole og fritid for børn og unge i hele verden.

Trinmål efter 2 års undervisning for elever, der er ankommet til Danmark efter 2. klasses trin. Alder 11-18 år

Sprog, kultur og samfundsforhold

- samtale om emner fra dagliglivet og om sociale og kulturelle normer i Danmark ud fra egne og andres iagttagelser og erfaringer
- forholde sig til kulturelle forskelle og ligheder, som de kommer til udtryk i tekster formidlet gennem oplæsning eller elektroniske medier
- samtale om sociale forhold i familie, skole og fritid, som de kommer til udtryk i tekster formidlet gennem oplæsning eller elektroniske medier.

Beskrivelser og trinmål – synoptisk opstillet

Beskrivelse af udviklingen i undervisningen på 3., 4. og 5. klassetrin
Udviklingen i undervisningen i 2. forløb for elever, der har startet deres skoleforløb i Danmark efter 2. klasse

Kommunikative færdigheder – Det talte sprog

Eleverne deltager i ekskursioner til forskellige miljøer og bruger disse erfaringer til at lære dansk.

Elevernes lytteforståelse prioriteres fortsat højt, og der arbejdes med varierede lytteforståelsesaktiviteter, der inddrager førlytte, lytte og efterlytteaktiviteter.

Eleverne skal lære at acceptere, at det ikke er nødvendigt at forstå hvert ord i en lyttetekst for at uddrage hovedindhold eller detaljer. Der arbejdes med deres evne til at gætte kvalificeret.

Der arbejdes fortsat med lydskelneøvelser og imitationsøvelser.

Rollespil og improvisation har en central undervisningsfunktion som middel til at sætte sig ind i andres situation og som udgangspunkt for samtaler og diskussioner.

Eleverne får gennem undervisningen erfaringer med forskellige måder at udtrykke egne meninger på, at udtrykke enighed/uenighed og sætte ord på egen usikkerhed.

Undervisningen indeholder varierede muligheder for samtale. Der udvikles gradvist forskellige samtalestrukturer i klassen fra par- og gruppearbejde til rollespil og classesamtaler.

Eleverne lærer gradvist, ved fx at interviewe skolens personale eller andre elever, at stille relevante spørgsmål.

Lyd- og billedmedier omfatter fortsat nære og genkendelige emner, men med en højere sproglig sværhedsgrad, der udfordrer elevernes forståelse. Eleverne forberedes til lytteaktiviteten ved, at læreren gør formålet med lytteaktiviteten klar, fx om der er tale om en bred orientering eller fokus på detaljer.

Det prioriteres højt, at eleverne øver sig i at referere og i at give udtryk for fantasi og oplevelser omkring aldersrelevante emner og aktiviteter, fx i form af fremlæggelser ved hjælp af plancher og rollespil.

Trinmål efter 5. klassetrin eller efter 5 års undervisning for elever, der har startet deres skoleforløb i Danmark efter 2. klasse. Alder 11-18 år

Kommunikative færdigheder – Det talte sprog

- forstå hovedindholdet af talt dansk, som det bruges i undervisningen og i samtaler med dansktalende kammerater og voksne
- bruge rollespil og improvisation til at sætte sig ind i andres situation, bl.a. som middel til konfliktløsning
- deltage i par- og gruppediskussioner i forbindelse med undervisningen i dansk og andre fag
- foretage interviews ved hjælp af båndoptager og efterfølgende uddrage hovedindholdet
- følge med i lyd- og billedmedier og gøre rede for hovedindholdet eller detaljer, afhængigt af formålet
- præsentere og fremlægge et emne, evt. ved hjælp af en planche eller gennem et rollespil
- udtrykke sig forståeligt i fortælling, referat og diskussion.

Beskrivelser og trinmål – synoptisk opstillet

Beskrivelse af udviklingen i undervisningen på 3., 4. og 5. klassesetrin

Udviklingen i undervisningen i 2. forløb for elever, der har startet deres skoleforløb i Danmark efter 2. klasse

Kommunikative færdigheder

– Det skrevne sprog

Det er vigtigt, at elevernes læselyst stimuleres gennem læsning af alderssvarende tekster inden for både skøn- og faglitteratur. Det er en fordel, at teksterne indgår i en tematisk sammenhæng, da det støtter elevernes sprogtilegnelse og ordforrådsindlæring.

Eleverne skal læse ofte, gerne selvstændigt, med støtte i billeder og læseopgaver. De skal opfordres til også at læse i fritiden.

Klassebiblioteket, der kan bestå af et lille udvalg af bøger lånt fra skolebiblioteket, bør rumme både skøn- og faglitteratur, og eleverne skal desuden hjælpes med at finde egnede bøger på biblioteket.

Læsning af bøger indtalt på bånd støtter elevernes læsesikkerhed og styrker deres fornemmelse for sprogets intonation og rytme.

Elevernes baggrundsviden og forforståelse i forhold til en given tekst eller et emne afdækkes inden selve tekstlæsningen. Der arbejdes med forlæseaktiviteter, læsning af teksten og efterbearbejdning.

Der arbejdes med elevernes indholdsforståelse gennem genfortælling og diskussion af de læste tekster. Til støtte for indholdsforståelsen kan teksten evt. deles op i mindre enheder, så der foretages en løbende opsamling af indholdet.

De skønlitterære tekster skal give mulighed for identifikation, oplevelser og medleven.

Der arbejdes med at uddrage information fra sagtekster og internet.

Elevernes skrivelyst videreudvikles både gennem skrivning af faglige tekster og gennem kreative skriveaktiviteter som digte, breve og e-mails, historier og skuespil.

Logbogen anvendes fortsat til at fastholde informationer og tanker.

Gennem procesorienterede skriveforløb lærer eleverne om skriveprocessens forskellige faser. Brainstorming hjælper dem med at få ideer, og skrivning af mange førsteudkast giver eleverne mod på at skrive og træner deres sikkerhed. Eleverne lærer at modtage og anvende respons.

Eleverne lærer at anvende tekstbehandling ved at skrive egne tekster.

Trinmål efter 5. klassesetrin eller efter 5 års undervisning for elever, der har startet deres skoleforløb i Danmark efter 2. klasse. Alder 11-18 år

Kommunikative færdigheder

– Det skrevne sprog

- udnytte bånd- og billedstøtte i forbindelse med læsning
- læse og forstå lettere, indholdsmæssigt alderssvarende danske og oversatte tekster inden for forskellige genrer
- genfortælle og diskutere hovedindholdet af læste tekster inden for forskellige genrer
- diskutere alderssvarende teksters univers på baggrund af forforståelse
- uddrage enkle informationer fra forskellige informationskilder
- skrive sammenhængende faglige og ikke-faglige tekster på grundlag af et kendt indhold
- fastholde informationer og tanker, bl.a. ved hjælp af logbog
- deltage i procesorienterede skriveforløb, herunder udveksle ideer gennem brainstorming, skrive første udkast, læse egne tekster op og modtage mundtlig og eventuel skriftlig respons
- anvende tekstbehandling ved skrivning af tekster.

Beskrivelser og trinmål – synoptisk opstillet

Beskrivelse af udviklingen i undervisningen på 3., 4. og 5. klassetrin

Udviklingen i undervisningen i 2. forløb for elever, der har startet deres skoleforløb i Danmark efter 2. klasse

Sprog og sprogbrug

Der arbejdes med det sproglige udtryk, både hvad angår udtale og brug af sprog.

Elevernes opmærksomhed på, hvordan sprog bruges af forskellige mennesker i forskellige situationer, udvikles gennem iagttagelse og diskussion, blandt andet i arbejdet med lyd- og billedmedier og rollespil.

Arbejdet med elevernes ordforråd har en central plads i undervisningen. Gennem tematisk arbejde kommer man rundt om ord og begreber på forskellige måder, og ordene lagres i en sammenhæng. Arbejdet systematiseres ved at sætte fokus på over- /underbegreber, nært beslægtede ord, ligheder og forskelle.

Kommunikative og kreative problemløsningsopgaver har stadig en plads i undervisningen som redskab for ordforrådstilegnelse.

Tekstarbejdet bruges som udgangspunkt for sproglige aktiviteter. Gennem meningsfuld brug af sproget øges opmærksomheden på formen.

Centrale grammatiske områder relateres til arbejdet med de grundlæggende færdigheder: lytte, tale, læse og skrive. De præsenteres i varierede, meningsfulde sammenhænge. Isolerede grammatiske øvelser prioriteres lavt, men kan være med til at skabe overblik, når de kædes sammen med den funktionelle brug af sproget.

Eleverne bruger det skrevne sprog i forskellige sammenhænge, fx gennem brug af logbog og evt. kontakt til ven-skabsklasser.

Stavning øves bl.a. gennem forskellige former for diktat både selvstændigt og som par- og gruppearbejde.

Gennem pararbejde og diskussion bevidstgøres eleverne om brug af tegnsætning.

Samtaler om sprogbrug i forskellige kulturer er en naturlig del af undervisningen og med til at øge elevernes sproglige bevidsthed og sproglige tolerance. Der samtales desuden om, hvornår og hvorfor brug af henholdsvis modersmål og dansk er hensigtsmæssig.

Trinmål efter 5. klassetrin eller efter 5 års undervisning for elever, der har startet deres skoleforløb i Danmark efter 2. klasse. Alder 11-18 år

Sprog og sprogbrug

- udtrykke sig mundtligt på et flydende og forståeligt sprog, der er hensigtsmæssigt afpasset efter situation og samtalepartnere
- kende og forklare betydningen af almindeligt forekommende ord, der anvendes i sociale sammenhænge og i skolens fag
- bruge substantiver, verber, adjektiver og pronominer nogenlunde hensigtsmæssigt
- anvende dansk sætningsbygning nogenlunde hensigtsmæssigt og kende regler for sammensætninger
- kende og bruge normer for skriftsprog i dagligdags breve, e-mails og beskeder
- anvende normer for retstavning forholdsvist sikkert
- beherske brug af punktum og kende til regler for kommatering
- kende til sammenhænge mellem sprogbrug og kultur, bl.a. slægtskabsbetegnelser, tiltaleformer og madtraditioner
- skifte hensigtsmæssigt mellem egne sprog, afpasset efter situation, samtalepartnere og formål med kommunikationen.

Beskrivelser og trinmål – synoptisk opstillet

Beskrivelse af udviklingen i undervisningen på 3., 4. og 5. klassetrin

Udviklingen i undervisningen i 2. forløb for elever, der har startet deres skoleforløb i Danmark efter 2. klasse

Viden om sprogtilegnelse og egen læring

Der samtales jævnligt om, hvordan man lærer sprog, og eleverne opmuntres til at læse og skrive meget og til at være sprogligt aktive uden for skolen. I undervisningen inddrages internet, fx til at skrive e-mail til elever på andre skoler.

Undervisningen er præget af tillid og accept, så eleverne får mod på at eksperimentere med deres eget sprog.

Der arbejdes stadigvæk med bevidstgørelse om og brug af forskellige kommunikationsstrategier, så eleverne udvikler deres sprog og bevarer lysten og modet til at anvende det.

Gennem aktiviteter, der inddrager førlytte, lytte og efterbearbejdningsaktiviteter, arbejdes der målrettet med elevernes lytteforståelse.

Der arbejdes med udvikling af elevernes gættestrategier gennem lytte- og læseaktiviteter. Fx ved lytning og læsning af korte sekvenser, hvor der spørges ind til forståelsen, og hvor eleverne begrundes deres valg.

Arbejdet med forskellige teksttyper er med til at udvikle elevernes læsestrategier og deres evne til selvstændig tekstproduktion. Eleverne kan udtrykke de forventninger, de har til teksten, ud fra foreløbige iagttagelser af bl.a. opsætning, overskrifter, billeder, skemaer og transparente ord. Til teksterne bør der knytte sig opgaver, hvor eleverne lærer at bruge relevante læsestrategier.

Eleverne arbejder med skriveprocessen fra idéfase til færdig tekst. I perioder kan der fokuseres på enkelte faser, fx skrivning af førsteudkast, for at fastholde elevernes skrivelyst. I forbindelse med det skriftlige arbejde kan anvendelse af tekstbehandling virke motiverende.

Der undervises jævnligt i hensigtsmæssig og kritisk opslag af ord i ordbog, så eleverne gradvis vænnes til at benytte ordbogen selvstændigt.

Par- og gruppearbejde er de foretrukne arbejdsformer, da de giver mulighed for stor sproglig aktivitet.

Trinmål efter 5. klassetrin eller efter 5 års undervisning for elever, der har startet deres skoleforløb i Danmark efter 2. klasse. Alder 11-18 år

Viden om sprogtilegnelse og egen læring

- udnytte forskellige måder at lære dansk på
- anvende kommunikationsstrategier i forskellige situationer
- vælge lyttemåde i forhold til en given situation, herunder lytte efter nøgleord for at forstå et hovedindhold eller lytte efter væsentlige detaljer
- gætte kvalificeret for at forstå betydningen af ukendte ord og vendinger i billed-, lyd- og læsetekster, idet såvel kontekst som almen viden inddrages
- læse med forskellige formål og kende til forskellige læseteknikker såsom fokuseret læsning og skimning
- erfare, at skrivning er en proces bestående af forskellige delprocesser og drage nytte af samtaler om de forskellige faser
- benytte lettilgængelige ordbøger, håndbøger og elektroniske hjælpemidler
- indgå i par- og gruppearbejde.

Beskrivelser og trinmål – synoptisk opstillet

Beskrivelse af udviklingen i undervisningen på 3., 4. og 5. klassetrin Udviklingen i undervisningen i 2. forløb for elever, der har startet deres skoleforløb i Danmark efter 2. klasse	Trinmål efter 5. klassetrin eller efter 5 års undervisning for elever, der har startet deres skoleforløb i Danmark efter 2. klasse. Alder 11-18 år
<p>Sprog, kultur og samfundsforhold</p> <p>Elevernes nysgerrighed over for kultur- og samfundsforhold i Danmark fastholdes, fx gennem småture og besøg i lokalområdet. Gennem undervisningen præsenteres eleverne for mange og nuancerede måder at leve på, hvilket giver anledning til undren og udgangspunkt for samtaler.</p> <p>Lærerens oplæsning og elevernes egen læsning danner baggrund for diskussioner om kulturelle forskelle og ligheder.</p> <p>Lærerens oplæsning og fortælling, film og tv-udsendelser danner udgangspunkt for samtaler og diskussioner om skole og uddannelse for børn og unge i hele verden.</p>	<p>Sprog, kultur og samfundsforhold</p> <ul style="list-style-type: none"> • samtale om emner fra dagliglivet og om sociale og kulturelle normer i Danmark ud fra egne og andres iagttagelser og erfaringer • diskutere kulturelle forskelle og ligheder inden for forskellige teksttyper • diskutere væsentlige træk af børns og unges vilkår i skole og uddannelse.

Beskrivelser og trinmål – synoptisk opstillet

Beskrivelse af udviklingen i undervisningen på 6. og 7. klassetrin
Udviklingen i undervisningen i 3. forløb for elever, der har startet deres skoleforløb i Danmark efter 2. klasse

Kommunikative færdigheder **– Det talte sprog**

Erfaringerne fra de tidligere forløb med forskellige lytte- og kommunikationsaktiviteter udbygges yderligere.

Arbejdet med lytning omfatter både kendte og ukendte emner i og uden for skolen. Eleverne trænes i at være aktivt lyttende og i at stille kvalificerede spørgsmål til det, de ser og hører.

Der arbejdes mere bevidst med brug af kropssprog og stemme gennem rollespil og improvisationer.

Gennem par- og gruppediskussioner, rollespil og improvisation opøves eleverne i at diskutere, argumentere, stille spørgsmål og give udtryk for egne meninger.

Der arbejdes fortsat med interviews og interviewteknik både i og uden for skolen.

Eleverne ser aldersrelevante film og tv-programmer med fokus på indholdsforståelse. Formålet med aktiviteten gøres klar for eleverne, og deres forforståelse af temaet aktiveres før afspilning.

Eleverne eksperimenterer med at fremlægge en tekst eller et emne på forskellige måder.

Undervisningen bygger på en videreudvikling af elevernes evne og lyst til at indgå i forskellige samtalestrukturer, fx diskussioner, redegørelser og præsentationer.

Trinmål efter 7. klassetrin eller efter 7 års undervisning for elever, der har startet deres skoleforløb i Danmark efter 2. klasse. Alder 13-18 år

Kommunikative færdigheder **– Det talte sprog**

- forstå hovedindholdet af talt dansk, som det bruges i naturlig tale og i elektroniske medier, i og uden for skolen
- forholde sig til, at stemme og kropssprog kan variere alt efter situation og samtalepartner
- deltage i par- og gruppediskussioner og turde give sin mening til kende i klassen
- foretage interviews ved hjælp af båndoptager og efterfølgende uddrage hovedindhold og væsentlige detaljer
- forstå og diskutere en film eller lignende og gøre rede for hovedindhold eller detaljer, afhængigt af formålet
- præsentere og fremlægge et emne, bl.a. ved hjælp af en planche eller gennem et rollespil
- udtrykke sig forståeligt og sammenhængende i fortælling, referat og diskussion.

Beskrivelser og trinmål – synoptisk opstillet

Beskrivelse af udviklingen i undervisningen på 6. og 7. klassetrin

Udviklingen i undervisningen i 3. forløb for elever, der har startet deres skoleforløb i Danmark efter 2. klasse

Kommunikative færdigheder – Det skrevne sprog

Læseoplevelsen styrkes kontinuerligt gennem en vekselvirkning mellem gennemgang af fælles læste tekster og elevernes selvstændige læsning, der kan suppleres med lyd-støtte.

Det er fortsat vigtigt at afdække elevernes baggrundsviden i forhold til en given tekst og arbejde med forforståelse inden selve tekstlæsningen.

De fælles tekster læses meget grundigt med gennemgang af centrale ord og begreber, og der lægges vægt på efterbehandling og elevernes egen fortolkning.

Eleverne læser faglitteratur og skønlitterære bøger og laver fx boganmeldelser til hinanden.

Undervisningen skal give eleverne mulighed for at inddrage og diskutere egne oplevelser og værdier. Ved valg af tekster tilstræbes det at tage udgangspunkt i sammenhænge. Der vælges fx tekster, der omhandler samme problemstilling eller foregår i samme periode eller miljø, eller tekster, der omhandler almene emner som venskab/fjendskab, tolerance/intolerance.

Der arbejdes med informationssøgning i sagtekster og på internet.

Der arbejdes med varierede skriveopgaver i forskellige genrer såsom digte, artikler, beretninger og lignende. Eleverne tilrettelægger i stigende grad selv skriveprocessen fra idéfase til færdig tekst. Eleverne bliver opmærksomme på at afpasse stil og indhold efter modtageren.

Logbogen er et vigtigt redskab i forbindelse med forskellige aktiviteter såsom fastholdelse af læseoplevelser og tanker i forbindelse med læsning og til notater og aftaler i forbindelse med gruppearbejde.

Gennem procesorienterede skriveforløb, der inddrager flere elever, arbejdes der fortsat med skriveprocessens forskellige faser. Der fokuseres især på elevernes evne til at modtage og give respons.

I arbejdet med den endelige finpudsning af teksten kan der med fordel inddrages en rettenøgle, som eleverne kan arbejde med selvstændigt eller i grupper.

Der stilles stigende krav til elevernes brug af computeren.

Trinmål efter 7. klassetrin eller efter 7 års undervisning for elever, der har startet deres skoleforløb i Danmark efter 2. klasse. Alder 13-18 år

Kommunikative færdigheder – Det skrevne sprog

- læse og forstå indholdsmæssigt alderssvarende danske og oversatte tekster, evt. i bearbejdede udgaver inden for forskellige genrer
- genfortælle og diskutere hovedindholdet af læste tekster inden for forskellige genrer
- forstå, at tekster og andre udtryksformer kan afspejle forskellige tiders og kulturers holdninger og værdier og drage sammenligninger med egne værdier
- finde udtryk for værdier og livsfortolkninger i tekster og forholde sig til tekster ud fra umiddelbar oplevelse og begyndende analytisk forståelse
- søge og uddrage informationer af forskellige informationskilder ved hjælp af forskellige læsemåder, især oversigtslæse, punktlæse og nærlæse
- skrive sammenhængende faglige og ikke-faglige tekster i en disponeret form på grundlag af et kendt indhold
- bruge logbog som middel til at fastholde informationer og tanker, til brug for kommunikation og som redskab i forbindelse med gruppearbejde
- deltage i procesorienterede skriveforløb, herunder udveksle ideer gennem brainstorming, skrive første udkast, modtage og give respons
- anvende tekstbehandling ved skrivning, redigering og layout af tekster.

Beskrivelser og trinmål – synoptisk opstillet

Beskrivelse af udviklingen i undervisningen på 6. og 7. klassetrin

Udviklingen i undervisningen i 3. forløb for elever, der har startet deres skoleforløb i Danmark efter 2. klasse

Sprog og sprogbrug

Tekstarbejdet bruges som udgangspunkt for de sproglige aktiviteter.

Elevernes opmærksomhed på, hvordan sprog bruges af forskellige mennesker i forskellige situationer, er fortsat i fokus gennem iagttagelser og diskussioner.

Der lægges vægt på elevernes tilegnelse af et stadigt mere præcist og varieret ordforråd. Arbejdet kan tage udgangspunkt i elevernes nysgerrighed over for sproget og i deres iagttagelser af sproget i og uden for skolen.

Eleverne bruger fortsat hensigtsmæssige omskrivninger og synonyme, når ordforrådet ikke slår til.

Der arbejdes med centrale grammatiske områder både på sætnings- og tekstniveau i varierede, meningsfulde sammenhænge. Teksternes opbygning gøres til genstand for undervisningen, og opmærksomheden rettes bl.a. mod tekstforbinders funktion.

Eleverne kan udnytte deres kendskab til forskellige teksttyper ved at omdanne en teksttype til en anden, fx en novelle til et nyhedsindslag.

Isolerede grammatiske øvelser prioriteres lavt, men kan være med til at skabe overblik, når de kædes sammen med den funktionelle brug af sproget. Til denne træning kan også anvendes computerbaserede programmer, der kan give eleverne hurtig og præcis feedback.

Opmærksomheden over for retstavningens og tegnsætningens betydning for en teksts forståelighed skærpes gennem skriftlige aktiviteter og den respons, der gives.

Elevernes kendskab til forskelle og ligheder mellem modersmål, dansk og andre sprog er stadig genstand for undren og diskussion. Der arbejdes fx med låneord og fremmedord i dansk og med kulturbundne udtryk, fx "tak for mad".

Der sættes fokus på elevernes skift af kode afhængig af situationen.

Trinmål efter 7. klassetrin eller efter 7 års undervisning for elever, der har startet deres skoleforløb i Danmark efter 2. klasse. Alder 13-18 år

Sprog og sprogbrug

- bruge sproget relevant mundtligt og skriftligt i overensstemmelse med gængse normer i Danmark og inden for emner, der er centrale for eleverne
- forklare betydningen af almindeligt forekommende ord, der anvendes i sociale sammenhænge og i skolens fag
- bruge substantiver, verber, adjektiver og pronomener nogenlunde hensigtsmæssigt
- anvende dansk sætningsopbygning og kende regler herfor
- forstå de sproglige virkemidler i tekstens opbygning i almindeligt forekommende teksttyper
- anvende normer for retstavning
- beherske brug af punktum og anvende regler for kommatering
- kende nogle vigtige forskelle mellem sprogbrug i eget modersmål og dansk
- skifte hensigtsmæssigt mellem egne sprog, afpasset efter situation, samtalepartnere og formål med kommunikationen.

Beskrivelser og trinmål – synoptisk opstillet

Beskrivelse af udviklingen i undervisningen på 6. og 7. klassetrin

Udviklingen i undervisningen i 3. forløb for elever, der har startet deres skoleforløb i Danmark efter 2. klasse

Viden om sprogtilegnelse og egen læring

Undervisningen tilrettelægges, så eleverne fastholder motivationen for fortsat at udvikle deres sprog. Elevernes forståelse af, hvordan de bedst tilegner sig dansk, styrkes bl.a. gennem samtaler og oplevelser uden for skolen.

Der arbejdes fortsat med udvikling af elevernes kommunikationsstrategier, og der fokuseres på elevernes egen forståelse af, hvilke strategier der er hensigtsmæssige. Videooptagelser af eleverne i forskellige sprogbrugssituationer, fx samtaler, spil, rollespil og improvisationer, kan danne grundlag for samtaler om brug af kommunikationsstrategier.

Der arbejdes med udvikling af elevernes lyttefærdighed med anvendelse af forskellige strategier. Opgaver til lytning hjælper eleverne til at vælge lyttemåde i forhold til situationen. Der arbejdes både med global forståelse og forståelse af detaljer.

Eleverne udtrykker de forventninger, de har til en given tekst ud fra foreløbige iagttagelser af bl.a. opsætning, overskrifter, billeder, skemaer og genkendelige ord. Ved at fokusere på bl.a. nøgleord og overskrifter lærer de at forholde sig til væsentlig og mindre væsentlig information.

Eleverne arbejder med forskellige teksttyper, og de stifter bekendtskab med brugen af forskellige læsemåder såsom oversigtslæsning, punktlæsning og nærlæsning. Til teksterne bør der knytte sig opgaver, hvor eleverne lærer at bruge relevante læsestrategier.

Skriveprocessens forskellige faser danner udgangspunkt for samtaler om elevernes egen skriveudvikling.

Ordbøger, grammatiske oversigter og andre håndbøger inddrages løbende i arbejdet med at udvikle den sproglige præcision. Eleverne opfordres til at bruge computeren til informationssøgning.

Elevernes evne til at arbejde selvstændigt såvel i grupper som alene er i fokus.

Trinmål efter 7. klassetrin eller efter 7 års undervisning for elever, der har startet deres skoleforløb i Danmark efter 2. klasse. Alder 13-18 år

Viden om sprogtilegnelse og egen læring

- udnytte forskellige måder at lære dansk på
- anvende og diskutere, hvilke kommunikationsstrategier der er hensigtsmæssige i forskellige situationer
- vælge lyttemåde i forhold til en given situation, herunder lytte efter nøgleord for at forstå et hovedindhold og lytte efter væsentlige detaljer
- diskutere, hvad der er væsentlig og mindre væsentlig information i fagtekster og gætte kvalificeret, bl.a. ved hjælp af nøgleord og overskrifter
- læse med forskellige formål og kende til forskellige læseteknikker
- diskutere skriveprocessens forskellige faser med udgangspunkt i egne tekster
- benytte lettilgængelige ordbøger, håndbøger og elektroniske hjælpemidler
- samtale om forskellige måder at organisere arbejdet på og vælge arbejdsform i forhold til en stille opgave.

Beskrivelser og trinmål – synoptisk opstillet

Beskrivelse af udviklingen i undervisningen på 6. og 7. klassetrin

Udviklingen i undervisningen i 3. forløb for elever, der har startet deres skoleforløb i Danmark efter 2. klasse

Sprog, kultur og samfundsforhold

Undervisningen tager især udgangspunkt i emner og tekster, der er relevante for eleverne, og som samtidig giver en nuanceret opfattelse af kultur og samfundsforhold i Danmark og andre lande.

Med udgangspunkt i elevernes egne erfaringer og arbejdet med bl.a. musikteksler, blade, film og tv diskuterer eleverne, hvordan det er at være ung i Danmark, og hvilke normer og værdier forskellige ungdomskulturer repræsenterer.

Elevernes interesse for samfundsforhold styrkes bl.a. ved, at de præsenteres for generelle personlige og samfundsmæssige problemstillinger gennem arbejdet med litteratur og medier.

Trinmål efter 7. klassetrin eller efter 7 års undervisning for elever, der har startet deres skoleforløb i Danmark efter 2. klasse.
Alder 13-18 år

Sprog, kultur og samfundsforhold

- kende til kulturelle forskelle og ligheder inden for forskellige emner
- samtale om ungdomskulturer i Danmark, bl.a. med udgangspunkt i blade, film, tv og musikteksler
- diskutere samfundsforhold og levevilkår i Danmark på baggrund af arbejdet med tekster i bred forstand.

Beskrivelser og trinmål – synoptisk opstillet

Beskrivelse af udviklingen i undervisningen på 8. og 9. klassetrin	Trinmål efter 9. klassetrin
<p>Kommunikative færdigheder – Det talte sprog</p> <p>Der arbejdes fortsat med forskellige lytteaktiviteter med henblik på en stadig mere nuanceret forståelse.</p> <p>Med udgangspunkt i videosekvenser – først uden derefter med lyd – kan der arbejdes med tolkning af kropssprog og stemme. Der fokuseres på elevernes artikulation gennem oplæsning og rollespil.</p> <p>Der arbejdes mere målrettet med samtalen som undervisningens genstand. Eleverne gøres gennem undervisningen bl.a. opmærksom på regler for turtagning i en samtale.</p> <p>Gennem par- og gruppediskussioner, rollespil og improvisation udvikles elevernes evne til at diskutere, argumentere, stille spørgsmål og give udtryk for egne meninger.</p> <p>Lyd- og billedmedier bruges som udgangspunkt for samtaler og diskussioner.</p> <p>Der arbejdes med fremlæggelser af fagligt stof, og eleverne lærer at modtage konstruktive tilbagemeldinger fra læreren og andre elever.</p>	<p>Kommunikative færdigheder – Det talte sprog</p> <ul style="list-style-type: none">• forstå talt dansk såvel i naturlig tale som via elektroniske medier• afkode og tilpasse stemme og kropssprog i forhold til forskellige situationer og samtalepartnere• indlede, opretholde og slutte en samtale på baggrund af principper for samtale• forstå og diskutere indholdet i lyd- og billedmedier• fremlægge fagligt stof for andre og modtage konstruktiv tilbagemelding• udtrykke sig forståeligt og sammenhængende om fantasi, følelser, tanker og viden i forbindelse med samtaler, debatter og fremlæggelser.

Beskrivelser og trinmål – synoptisk opstillet

Beskrivelse af udviklingen i undervisningen på 8. og 9. klasses trin

Kommunikative færdigheder – Det skrevne sprog

Elevernes selvstændige læsning udvikles kontinuerligt, og de læser stadig mere krævende tekster med fokus på forståelse, læseoplevelse og læseform.

Fælles tekster læses grundigt, således at elevernes ordforråd og ordforståelse stadig udvikles.

Gennem diskussion af både fælles læste tekster og tekster efter eget valg lægger undervisningen op til, at eleverne problematiserer og reflekterer over indholdet.

Undervisningen skal fortsat give eleverne mulighed for at inddrage og diskutere egne oplevelser og værdier. Valg af tekster er derfor stadig et vigtigt omdrejningspunkt med henblik på elevernes læselyst og forståelse af litteraturens betydning for det enkelte menneske. Tekstanalysen har en stadig større plads i undervisningen, og der kan arbejdes med at genskabe, medskabe og omskabe tekster.

Eleverne trænes i kritisk at søge information fra forskellige informationskilder, fx bibliotek og internet.

Eleverne tilrettelægger i stigende grad selv skriveprocessen fra idéfase til færdig tekst. I de procesorienterede skriveforløb er der stigende fokus på såvel indhold som form, og der arbejdes mere målrettet med elevernes modtagerbevidsthed.

Brugen af logbog udvides til også at indgå i elevernes projektarbejde.

Der stilles stadig større krav til elevernes brug af computeren.

Trinmål efter 9. klasses trin

Kommunikative færdigheder – Det skrevne sprog

- læse og forstå skrevne tekster inden for mange genrer, idet læseform og læsehastighed afpasses efter tekst og formål
- reflektere over tekster inden for forskellige genrer og diskutere og problematisere indholdet
- forstå, hvordan litteratur kan formidle livserfaring, kundskab og forestillinger, som kan kaste lys over eget og andres liv
- finde udtryk for værdier og livsfortolkninger i tekster og forholde sig til tekster ud fra umiddelbar oplevelse og analytisk forståelse
- uddrage informationer af forskellige informationskilder med hensigtsmæssige søgemetoder og læseteknikker
- skrive klare, detaljerede tekster, der udtrykker oplevelser, følelser og viden i en sammenhængende og disponeret form, der passer til situationen
- bruge logbog som middel til at fastholde informationer og tanker, til kommunikation og som redskab i forbindelse med gruppe- og projektarbejde
- indsamle stof og disponere et indhold samt styre skriveprocessen fra idé til færdig tekst, alene og sammen med andre
- anvende tekstbehandling ved skrivning, redigering og layout af tekster.

Beskrivelser og trinmål – synoptisk opstillet

Beskrivelse af udviklingen i undervisningen på 8. og 9. klassetrin	Trinmål efter 9. klassetrin
<p>Sprog og sprogbrug</p> <p>Der er fokus på sprogets pragmatik, og gennem tekstarbejde og diskussion bliver eleverne opmærksomme på sammenhængen mellem sprog, tekst, genre, indhold og situation i forskellige mundtlige og skriftlige genrer.</p> <p>Der lægges vægt på elevernes tilegnelse af et stadigt mere præcist og varieret ordforråd og elevernes evne til at forklare ordenes betydning bl.a. ved hjælp af synonymmer og omskrivninger.</p> <p>Der arbejdes fortsat med centrale grammatiske områder, og der er fokus på sætningsbygning og regler for orddannelse.</p> <p>Teksternes opbygning gøres til genstand for analyse, og opmærksomheden rettes bl.a. mod tekstforbinderes funktion. Der arbejdes med udvikling af variation i elevernes egne tekster.</p> <p>Kravene til et klart og forståeligt skriftsprog øges, og der arbejdes med at opnå sikkerhed i stavning og tegnsætning.</p> <p>Samtaler om ligheder og forskelle i sprogbrug på elevernes forskellige sprog og dansk er stadig genstand for undervisningen, og elevernes opmærksomhed på dette område øges.</p> <p>Der er fokus på elevernes kodeskift, så de bliver bevidste om, hvorfor og i hvilke situationer, de skifter sprog, og hensigtsmæssigheden heraf.</p> <p>Elevernes situation som brugere af to eller flere sprog har en vigtig plads i undervisningen med henblik på udvikling af en positiv tosproget identitetsforståelse.</p>	<p>Sprog og sprogbrug</p> <ul style="list-style-type: none">• bruge sproget mundtligt og skriftligt relevant i en række forskellige genrer i overensstemmelse med gængse normer i Danmark• gøre rede for elementære mundtlige og skriftlige sprogbrugsnormer• anvende et nogenlunde præcist ordforråd og forklare ordenes betydning• bruge substantiver, verber, adjektiver og pronominer hensigtsmæssigt• kende væsentlige træk ved dansk sætningsbygning og regler for orddannelse, herunder sammensætning og afledning• forholde sig til teksters opbygning og skabe sammenhæng i egne tekster• anvende normer for retstavning• beherske brug af punktum og anvende væsentlige regler for den øvrige tegnsætning• gøre rede for nogle vigtige forskelle mellem sprogbrug i eget modersmål og dansk• veksle bevidst og hensigtsmæssigt mellem egne sprog og gøre rede for egne kodeskift• kende til forhold vedrørende tosproget udvikling og forholdet mellem flertalssprog og mindretalssprog.

Beskrivelser og trinmål

– synoptisk opstillet

Beskrivelse af udviklingen i undervisningen på 8. og 9. klasses trin	Trinmål efter 9. klasses trin
<p>Viden om sprogtilegnelse og egen læring</p> <p>Gennem samtaler om sprogtilegnelse, sprogbrug og sprogvvalg gøres elevernes tosprogethed til genstand for refleksion i undervisningen.</p> <p>Der arbejdes fortsat med udvikling og brug af kommunikationsstrategier. Egne og andres strategier gøres til genstand for undervisningen.</p> <p>Arbejdet med elevernes lytteforståelse er stadig i fokus. Der lægges vægt på sprogets nuancer, hvad angår prosodi, intonation og pragmatik.</p> <p>Gennem samtaler bliver eleverne opmærksomme på, om der er bestemte situationer, hvor de har sværere ved at forstå talt dansk end andre. Der arbejdes stadig med gættestrategier.</p> <p>Der arbejdes fortsat med elevernes evne til at forudsige en handling og til at gætte kvalificeret ud fra bl.a. kontekst og overskrifter.</p> <p>Med henblik på at fastholde og styrke elevernes motivation for at læse både skøn- og faglitteratur samtales der om både gode og dårlige læseerfaringer.</p> <p>Eleverne arbejder med forskellige teksttyper, og de stifter bekendtskab med brugen af forskellige læsemåder såsom oversigtslæsning, punktlæsning og nærlæsning. Til teksterne bør der knytte sig opgaver, hvor eleverne lærer at bruge relevante læsestrategier.</p> <p>Gennem arbejdet med processkrivning fra idé til færdig tekst samtales der om, hvilke delprocesser eleverne finder vanskelige, og de indgår i dialog med lærer og andre elever om, hvordan de kan overvinde evt. skrivevanskeligheder.</p> <p>Der arbejdes ind imellem med systematisk og kritisk brug af diverse hjælpemidler.</p> <p>Elevernes evne til selv at vælge arbejdsform er i fokus.</p>	<p>Viden om sprogtilegnelse og egen læring</p> <ul style="list-style-type: none">• reflektere over egen tosproglig udvikling og over, hvordan de bedst videreudvikler sprogene• diskutere anvendelse af kommunikationsstrategier og bruge dem hensigtsmæssigt• vælge lyttemåde i forhold til en given situation og vurdere en samtales karakter på grundlag af sproglige og ikke-sproglige udtryk, herunder forholde sig til, hvornår en hyggelig samtale udvikler sig til et skænderi• gøre rede for, i hvilke situationer det er svært at lytte til og forstå dansk og diskutere, hvad man kan gøre for at arbejde med egne lyttefærdigheder• forudsige teksters indhold, bl.a. ud fra overskrifter og kontekst og gætte kvalificeret for at forstå betydningen af ukendte ord og vendinger i billed-, lyd- og læsetekster• samtale om, hvad de bruger læsning til, og hvordan de kan arbejde med at udvikle gode læsefærdigheder og læsestrategier• anvende og udnytte viden om skriveprocessens faser og diskutere, hvad de kan gøre for at videreudvikle deres skrivefærdigheder• bruge opslagsbøger, bibliotek og elektroniske hjælpemidler• vælge arbejdsform i forhold til den foreliggende aktivitet eller opgave, herunder arbejde projektorienteret.

Beskrivelser og trinmål

– synoptisk opstillet

Beskrivelse af udviklingen i undervisningen på 8. og 9. klassetrin	Trinmål efter 9. klassetrin
<p>Sprog, kultur og samfundsforhold</p> <p>Undervisningen giver mulighed for, at eleverne bliver optaget af diskussioner vedrørende moral, etik, tro og værdier. Temaerne må være så brede, at alle elever uanset kulturel baggrund føler, at de har noget væsentligt at bidrage med. Debatten om ligestilling har en vigtig plads i undervisningen.</p> <p>Forventningerne, til at eleverne er i stand til at se og belyse en sag fra flere sider, øges gradvist.</p> <p>Gennem arbejdet med fx avislæsning og litterære tekster får eleverne både viden om og holdninger til forhold i Danmark og andre lande. De udvikler derved gradvist deres evne til at perspektivere til egen kulturel baggrund.</p> <p>Elevernes interesse og forståelse af de demokratiske processer i Danmark styrkes bl.a. ved, at de præsenteres for generelle samfundsmæssige problemstillinger gennem arbejdet med litteratur og medier.</p>	<p>Sprog, kultur og samfundsforhold</p> <ul style="list-style-type: none">• diskutere emner inden for moral, etik, tro og værdier, herunder ligestilling ud fra egne og andres iagttagelser og erfaringer• perspektivere tekster på dansk til egen kulturel baggrund• forstå væsentlige træk af de demokratiske processer i Danmark på grundlag af arbejdet med tekster i bred forstand.

Læseplan

Læseplanen indeholder en angivelse af undervisningens progression over fem forløb samt et selvstændigt forløb for basisundervisningen, dvs. den undervisning, der omfatter elever, der ved optagelse i skolen ikke har tilstrækkeligt kendskab til dansk til at kunne deltage i den almindelige undervisning. Undervisningen i dansk som andetsprog skal dog betragtes som et samlet hele fra 1. klasse til 9./10. klasse uden mærkbare overgange mellem forløbene.

Undervisningen skal i et forløb omfatte samtlige fire centrale kundskabs- og færdighedsområder. Områderne er indbyrdes afhængige og bør derfor integreres i de enkelte undervisningsforløb.

Undervisningen bygger på og tilrettelægges ud fra den enkelte elevs

- sproglige forudsætninger på modersmålet og andre sprog
- sproglige forudsætninger på dansk
- alder
- evt. tidligere skolebaggrund
- kulturelle baggrund.

Undervisningen kan foregå både som selvstændig undervisning og som en integreret del af den øvrige undervisning i elevernes klasser gennem hele skoleforløbet.

Eleverne opbygger igennem hele forløbet deres selvtillid som sprogbrugere og deres forståelse af gode arbejds- og samarbejdsformers betydning for sprogtiltagelsen. Der skiftes således mellem forskellige organisationsformer (individuelt, par, gruppe, klasse) afhængig af emnet/indholdet og aktiviteterens art.

De sproglige og faglige aktiviteter tilrettelægges således, at eleverne møder en mangfoldighed af oplevelser og sanseindtryk. Praktisk musiske arbejds- og udtryksformer indgår i de sammenhænge, hvor de kan tilføre undervisningen en yderligere dimension.

1. forløb – 1.-2. klassetrin

Emneområderne skal dels være konkrete, dagligdags og virkelighedsnære, og dels skal de appellere til elevernes fantasi.

Kommunikative færdigheder

Hovedvægten lægges på det mundtlige arbejde, og eleverne arbejder med sproget i mange forskellige situationer.

Læseplan

Det talte sprog

Eleverne opøver deres færdighed i at udtrykke sig mundtligt ved at lytte, fortælle og indgå i samtaler. Arbejdsformerne veksler, så eleverne vænner sig til at lytte og tale i par, grupper og i klassen.

Eleverne skal arbejde med at

- lytte, bl.a. gennem lærerens fortælling og oplæsning, gennem lyttelege og –øvelser samt ved brug af lydbånd og video
- bruge sproget aktivt og funktionelt i situationer, hvor sprog og handling knyttes sammen gennem imitation, kommunikationslege, rollespil, sange, rim og remser
- fortælle og samtale om egne og fælles oplevelser
- lytte til andre elevers fortællen.

Det skrevne sprog

Eleverne erfarer, at læsning er kimen til oplevelse og information. Teksterne tager udgangspunkt i nære og genkendelige emner og elevernes erfaringer med at lytte til, forstå og tale dansk.

Eleverne skal arbejde med at

- forudsige teksters indhold gennem samtale om billeder, forside, titel og illustrationer
- læse korte og sprogligt enkle tekster
- træne læsefærdighed
- gengive handlingen af det læste gennem tegninger, genfortælling og dramatisering
- forstå sammenhængen mellem tale og skrift
- skrive små enkle tekster i hånden og på computer.

Sprog og sprogbrug

Elevernes nysgerrighed og interesse for at udtrykke sig på et forståeligt dansk, hvad angår både udtale og ordforråd, er centralt i dette forløb.

Undervisningen i 1. forløb omfatter især

- ordforråd
- udtale, rytme, intonation
- bogstavernes navn, form og lyd.

Læseplan

Viden om sprogtilegnelse og egen læring

Centralt i det første forløb er elevernes selvtillid som sprogbrugere og deres lyst til og mod på at bruge sproget. Eleverne opmuntres til at bruge det danske sprog både i og uden for skolen, og de tilskyndes til at sammenligne ord fra modersmålet med ord på dansk.

Eleverne skal arbejde med at

- bruge enkle kommunikationsstrategier
- lytte til oplæsning og fortælling
- gætte kvalificeret, fx i forbindelse med lytte- og læsetekster
- anvende billedordbøger.

Sprog, kultur og samfundsforhold

Valg af emner tager udgangspunkt i det nære og genkendelige, såsom familie, skole og fritid, som derved danner udgangspunkt for samtaler og sammenligninger. Gennem lærerens oplæsning og rollespil gøres eleverne fortrolige med dansk kultur.

Undervisningen i 1. forløb omfatter især

- dagligliv i Danmark
- eventyr og fortællinger fra forskellige kulturer
- sange, rim og remser, lege, danse, spil, fortællinger og fx børneudsendelser fra Danmark og andre kulturer.

De første to års undervisning for elever, der er ankommet til Danmark efter 2. klassetrin

Hovedvægten lægges i begyndelsen af forløbet på det mundtlige arbejde, og eleverne arbejder med sproget i mange forskellige situationer. Under hensyntagen til elevernes alder og tidligere skolegang introduceres skriftsproget så tidligt i forløbet som muligt og kædes sammen med den øvrige undervisning.

Indholdet bør omfatte en variation af aldersrelevante emner, tekster og aktiviteter.

Læseplan

Kommunikative færdigheder

Det talte sprog

Eleverne opøver deres færdighed i at udtrykke sig mundtligt ved at lytte og ved at arbejde med gode fortælle- og samtalevaner. Der fokuseres på elevernes forståelse af det mundtlige sprog og deres evne til at indgå i meningsfuld kommunikation.

Arbejdsformerne veksler, så eleverne vænner sig til at lytte og tale i par, grupper og i klassen.

Eleverne skal arbejde med at

- lytte til dansk i mange forskellige situationer bl.a. gennem lærerens fortælling og oplæsning, gennem lyttelege og –øvelser samt ved brug af lydbånd og video
- skelne lyde og ord
- uddrage indhold af lyttetekster, der inddrager førlytte, lytte og efterlytteaktiviteter
- bruge sproget aktivt og funktionelt i situationer, hvor sprog og handling knyttes sammen, gennem imitation, kommunikationslege, rollespil, sange, rim og remser
- indgå i samtaler om de temaer, klassen arbejder med
- fortælle forståeligt om egne oplevelser og følelser og beskrive daglige gøremål knyttet til skole, hjem og fritid.

Det skrevne sprog

Centralt i dette forløb er elevernes læseindlæring på dansk. Teksterne tager udgangspunkt i nære og genkendelige emner og elevernes erfaringer med at lytte til, forstå og tale dansk. Læseteksterne skal have et alderssvarende indhold inden for forskellige genrer.

Samtidig med introduktionen af det skrevne sprog starter elevernes egen tekstproduktion gennem procesorienterede skriveforløb.

Eleverne skal arbejde med at

- træne bogstavernes navn, form og lyd
- forudsige teksters indhold gennem samtale om billeder og overskrifter
- udnytte bånd- og billedstøtte i forbindelse med læsning
- træne læsefærdighed gennem læsning af forskellige teksttyper inden for skønlitteratur og sagprosa
- træne læsefærdighed gennem højtlesning
- genfortælle og diskutere hovedindholdet af selv læste tekster eller tekster læst op af læreren
- uddrage informationer af enkle tekster
- skrive tekster i hånden og på computer
- skrive i logbog for at fastholde informationer og tanker.

Læseplan

Sprog og sprogbrug

Elevernes evner til at udtrykke sig på et forståeligt dansk i både tale og skrift er i fokus. Centralt er arbejdet med udtale og med indlæring af ord og begreber, der relaterer sig til både elevernes hverdagsliv og skolens fag.

Undervisningen i basisforløbet omfatter især

- udtale, rytme, intonation
- ordforråd, herunder over- og underbegreber samt orddannelse
- ordklasser, især substantiver, verber, adjektiver og pronominer
- sætningsbygning
- stavning
- brug af punktum og andre tegn
- sammenhæng mellem sprogbrug og kultur
- tosprogethedens betydning og muligheder med udgangspunkt i egne erfaringer og oplevelser.

Viden om sprogtilegnelse og egen læring

Centralt i basisundervisningen er elevernes selvtillid som sprogbrugere og deres lyst og mod til at bruge sproget. Eleverne opmuntres til at forholde sig til, hvordan man lærer sprog, og til at styrke deres sprogtilegnelse ved at opsøge og udnytte de muligheder, der er for at bruge dansk både i og uden for skolen. Ved at arbejde med procesorienteret skrivning gøres eleverne bevidste om deres egen skriveudvikling.

Eleverne skal arbejde med at

- anvende enkle kommunikationsstrategier såsom omskrivning, brug af overbegreber og synonyme, mimik, kropssprog, direkte og indirekte appel
- anvende lyttestrategier og drage nytte af førlytte, lytte og efterlytteaktiviteter
- gætte kvalificeret, fx i forbindelse med lytte- og læsetekster
- udnytte forforståelse til at forstå indholdet af lytte- og læsetekster
- anvende billedordbøger og ordbøger.

Sprog, kultur og samfundsforhold

Gennem egne erfaringer, lærerens oplæsning og fortælling, tekster og billedmedier præsenteres eleverne for mange og nuancerede måder at leve på, hvilket kan give anledning til undren og danne udgangspunkt for samtaler og for at drage sammenligninger til egne forhold.

Undervisningen i basisforløbet omfatter især

- sociale og kulturelle forhold og normer i Danmark
- børn og unges vilkår i familie, skole og fritid i Danmark og andre lande.

Læseplan

2. forløb – 3.-5. klassetrin

2. forløb for elever, der har startet deres skoleforløb i Danmark efter 2. klasse

Indholdet bør omfatte en variation af aldersrelevante emner, tekster og aktiviteter.

Kommunikative færdigheder

Elevernes mundtlige og skriftlige kommunikationsfærdigheder er i centrum.

Det talte sprog

Der fokuseres på elevernes forståelse af det mundtlige sprog og deres evne til at indgå i meningsfuld kommunikation. Det kan fx ske gennem dramatiseringer, rollespil, simulationer og andre par- og gruppeaktiviteter.

Eleverne skal arbejde med at

- lytte til dansk i mange forskellige situationer
- tale i både improviserede og indøvede situationer
- lave små interviews
- uddrage indhold af lyd- og billedmedier
- tale, fortælle, redegøre, referere og diskutere
- præsentere og fremlægge et emne.

Det skrevne sprog

Fastholdelse af elevernes læse- og skrivelyst er centralt i dette forløb. Læseteksterne skal have et alderssvarende indhold inden for forskellige genrer. Skrivelysten stimuleres gennem skrivning af mange forskellige slags tekster.

Eleverne skal arbejde med at

- læse forskellige teksttyper inden for skønlitteratur og sagprosa
- udnytte bånd og billedstøtte i forbindelse med læsning
- genfortælle og diskutere hovedindholdet af læste tekster
- uddrage informationer fra forskellige informationskilder, fx sagtekster og internet
- skrive så de kan formulere sig mere sammenhængende og give udtryk for fantasi og oplevelser, fx i form af breve, beskrivelser og meddelelser
- benytte logbog til fastholdelse af informationer og tanker
- anvende skriveprocessen og dens faser, fx ved brug af elektronisk tekstbehandling.

Læseplan

Sprog og sprogbrug

Der arbejdes med det sproglige udtryk, og elevernes opmærksomhed på andres anvendelse af sproget i forskellige sammenhænge er centralt i dette forløb. Det kan fx være i form af breve og e-mails. Eleverne opmuntres til at være bevidste om tosprogethedens betydning og muligheder med udgangspunkt i deres egne erfaringer og oplevelser.

Undervisningen i 2. forløb omfatter især

- ordforråd inden for centrale områder
- udtale, rytme og intonation
- ordklasser, især substantiver, verber, adjektiver og pronominer
- sætningsbygning
- skriftsprogsnormer
- stavning
- tegnsætning.

Viden om sprogtilegnelse og egen læring

Eleverne styrker deres sprogtilegnelse ved at opsøge og udnytte de muligheder, der er for at bruge dansk både i og uden for skolen.

Eleverne skal arbejde med at

- anvende strategier, der fremmer mundtlig kommunikation
- anvende strategier, der fremmer lytteforståelsen
- gætte kvalificeret i forbindelse med lytning og læsning
- anvende læsestrategier, herunder fokuseret læsning og skimming
- anvende skriveprocessens faser
- anvende ordbøger og andre hjælpemidler.

Sprog, kultur og samfundsforhold

Eleverne præsenteres for mange og nuancerede måder at leve på, hvilket kan give anledning til undren og danne udgangspunkt for samtaler og for at drage sammenligninger til egne forhold.

Undervisningen i 2. forløb omfatter især

- sociale og kulturelle forhold og normer i Danmark
- børn og unges vilkår
- forskellige teksttyper, fx musik, blade, børnefilm og tv-serier som udgangspunkt for diskussioner.

Læseplan

3. forløb – 6.-7. klassetrin

3. forløb for elever, der har startet deres skoleforløb i Danmark efter 2. klasse

Sproget som kommunikationsmiddel er i centrum med øgede forventninger til en forholdsvis præcis og nuanceret brug af og bevidsthed om sproget. Eleverne skal have mulighed for at møde et stort udbud af alderssvarende tekster, emner og aktiviteter. De arbejder efterhånden mere selvstændigt og med større grad af medansvar og medbestemmelse.

Kommunikative færdigheder

Det talte sprog

Der fokuseres på elevernes forståelse af det mundtlige sprog og deres evne til at indgå i meningsfuld kommunikation.

Eleverne skal arbejde med at

- lytte til talt dansk, som det bruges i tale og elektroniske medier
- bruge kropssprog og stemme i overensstemmelse med situationen
- referere, fortælle og diskutere, herunder at give udtryk for egen mening
- uddrage hovedindhold og detaljer af bl.a. film og egne interviews
- præsentere og fremlægge et emne.

Det skrevne sprog

Arbejdet med tekster inden for forskellige genrer er centralt i dette forløb. Eleverne læser alderssvarende danske og oversatte tekster, hvor indholdsforståelse og diskussion af indholdet er i centrum.

Gennem procesorienterede skriveforløb videreudvikler eleverne deres skrivefærdighed.

Eleverne skal arbejde med at

- læse forskellige typer af tekster inden for skønlitteratur og sagprosa
- genfortælle, diskutere og problematisere hovedindholdet af læste tekster
- finde udtryk for værdier og livsholdninger i tekster og drage sammenligninger med egne værdier
- benytte forskellige læsemåder, fx oversigtslæse, punktlæse, nærlæse
- uddrage og anvende informationer fra forskellige medier og informationskilder, fx internettet, tidsskrifter og opslagsværker
- skrive længere sammenhængende tekster, fx i form af referater og fortællinger, hvor indhold og stil søges afpasset efter læser og formål

Læseplan

- benytte logbog til fastholdelse af informationer og tanker og som redskab i forbindelse med gruppearbejde
- modtage og give respons i forbindelse med procesorienterede skriveforløb
- anvende tekstbehandling ved skrivning, redigering og layout af tekster.

Sprog og sprogbrug

Eleverne udvikler deres sproglige bevidsthed for at kunne benytte sproget relevant i forhold til den aktuelle situation. Deres opmærksomhed på andres anvendelse af sproget øges.

Arbejdet med et præcist og varieret ordforråd udvides i takt med de emner og situationer, som undervisningsindholdet kræver.

Arbejdet med grammatik integreres så vidt muligt i såvel tekstarbejde som i mundtlig og skriftlig fremstilling.

Undervisningen i 3. forløb omfatter især

- forskelle på tale- og skriftsprog
- nuancering af ordforråd
- centrale grammatiske områder, fx ordklasser, ordstilling og sætningsopbygning
- skrevne teksters opbygning, sammenhæng og disponering
- retstavning
- tegnsætning
- sammenligninger mellem sprogbrug i eget modersmål og dansk
- relationer mellem modersmål og dansk.

Viden om sprogtilegnelse og egen læring

Eleverne styrker deres bevidsthed om, hvordan de tilegner sig dansk og andre sprog. De udfordres til at opsøge og udnytte de muligheder, der er for at bruge dansk i og uden for skolen.

Der skiftes mellem individuelt, par-, gruppe- og klassearbejde afhængigt af emnet og aktiviteten.

Eleverne skal arbejde med at

- anvende og diskutere, hvilke kommunikationsstrategier, der er hensigtsmæssige i forskellige situationer
- vælge lyttemåde i forhold til en given situation
- skelne mellem væsentlig og mindre væsentlig information i fagtekster
- gætte kvalificeret ved hjælp af fx nøgleord og overskrifter
- læse med forskellige formål og vælge læsemåde derefter
- udnytte skriveprocessens forskellige faser

Læseplan

- benytte ordbøger, håndbøger og elektroniske hjælpemidler til informationsøgning
- vælge arbejdsform i forhold til en stillet opgave.

Sprog, kultur og samfundsforhold

Eleverne udbygger deres viden om kultur- og samfundsforhold i Danmark og andre lande. Diskussioner og sammenligninger mellem forskellige landes forhold indgår naturligt i dette arbejde.

Undervisningen i 3. forløb omfatter især

- ungdomskulturer i Danmark, som de kommer til udtryk i fx blade, film, tv og musikteksster
- samfundsforhold og levevilkår i Danmark, som de kommer til udtryk i tekster inden for forskellige genrer.

4. forløb – 8.-9. klassetrin

Sproget som kommunikationsmiddel er stadig i centrum, men tekstlæsning og brug af billedmedier som redskab for oplevelse og indlevelse har en stadig større plads i dette forløb. Der stilles øgede forventninger til en præcis og nuanceret brug af og bevidsthed om sproget.

Kommunikative færdigheder

Det talte sprog

Der arbejdes mere målrettet med samtalen som undervisningens redskab og genstand og med elevernes evne til at forstå talt dansk såvel i naturlig tale som via elektroniske medier.

Eleverne skal arbejde med at

- lytte til dansk, talt i forskellige varianter og situationer
- afkode og tilpasse stemme og kropssprog i forskellige situationer
- deltage i samtaler med fokus på samtalens særlige struktur
- forstå og diskutere indholdet i lyd- og billedmedier
- fremlægge fagligt stof og modtage respons
- udtrykke sig forståeligt og sammenhængende om fantasi, følelser, tanker og viden i forbindelse med samtaler, debatter og fremlæggelser.

Læseplan

Det skrevne sprog

Elevernes selvstændige læsning har en central plads i undervisningen, og der fokuseres i højere grad på tekstanalyse og kritisk informationsøgning.

I det skriftlige arbejde er der fokus på elevernes selvstændige tilrettelæggelse af skriveprocessen fra idé til færdigt produkt, og der arbejdes specielt med elevernes modtagerbevidsthed.

Der anvendes logbog i forbindelse med gruppe- og projektarbejde i forhold til den løbende evaluering.

Eleverne skal arbejde med at

- afpasse læseform og læsehastighed efter tekst og læseformål
- læse tekster inden for forskellige genrer med henblik på refleksion, diskussion og problematisering af indholdet
- analysere og finde udtryk for værdier og livsfortolkninger i tekster
- uddrage informationer af forskellige informationskilder med hensigtsmæssige søgemetoder og læseteknikker
- skrive tekster, hvor indhold og stil søges afpasset efter læseren og formålet
- indsamle stof og disponere indholdet
- anvende tekstbehandling ved skrivning, redigering og layout af tekster.

Sprog og sprogbrug

Der er fokus på sprogets anvendelse, og gennem tekstarbejde og diskussion skærpes elevernes opmærksomhed på sammenhængen mellem sprog, tekst, genre, indhold og situation i forskellige mundtlige og skriftlige teksttyper.

Eleverne arbejder fortsat med at opbygge et præcist og varieret ordforråd.

Arbejdet med grammatik integreres så vidt muligt i både tekstarbejde og mundtlig og skriftlig fremstilling.

Undervisningen i 4. forløb omfatter især

- forskelle på tale- og skriftsprog
- ordforråd
- centrale grammatiske områder, fx ordklasser, sætningsbygning og orddannelse
- skrevne teksters opbygning, sammenhæng og disponering
- karakteristiske træk ved forskellige teksttyper, fx breve og berettende, beskrivende og argumenterende tekster
- retstavning
- tegnsætning
- forskelle og evt. ligheder mellem sprogbrug i eget modersmål og dansk
- formel og uformel sprogbrug
- tosproget udvikling og forholdet mellem flertalssprog og mindretalssprog.

Læseplan

Viden om sprogtilegnelse og egen læring

Elevernes bevidsthed om, hvordan de bedst tilegner sig dansk og andre sprog er stadig i fokus.

Elevernes tosprogethed gøres gennem samtaler om sprogtilegnelse, sprogbrug og sprogvalg til genstand for refleksion i undervisningen.

Der skiftes mellem individuelt, par-, gruppe- og klassearbejde afhængigt af emnet og aktiviteten.

Eleverne skal arbejde med at

- anvende og diskutere brug af kommunikationsstrategier
- vælge lyttemåde i forhold til en given situation og blive opmærksom på egne lyttefærdigheder
- vurdere en samtales karakter på baggrund af dens sproglige og ikke-sproglige virkemidler
- forudsige teksters indhold ud fra fx overskrifter og kontekst og gætte kvalificeret for at forstå ukendte ord og vendinger
- læse med forskellige formål og udvikle gode læsefærdigheder og læsestrategier
- anvende og udnytte viden om skriveprocessens forskellige faser
- benytte opslagsbøger, bibliotek og elektroniske hjælpemidler til informationssøgning
- vælge arbejdsform i forhold til en stillet opgave.

Sprog, kultur og samfundsforhold

Undervisningen lægger op til, at eleverne bliver optaget af diskussioner, der omhandler kultur- og samfundsforhold. Forventningerne til, at eleverne bliver i stand til at se og belyse en sag fra flere sider, øges gradvist.

Undervisningen i 4. forløb omfatter især

- emner inden for moral, etik, tro og værdier, herunder ligestilling
- tekster, fx romaner, noveller, eventyr, digte, avisartikler, der kan danne baggrund for kulturel perspektivering til andre kulturer
- tekster, lyd- og billedmedier, som kan give eleverne indsigt i de demokratiske processer i Danmark.

5. forløb – 10. klassetrin

Sproget som kommunikationsmiddel og tekstlæsning og billedmedier som redskab for oplevelse og indlevelse har en central plads i dette forløb. Der stilles øgede forventninger til en præcis og nuanceret brug af og bevidsthed om sproget.

Tekster, emner, aktiviteter og arbejdsformer bør tilgodeses og udfordre en større modenhed i elevgruppen og samtidig lægge op til, at eleverne arbejder med en højere grad af selvstændighed og fordybelse.

Kommunikative færdigheder

Det talte sprog

Der arbejdes med samtalen som undervisningens redskab og genstand og med elevernes evne til at forstå talt dansk såvel i naturlig tale som via elektroniske medier.

Eleverne skal arbejde med at

- lytte til dansk om kendte og ukendte emner, talt i forskellige varianter og situationer
- afkode og tilpasse stemme og kropssprog i forskellige situationer og diskutere betydningen af sproglige og ikke-sproglige virkemidler
- deltage i samtaler og opnå bevidsthed om samtalens særlige struktur
- forstå og diskutere indholdet i lyd- og billedmedier og blive opmærksomme på forskellige regionale og sociale varianter
- fremlægge fagligt stof og modtage respons
- samtale, debattere og fremlægge stof udsprunget af fantasi, følelser, tanker og viden.

Det skrevne sprog

Elevernes selvstændige læsning har en central plads i undervisningen, og der fokuseres på tekstanalyse og kritisk informationssøgning.

I det skriftlige arbejde er der fokus på elevernes selvstændige tilrettelæggelse af skriveprocessen fra idé til færdigt produkt.

Eleverne skal arbejde med at

- afpasse læseform og læsehastighed efter tekst og læseformål
- læse tekster inden for forskellige genrer med henblik på refleksion, diskussion og problematisering af indholdet
- analysere og finde udtryk for værdier og livsfortolkninger i tekster
- anvende forskelligartede medier og informationskilder, fx internettet, tidsskrifter og opslagsværker selvstændigt

Læseplan

- skrive klare detaljerede tekster, hvor indhold og stil søges afpasset efter læser og formål, og hvor der sigtes mod den størst mulige grad af sproglig variation og præcision
- anvende logbog i forbindelse med gruppe- og projektarbejde
- indsamle stof og disponere indholdet
- anvende tekstbehandling ved skrivning, redigering og layout af tekster.

Sprog og sprogbrug

Der er fokus på sprogets anvendelse og grammatik, og gennem tekstarbejde og diskussion skærpes elevernes opmærksomhed på sammenhængen mellem sprog, tekst, genre, indhold og situation i forskellige mundtlige og skriftlige teksttyper.

Eleverne arbejder fortsat med at opbygge et præcist og varieret ordforråd.

Arbejdet med grammatik integreres så vidt muligt i både tekstarbejde og mundtlig og skriftlig fremstilling.

Undervisningen i 5. forløb omfatter især

- forskelle på tale- og skriftsprog
- præcisering af ordforråd
- grammatik og sproglig korrekthed
- skrevne teksters opbygning, sammenhæng og disponering
- karakteristiske træk ved forskellige teksttyper
- retstavning
- tegnsætning
- forskelle og evt. ligheder mellem sprogbrug i eget modersmål og dansk
- formel og uformel sprogbrug
- forskelle mellem etsproget og tosproget udvikling.

Viden om sprogtilegnelse og egen læring

Elevernes bevidsthed om, hvordan de bedst tilegner sig dansk og andre sprog er stadig i fokus.

Elevernes tosprogethed gøres gennem samtaler om sprogtilegnelse, sprogbrug og sprogvalg til genstand for refleksion i undervisningen.

Eleverne skal arbejde med at

- anvende og diskutere brug af kommunikationsstrategier
- vælge lyttemåde i forhold til en given situation og blive bevidst om egne lyttefærdigheder

Læseplan

- vurdere en samtales karakter på baggrund af dens sproglige og ikke-sproglige virkemidler
- gætte kvalificeret i forhold til både det talte og skrevne sprog
- vælge læsemåde og anvende læsestrategier i forhold til teksttype og situation
- anvende og udnytte viden om skriveprocessens forskellige faser
- benytte opslagsbøger, bibliotek og elektroniske hjælpemidler til informationssøgning
- vælge arbejdsform i forhold til aktivitet eller opgave.

Sprog, kultur og samfundsforhold

Med udgangspunkt i egne erfaringer og iagttagelser og arbejdet med tekster i bred forstand giver undervisningen mulighed for, at eleverne bliver optaget af diskussioner, der omhandler kultur- og samfundsforhold. Elevernes evne til at se og belyse en sag fra flere sider er i fokus.

Undervisningen i 5. forløb omfatter især

- emner inden for moral, etik, tro og værdier, herunder ligestilling
- tekster, fx romaner, noveller, eventyr, digte, myter og sagn, sange og salmer, avisartikler, fagblade, der kan danne baggrund for kulturel perspektivering
- tekster, lyd- og billedmedier, som kan give eleverne indsigt i de demokratiske processer i Danmark.

Undervisningsvejledning

Indhold

102	Indledning
102	Tosprogethed og andetsprogstilegnelse
102	Tosprogethed
103	Dansk som andetsprog
105	Andetsprogstilegnelse
106	Pædagogiske principper
107	Undervisningslokalet
107	Kommunikative færdigheder – Det talte sprog
107	Lytte/Basisundervisning
109	Videreudvikling af lyttefærdigheder
110	Tale/Basisundervisning
111	Videreudvikling af talefærdigheder
112	Kommunikative færdigheder – Det skrevne sprog
112	Skrive/Basisundervisning
114	Videreudvikling af skrivefærdigheder
115	Læsning/Basisundervisning
116	Skolebegyndere
116	Alfabetisering af sent ankomne elever
116	Læsning for elever, der kan læse på modersmålet
117	Tekster og tekstlæsning
117	Læseundervisning
118	Fortsat læsning
120	Sprog og sprogbrug
120	Sprogbrug
122	Ordforråd
123	Opmærksomhed på sprogsystemet
124	Opmærksomhed på sprogvalg
125	Viden om sprogstilegnelse og egen læring
125	Lytte- og gættestrategier
126	Kommunikationsstrategier
127	Strategier i forbindelse med læsning
127	Skriveudvikling
127	Sprog, kultur og samfundsforhold
128	Sociale og kulturelle færdigheder
128	Kultur- og samfundsforhold i Danmark og andre lande
129	Kulturforståelse: at anlægge forskellige perspektiver
130	Interkulturel kommunikation: at kunne formidle og forklare
130	Identitetsudvikling

Undervisningsvejledning

130 Dansk som undervisningssprog og fagligt redskab

131 Informationsteknologi

131 Tekstbehandling og procesorienteret skrivning

132 Træningsprogrammer

132 Multimedie

133 Internettet

133 Elektroniske spil

134 Evaluering

135 Dansk som andetsprog i den almene undervisning

136 Undervisningsdifferentiering

136 Planlægnings spørgsmål

138 Holddannelse

138 Tosprogede elever og specialundervisning

139 Børn med krigstraumer

139 Undervisningsministeriets evaluering af dansk som andetsprog

Undervisningsvejledning

Indledning

Tosprogede elever er børn, der har et andet modersmål end dansk, og som først ved kontakt med det omgivende samfund, herunder gennem skolens undervisning, lærer dansk. De har i det daglige brug for to eller flere sprog.

Folkeskolens undervisning af tosprogede elever omfatter både basisundervisning af elever, der starter i skolen med ringe eller ingen kendskab til dansk, og undervisning af elever, der har brug for at videreudvikle deres danskfærdigheder.

For elever, der kommer direkte fra oprindelseslandet eller fx flygtningelejre i andre lande, kan første skoledag i Danmark være deres første møde med det danske sprog. Hos tosprogede skolebegyndere, der også omfatter sent ankomne elever, møder vi hele spektret fra en beherskelse af dansk, der svarer til jævnaldrende danske børns, til stort set intet dansk kendskab.

Trin- og slutmål, som er bindende for undervisningen i dansk som andetsprog og folkeskolens øvrige fag og obligatoriske emner, er pejlemærker, som skal støtte arbejdet med at planlægge og gennemføre undervisningsforløb og evaluere elevernes sprogtiltagelse. For nogle elever, der har opholdt sig i kortere tid i folkeskolen, vil det være vanskeligt at nå målene på den forventede tid. Men uanset om elevens tid i folkeskolen er kort eller lang, gennemgår den enkelte elev en andetsprogsudvikling i relation til progressionen i de fælles mål.

Elevernes sproglige forudsætninger på modersmålet afhænger af hjemmets sprogbrugsvaner og af familiens baggrund i det hele taget. Også elevens alder og omfanget af evt. skolegang i hjemlandet har betydning. For nogle elever er modersmålet forskelligt fra nationalsproget i det land, de kommer fra, ligesom der kan være tale om meget forskellige dialekter inden for samme land.

Elevernes forskellige kulturelle, sproglige og sociale baggrund stiller omfattende krav til skolen og lærerne, når alle elever skal møde udfordringer, der giver dem mulighed for at udvikle sig.

Tosprogethed og andetsprogstiltagelse

Tosprogethed

Børns sprog udvikles ved, at de møder forskellige sproglige påvirkninger og udfordringer. Det særlige for tosprogede børn er, at deres sprogudvikling finder sted på to eller flere sprog. Det tosprogede barn vil typisk beherske nogle sprogområder og have ord for nogle begreber på det ene sprog, andre på det andet og andre igen på begge sprog. Børnenes sproglige formåen er ikke ringere end etsprogede børns. En vurdering af det tosprogede barns sproglige kompetence kan med fordel omfatte både dets sprogkompetence på modersmålet og andetsproget. Tosprogede børn oplever naturligt situationer, hvor det

Undervisningsvejledning

er hensigtsmæssigt at anvende begge sprog inden for samme samtale eller måske samme ytring.

Begrebet tosprogethed dækker over flere vidt forskellige former for tosprogethed. To-sprogetheden siges at være *simultan*, når et barn vokser op i et hjem, hvor der tales to sprog til barnet, som derved får to modersmål. *Successiv* tosprogethed forekommer, når barnet først møder andetsproget på et senere tidspunkt i sit liv. I denne undervisningsvejledning anvendes betegnelsen tosprogethed fortrinsvis om den successive tosprogethed.

Man skelner mellem modersmål, fremmedsprog og andetsprog. *Modersmålet* er det sprog, der læres i hjemmet fra fødslen. Det har stor identitets- og følelsesmæssig betydning, og det er det sproglige fundament. Herfra overføres sproglige erfaringer til andre sprog, som læres senere i livet. *Fremmedsprog* læres som regel gennem skolens undervisning. Det er hverken hjemmets sprog eller flertallets sprog i det omgivende samfund. *Andetsproget* derimod tilegnes oftest både gennem undervisning og i dagligdagen, da det er samfundets og flertallets sprog i det land, man bor i.

At være tosproget er hverken umiddelbart et problem eller en styrke. Udviklingen af tosprogetheden afhænger blandt andet af omgivelsernes holdning, ligesom forskellige sociale og individuelle faktorer spiller ind, ganske som de gør det på et sprogede børns sprogudvikling.

En væsentlig opgave for skolen er at gøre de tosprogede elevers møde med skolen og dens sprog harmonisk. Det er af afgørende betydning, at eleverne i skolen møder en positiv holdning til den kultur og det eller de sprog, de er vokset op med, og som er nært forbundet med deres tidligste oplevelser og identitetsudvikling. Det er vigtigt at vise anerkendelse over for elevernes tosprogethed og deres tosprogede udvikling og at opbygge et trygt sprogmiljø. Kun derved kan eleverne få den sproglige selvtillid, der er en forudsætning for enhver vellykket sprogtiltagelse.

Dansk som andetsprog

Begrebet dansk som andetsprog har to betydninger. Det beskriver både et *vilkår* for de elever, der ikke har dansk som modersmål, og et *undervisningsområde* for nyankomne elever, og elever der er kommet videre med sprogtiltagelsen. Det omfatter således både basisundervisning for elever, der skal i gang med at lære sproget, og en andetsprogspædagogisk dimension i undervisningen af elever, der deltager i den almindelige undervisning, men som har behov for at videreudvikle deres sprogfærdighed.

Undervisningen i dansk som andetsprog sigter mod, at eleverne udvikler en dansksproglig kompetence, der sætter dem i stand til at klare sig i forskellige kommunikationssituationer med forskellige formål, forskellige samtalepartnere, forskellige ydre rammer osv. I den forbindelse er det særlig vigtigt, at undervisningen i dansk som andetsprog sætter eleverne i stand til at indgå i og drage nytte af skolens almindelige undervisning.

Undervisningsvejledning

Den brede sproglige kompetence betegnes også kommunikativ kompetence. Eleverne skal herigennem udvikle færdigheder i at anvende dansk mundtligt og skriftligt, dvs. beherske sproglyd, ordklasser, bøjninger, syntaks, tekstsammenhæng, ordforråd og betydninger i relevante sammenhænge. Hertil kommer, at eleverne skal lære at anvende deres dansk pragmatisk korrekt ud fra en indsigt i, hvad der er passende at sige, skrive eller gøre i forskellige situationer. I den forbindelse er det betydningsfuldt, at eleverne også lærer, hvordan man tager, holder og afgiver ordet i samtaler. Endelig skal eleverne lære hensigtsmæssige strategier til at klare sproglige vanskeligheder. Det drejer sig om at fastholde dialogen på trods af misforståelser eller problemer med ordforrådet eller andre dele af det sproglige udtryk.

Andetsprogsundervisningen bør tilrettelægges, så den bygger videre på det, eleverne i forvejen ved og kan om sprog, og at eleverne opmuntres til at anvende den sproglige viden, de har fra modersmålet. Det kan bl.a. foregå ved, at der i undervisningen arbejdes med en sammenligning af elevernes sprog, ved anvendelse af tosprogede materialer, ved at eleverne lærer at anvende ordbøger, og ved at de får mulighed for at udnytte modersmålet til forberedelse af og samarbejde om dansksprogede aktiviteter. Det vil således være en fordel, hvis der gives mulighed for, at flere elever fra samme sproggruppe kan samarbejde om disse opgaver.

Når undervisningen i dansk som andetsprog planlægges, er det vigtigt at tænke på, at eleverne skal møde og bruge sproget i varierede og meningsfulde situationer, hvor de kan tilegne sig et bredt repertoire af sprogbrug, genrer og funktioner. Dansk som andetsprog er dog mere end et redskabsfag. At lære dansk er en del af et kulturmøde. For mange elever vil det at lære dansk være en mulighed for at erobre ny viden og få nye oplevelser. Ofte vil det dog også være forbundet med at give slip på noget kendt og trygt. Drøftelser af det at lære dansk og af de følelser, der er knyttet hertil, bør indgå i undervisningen, gerne med baggrund i litteratur, billeder, eller andet der tematiserer kulturmøder.

Undervisningen i dansk som andetsprog skal bidrage til at give eleverne et bredt kendskab til kultur- og samfundsforhold i Danmark. Gennem billeder, litteratur, film, samtaler om elevernes erfaringer m.v. kan eleverne lære forskellige kulturelle facetter at kende. Inddragelse af elevernes baggrund og erfaringer kan samtidig give anledning til samtale om forskelle og ligheder mellem forskellige kulturer og dermed bidrage til udvikling af deres kulturelle bevidsthed.

Andetsprogstilegnelse er en proces, der hverken kan isoleres inden for et afgrænset tidsrum eller inden for faget dansk. Eleverne stilles over for stadig nye krav både i og uden for skolen. Gennem hele skoleforløbet præsenteres de for nye fag og fagområder og dermed også for nye sproglige udfordringer. Således er ikke kun dansklæreren involveret i elevernes dansktilegnelse. Det er en opgave, som de forskellige faglærere også har del i. Derfor er det hensigtsmæssigt, at undervisningen tilrettelægges i et samarbejde mellem lærerne.

Andetsprogstilegnelse

Når man bruger sprog, trækker man på sin viden om verden, om begreber og sociale relationer, og om hvordan sprog kan være opbygget, og hvad det kan bruges til. At lære et sprog er derfor også at udvide sin omverdensforståelse og styrke sine sociale kompetencer.

Sprog læres først og fremmest som kommunikationsmiddel i samvær med andre, men samtidig er sprogstilegnelse også en intellektuel bearbejdningsproces, som bygger på en række mentale funktioner, fx opmærksomhed, hukommelse, kategorisering og analogidannelse. Når man er i gang med at lære et sprog, er det vigtigt at møde dette i meningsfulde og gennemskuelige sammenhænge. Desuden er det nødvendigt, at man kan prøve sit sprog af i et trygt miljø, hvor man får en konstruktiv respons.

Sprogstilegnelse drives bl.a. fremad ved, at man gør sig nogle forestillinger om sproget og afprøver sine hypoteser gennem egen og andres sprogbrug. Tosprogede elever har gennem deres modersmål gjort sig erfaringer med sprogsystem og sprogbrug, som de både bevidst og ubevidst udnytter i andetsprogstilegnelsen. Blandt andet udgør modersmålstilegnelsen en væsentlig kilde til hypotesedannelse om andetsproget.

Der er mange lighedstegn mellem tilegnelse af et modersmål og et andetsprog, men der er også vigtige forskelle. Andetsprogstilegnelse er ikke en gentagelse af modersmålstilegnelsen, men en videreudvikling af denne. Ved andetsprogstilegnelsen er barnet typisk ældre, mere modent og dermed også en mere erfaren sprogbruger. Når man er ved at opbygge et nyt sprog, er man hyppigt nødt til både at gætte og foretage generaliseringer. Begge dele kan føre til sprogbrug, der afviger fra målsproget. Sådanne afvigelser kan betragtes som fejl, men de kan også ses som udtryk for elevernes danske mellemsprog.

Mellemsproget er et midlertidigt sprogsystem, en slags "sprog på vej" fra modersmålet til målsproget dansk. Det virker tilfældigt, men mellemsproget er faktisk meget systematisk i sin måde at forandre sig på: Når et tosproget barn siger *han syngede* i stedet for *han sang*, kan det være udtryk for en overgeneralisering af datidsendelsen *-ede* snarere end en tilfældig fejl. Formen kan med andre ord skyldes, at eleven ud fra regelmæssige datidsformer som *legede* og *spillede* danner den logiske hypotese, at datid udtrykkes gennem *-ede*. Efterhånden som eleven støder på uregelmæssige datidsformer, vil denne hypotese ændres, så også de stærke verbers bøjning falder på plads. Mellemsprog er derfor et naturligt led i sprogstilegnelsen.

Undervejs i tilegnelsen af et nyt sprog vil eleven ofte komme ud for at mangle et ord, en vending eller et udtryk for en sproghandling. For at komme videre kan eleven prøve at formulere sig på en anden måde, dvs. anvende en kommunikationsstrategi. Det kan fx ske ved en omskrivning af ordet eller vendingen, ved anmodning om hjælp eller ved gestik. Elevens anvendelse og udvikling af kommunikationsstrategier bør opmuntres og støttes, da de kan være til stor gavn for barnet i og uden for skolen. Når en eventuel samtalepartner giver eleven det manglende ord eller udtryk, fungerer kommunikationsstrategier samtidig som indlæringsstrategier.

Undervisningsvejledning

Pædagogiske principper

Det er væsentligt, at undervisningen i dansk som andetsprog er struktureret, så der bevidst lægges vægt på såvel de sproglige som de kulturelle færdigheder, der er nødvendige for at opnå en funktionel tosprogethed. Ud fra kendskab til elevernes forudsætninger og behov kan læreren sætte fokus på væsentlige sproglige aspekter og planlægge forskellige undervisningsaktiviteter i tilknytning hertil. Samtidig er det vigtigt, at opøvelsen af de enkelte sprogfærdigheder foregår i en sammenhæng, som eleven oplever som forståelig og vedkommende. Det er derfor ofte hensigtsmæssigt, at undervisningen overordnet tilrettelægges ud fra væsentlige emneområder.

Tematisk arbejde giver mulighed for, at eleverne tilegner sig sproget i en meningsfuld helhed, at de møder samme ordforråd flere gange i forskellige sammenhænge, og at de i høj grad kan arbejde selvstændigt ud fra egne interesser. Samtidig giver det læreren mulighed for at tilrettelægge aktiviteter, der giver eleverne forskellige udfordringer, afhængigt af hvor de er i deres andetsprogstilegnelse. Der tages udgangspunkt i elevernes sproglige behov og i deres interesser, erfaringer og oplevelser, så eleverne ud fra de valgte emner får mulighed for og lyst til at udtrykke sig.

Så vidt muligt bør der i dansk som andetsprog arbejdes sammenlignende sprogligt og kulturelt, således at der bygges videre på de kundskaber, eleverne allerede har, og således at de støttes i udviklingen af en tosproglig og tokulturel identitet. Når undervisningen relateres til det sprog, eleverne på forhånd behersker, og til den kultur, de kender, har eleverne mulighed for at udnytte deres viden. Hvor det er praktisk muligt, er det en fordel, at eleverne undervises i grupper med fælles sprog, gerne i samarbejde med to-sprogede lærere. Inddragelse af elevernes baggrundsviden kan også foregå ved, at læreren spørger til sproglige og kulturelle forskelle og ligheder, eller ved at lade eleverne indbyrdes arbejde sammenlignende. Samtidig vil det betyde, at der finder en synliggørelse af elevernes baggrund sted, hvilket har stor betydning for deres oplevelse af selvværd.

Undervisningen tilrettelægges, så eleverne er sprogligt aktive og får lejlighed til at bruge deres sprog og derved automatisere deres sproglige viden. Ved at undervisningen struktureres, så gruppe- og pararbejde bliver hyppigt tilbagevendende arbejdsformer, opnår den enkelte elev mere sprogbrugstid.

Det kan støtte eleverne i deres opdagelse af andetsprogets regelsystemer, hvis der fokuseres på deres eget andetsprog. Fokuseret undervisning hjælper desuden eleverne til selv at være bevidste om, hvor de er i deres andetsprogstilegnelse. Det styrker elevens motivation og sproglige selvtillid, at læreren husker at give positive tilbagemeldinger på gode formuleringer og sproglige fremskridt.

Arbejdsformerne må ligesom indholdet tilpasses elevgruppens sammensætning med hensyn til alder og allerede erhvervede sprogkompetencer på såvel første- som andetsproget. Da eleverne er på forskellige steder i deres dansktilegnelse, er behovet for undervisningsdifferentiering imidlertid stort, og læreren må være opmærksom på den enkelte elevs sprogudvikling og tilrettelægge sin undervisning i overensstemmelse hermed. Den faglige progression, som fremgår af læreplanen, er et velegnet redskab hertil.

Undervisningsvejledning

Der arbejdes frem mod, at eleverne udvikler et medansvar for deres egen sprogtilegnelse. Det er vigtigt, at eleverne gradvis får bevidsthed om forskellige arbejdsmetoder og tilegnelsesstrategier, og at de i videst muligt omfang inddrages i planlægningen og er med til at fastsætte egne mål.

Undervisningslokalet

Når undervisningen i dansk som andetsprog finder sted i modtagelsesklasse eller på hold, må der indrettes et klasseværelse, der bærer præg af at være et sprogcenter. Lokalet bør have en størrelse og indretning, der gør det muligt at veksle mellem forskellige arbejdsformer, klasseundervisning, gruppe- og pararbejde og enkeltmandsundervisning.

Et veludstyret lokale med vægplads, opslagstavler og hylder giver mulighed for udstillinger af elevarbejder, ophængning af forskellige alfabeter m.v. Udsmykningen kan være plakater, fotos og elevernes egne tekster og tegninger, der fortæller, at her undervises elever fra forskellige lande med forskellige traditioner, som har det tilfælles, at de er i gang med at lære dansk.

Ud over de gængse hjælpemidler som tavle, overhead, båndoptager og computer må klasseværelset rumme konkrete materialer, billeder, ordkort, spil, letlæsningsbøger, ordbøger og opslagsværker. Hvor det er muligt, kan der indrettes en læsekrog, hvor der er adgang til letlæsningsbøger og mulighed for at lytte til bånd med indtalte tekster, eventyr m.v. I det hele taget bør skolen være et sted, hvor alle elever føler sig hjemme. Derfor bør skolen i sin udsmykning og hele sit virke afspejle de kulturer, som er repræsenteret i elevgruppen.

Kommunikative færdigheder – Det talte sprog

Lytte

Basisundervisning

Det er gennem aktiv lytning, at eleverne får det første kendskab til det danske sprog og får mulighed for at opfange sproglige påvirkninger. Ud fra disse kan de opbygge forestillinger og hypoteser om dansk, som kan danne baggrund for deres egne eksperimenter med og fortsatte tilegnelse af sproget.

Hvis den tosprogede elevs modersmål er meget forskelligt fra dansk, vil eleven i begyndelsen ofte opleve dansk som en sammenhængende og uforståelig strøm af lyde. Gradvist bliver eleven i stand til at udskille og genkende lydbilleder, som forbindes med en bestemt betydning, og således tilegner eleven sig i begyndelsen enkeltstående og centrale ord og vendinger. Senere kan eleven flytte sin opmærksomhed til andre af sprogets områder, fx sammenhængende serier af ord, syntaks og grammatik.

Undervisningsvejledning

Det er hensigtsmæssigt, at lytningen i størst muligt omfang støttes af en tydelig og helst konkret kontekst, så eleven kan anvende flere af sine sanser i tilegnelsen af sproget. En konkret, handlepræget undervisning – fx struktureret i temaer – er metodisk velegnet.

Der skal fra første færd lægges vægt på at indarbejde aktive og gode lyttevaner, så eleven oplever at få udbytte af lytningen. Det betyder, at undervisningen både i indhold, form og grad af tilgængelighed skal opleves som meningsfuld og kommunikerende. Det er gavnligt, at læreren er en god model, der selv lytter aktivt og giver eleven lejlighed og tid til at lytte i samtalsituationer og demonstrerer, hvordan man i en given sammenhæng almindeligvis signalerer, at man lytter interesseret til en samtalepartner.

Det gælder om at skabe mulighed for, at eleverne lytter til sprog i mange forskellige sammenhænge, hvor det anvendes på forskellige måder og med forskellig hensigt. Det kan bl.a. foregå gennem udflugter og gennem brug af video- og båndoptagelser.

Arbejdet med lytteforståelse kan omfatte forarbejde, lytning(er) og efterbearbejdning. Forberedelse til lytning er væsentlig for at få aktiveret elevernes forforståelse. Før-lytteaktiviteter kan fx være samtale om emnet, præsentation af billedmateriale eller brainstorm. Det er også vigtigt, at eleverne bliver orienteret om formålet med lytningen, så de er opmærksomme på, hvad de skal lytte efter.

Der findes forskellige lyttemåder:

- global lytning, hvor det gælder om at danne sig et overblik over hovedindholdet af det, man lytter til.
- intensiv lytning, hvor så mange detaljer som muligt søges opfanget. Fx kan eleverne få til opgave at gengive en beskrivelse af et rum så præcist som muligt.
- fokuseret lytning, hvor et bestemt aspekt sættes i fokus. Fx kan eleverne blive bedt om at være særligt opmærksomme på tidspunkter i et handlingsforløb eller på adjektiver i en beskrivelse.

Det øger udbyttet af lytningen, hvis lyttearbejdet inddeles i mindre sekvenser. Den enkelte sekvens kan gentages efter behov og eventuelt bearbejdes, før man går videre til den næste. Efterbehandlingen kan foregå på mange måder. Især i begynderfasen er det vigtigt at vælge en del lytteaktiviteter, som lægger op til, at eleverne giver en non-verbal respons. Det kan være aktiviteter, hvor eleverne skal handle ud fra instruktion, tegne eller male det, der beskrives, udpege konkrete eller afbildede genstande eller afkrydse rigtigt/forkert.

Efterhånden som eleverne lærer mere dansk, kan der arbejdes med efterbehandlingsaktiviteter, der stiller forskellige sproglige krav til dem. Det kan fx være samtale, genfortælling eller skriftlige besvarelser af spørgsmål.

Arbejdet med lytteforståelse kan inddeles i detaljefokuserede og indholds-fokuserede aktiviteter. De detaljefokuserede aktiviteter kan være nødvendige at inddrage, hvis eleverne har svært ved fx at skelne de danske vokaler eller enkeltord i sætninger.

Undervisningsvejledning

Der kan arbejdes med:

- lydskelneøvelser: abe – æbe – abe – abe (hvilket ord hører ikke til?)
- ordskelneøvelser: han kom i skole i tirsdags (hvor mange ord er der i sætningen?)
- diktat (uforberejede diktater giver læreren oplysninger om, hvilke lyde og ord der evt. volder eleverne problemer)
- tallotteri
- bog og bånd.

De indholdsfokuserede aktiviteter retter sig primært mod forståelse af indhold og omfatter, fx følgende aktiviteter:

- Se en kort film (fx tegnefilm). Eleverne lytter efter speakningen og prøver at forstå og huske, hvad filmen handler om. Ved næste afspilning fjernes lydsporet, og eleverne prøver på skift at være speaker.
- Eleverne får udleveret et ark med seks felter og bliver instrueret i, hvad de skal tegne i hvert enkelt felt. Fx “3 bananer i felt 3”, “et blå kryds i felt 6”. Denne øvelse kan også laves som pararbejde.
- Eventyropplæsning med dramaleg. Inden eventyret, fx “Askepot”, bliver læst op, får eleverne uddelt roller, fx Askepot, prinsen, en kusk og kongen. Hver gang en person nævnes, skal den pågældende elev agere.

Når det er muligt, bør lydtræningen have sammenhæng med lytteforståelsen. Arbejdet med enkeltlyd og udtale, tryk og intonation skal foregå både receptivt og produktivt, dvs., at der skal arbejdes med lydskelneøvelser, fx ud fra minimalpar: bil _ pil (konsonant-udskiftning) eller mel _ mil (vokaludskiftning), og med produktion af lyd og lydcombination. For de yngste elever kan det foregå ud fra konkrete genstande evt. i legetøjsudgave eller gode fotografier. Ældre elever kan have gavn af at arbejde med vokal- og konsonantsystemer, fx for vokalernes vedkommende efter rundethed, artikulationssted og åbningsgrad. Det er nyttigt at gøre de tosprogede elever opmærksomme på, at lyd og lydforskelle nogle gange kan ses, andre gange mærkes, og det kan være yderst hensigtsmæssigt at lade eleverne arbejde med hver sit lille spejl, så de kan kontrollere mundstilling.

Videreudvikling af lyttefærdigheder

Det kræver gode lyttefærdigheder at deltage i folkeskolens undervisning i alle fag, hvor bl.a. samtalen og lærerens og andre elevers oplæsning og fortælling er vigtige elementer. Der må derfor være opmærksomhed på elevernes lytteforståelse gennem hele skoleforløbet, og der kan være behov for at tage aktiviteter beskrevet under basisundervisningen op i forbindelse med den almene undervisning eller i selvstændige kursusforløb i sprogstøtterege.

Især bør man være opmærksom på elevernes behov for at være forberedte til en lytteaktivitet, så deres forforståelse er aktiveret. Det gælder både ordforråd, genrekendskab og viden om emnet. Det er dog ikke kun nødvendigt at forstå det, der bliver sagt, men i

Undervisningsvejledning

høj grad også det, der ikke bliver sagt, altså det der ligger “mellem linjerne”, og som bliver udtrykt både gennem kropssprog, mimik og stemme. Eleverne skal trænes i at høre, hvornår kommunikation fungerer og ikke fungerer, fx hvornår en ellers hyggelig samtale udvikler sig til et skænderi, og de skal lære at genkende tegn på ironi og omskrivninger. Dette kan bl.a. gøres gennem rollespil og drama.

Tale

Basisundervisning

For at eleverne kan opnå en bred sproglig kompetence, må de have rig mulighed for at anvende sproget aktivt i varierede kommunikative situationer. Især for indskolingselever, der deltager i basisundervisning, er det vigtigt, at sprog og handling knyttes sammen. Eleverne skal erfare, at sproget bruges for at nå et mål, og det styrker forståelsen og sprogtilegnelsen, hvis der arbejdes med konkrete materialer og konkret handling, fx

- sange, hvor eleverne synger og laver bevægelser til sangen
- lege som indeholder mime og kropssprog
- sanslege og kimsleg
- lege, hvor højre-venstre, præpositioner, adjektiver m.m. bruges.

Det er vigtigt, at samtaleaktiviteter og -øvelser i sprogundervisningen afspejler elevernes sproglige behov, og at de retter sig mod realistiske situationer, fx

- hvordan præsenterer man sig?
- hvad kan man sige, når man skal købe brød hos bageren?
- hvad kan man sige, når man ønsker ordet i klasseværelset eller vil spørge om noget, man ikke forstår?

Det er hensigtsmæssigt at veksle mellem forskellige samtaletyper (par, gruppe, klasse, elev-elev, elev-lærer) og mellem friere og mere bundne samtaleaktiviteter. Samtaler om det, der optager eleverne, og forskellige slags samarbejdsopgaver og problemløsningsaktiviteter er velegnede som grundlag for sprogtilegnelse. Samtaler kan tage udgangspunkt i billeder, i elevernes egne tegninger og i film og tekster, og man kan tilrettelægge kommunikationsfremmende situationer ved at inddrage kommunikationsøvelser og kommunikationslege, der styrker elevernes lyst og evner til at bruge sproget. Samtaleaktiviteter giver eleverne mulighed for at argumentere, diskutere, stille spørgsmål osv., og de støtter samtidig ordforrådstilegnelsen. En kommunikativ øvelse indeholder en opgave, der kun kan løses ved meningsudveksling, dvs. den ene part ved noget den anden ikke ved, eller man skal diskutere sig frem til en løsning på et problem. Disse øvelser kan deles op i:

- *Problemløsningsopgaver*, hvor informationer skal udveksles og diskuteres for at løse den stillede opgave, fx
 - pusleøvelser, hvor man fx skal samle billeder til en historie, eller samle et digt, der er klippet itu
 - kategoriseringsopgaver, hvor man skal inddele ting i kategorier, fx frugt og grøntsager
 - informationskløftopgaver, hvor eksempelvis to elever har hver sit billede, hvor der mangler forskellige detaljer, som eleverne gennem diskussion – og uden at se hinandens billeder – skal finde frem til.

Undervisningsvejledning

- *Holdningskløftopgaver*, hvor argumentationen er vigtig. Der kan arbejdes med par eller grupper, hvor deltagerne har et forskelligt udgangspunkt, fx i form af en "rolle" eller en viden, der skal argumenteres og besluttes ud fra.
- *Sociale interaktionsopgaver*, der omfatter rollespil og improvisationer, der træner bestemte samtaletyper, fx telefonsamtaler.

Mere bundne øvelser kan være modeldialoger, sproglege, hvor bestemte sproglige strukturer bruges, og rollespil, hvor eleverne får mulighed for at træne og vurdere sprogbrug i forskellige sociale sammenhænge.

Drama og dramaøvelser er velegnede som udgangspunkt for brug af det mundtlige sprog. Samtidig giver det anledning til at arbejde med kropssprog og mimik og med overensstemmelse mellem kropssproget og det verbale sprog. For elever, der er usikre over for det danske sprog, kan det være en hjælp at tale gennem en handskedukke eller lignende. Det kan ligeledes være en hjælp, at der arbejdes systematisk med elevernes forberedte talesprog. En elev kan fx få til opgave at forberede en kort fortælling, en vittighed, et synspunkt eller noget fagligt stof. Der kan også arbejdes med forberedte diskussioner, hvor hver elev får til opgave at fremlægge et bestemt argument eller forsvare et bestemt synspunkt.

Læreren kan støtte elevens forståelse og samtalemuligheder ved at tilpasse sit sprog til elevens dansksprogede kunnen på det givne tidspunkt uden dog at tale unaturligt. Som regel finder denne tilpasning sted i samtalen med eleven, det er ikke noget, man på forhånd kan planlægge i detaljer. Reguleringen af sproget sker normalt i samspillet mellem samtaleparterne, fx ved at eleven signalerer, hvad han ikke forstår, og læreren er opmærksom på at rette sit sprog ind efter signalerne. Det gælder bl.a. med hensyn til tempo, tydelighed, ordvalg, sætningslængde og øjenkontakt.

Særligt i den tidlige fase af sprogtilegnelsen er det gavnligt for eleverne, at læreren understøtter sin tale med forskellige former for visualisering. Efterhånden bør eleverne afprøve det sprog og den sprogbrug, de har arbejdet med i klassen, i almindelige situationer uden for skolen.

Videreudvikling af talefærdigheder

Selv for de elever, der har været sprogligt aktive i basisundervisningen i en modtagelsesklasse eller på et hold, kan det være et stort spring at skulle formulere sig på dansk og indgå i samtaler i en klasse, hvor en stor del af eleverne har dansk som modersmål. For at eleverne kan opnå en bred sproglig kompetence, må de have rig mulighed for at anvende sproget aktivt i varierede kommunikative situationer. Hvis der er mange elever i undervisningen, vil sproglig aktivitet normalt kræve hyppig brug af gruppearbejde og pararbejde. Der kan derfor fortsat med fordel inddrages kommunikationsøvelser som beskrevet under basisundervisningen.

Elevernes mere eller mindre bevidste viden om, hvilke regler der styrer en samtale, kan gøres til genstand for undervisning i mundtlighed ved bevidstgørelse om samtalens særlige "grammatik". Det vil sige viden om, hvordan man i en samtale skiftes til at have

Undervisningsvejledning

“taleture”, at ønsker om at få eller afgive ordet kan signaleres både sprogligt og ikke sprogligt, og at man markerer, at man lytter ved brug af mimik, bekræftende ytringer m.m. Også rollespil og drama understøtter elevernes evner til at indgå i samtaler og diskussioner.

Det er væsentligt, at undervisningen bygger videre på den kunnen og viden om samtale og samtaleformer, eleven har fra modersmålet. Det kan fx gøres ved at spørge til, hvordan eleverne skælder ud, driller, roser, viser høflighed, telefonerer m.m. på deres modersmål og sammenligne med, hvordan man siger og gør det samme på dansk.

Det er nødvendigt, at eleverne møder tålmodighed og accept, når de udtrykker sig usikkert på dansk. Eleverne skal turde tage risikoen for at deltage i klassens diskussioner uden at være bange for at blive til grin eller blive misforstået. I den forbindelse er det hensigtsmæssigt at bevidstgøre eleven om og opmuntre til at anvende forskellige kommunikationsstrategier. Det er vigtigt for eleven at kunne stille opklarende spørgsmål, at kunne foretage omskrivninger af ord og vendinger, eller at kunne sikre sig at han er blevet forstået rigtigt. Undervisningen må også give plads til gentagelser ved fx at indeholde aktiviteter, der giver eleverne lejlighed til at vende tilbage til kendte ord og udtryk og til at udvide ordforrådet inden for et emne.

Det er en balance for læreren at vurdere, hvornår der skal gribes ind over for afvigelser i elevens dansk. På den ene side må man undgå at rette på et niveau, som eleven ikke er parat til at modtage. På den anden side har eleven brug for sproglig feedback. Det er derfor af stor betydning at følge elevens sproglige udvikling så tæt som muligt. Båndoptagelser af elevsprog og elevsamtaler kan være et godt redskab til at fastholde og følge elevernes sprogtilenelse.

Kommunikative færdigheder – Det skrevne sprog

Skrive

Basisundervisning

Skriveindlæringen må for hver enkelt elev tage afsæt i de tidligere erfaringer med tale- og skriftsprog. Den tidlige skriveundervisning for tosprogede elever, der taler noget dansk, kan foregå på dansk.

Hvis eleven har lært at læse og skrive på sit modersmål, er det væsentligt, at han får lejlighed til at arbejde med forskelle og ligheder mellem modersmålets og det danske sprogs skriftsprognormer. Hvis eleven ikke kender det latinske alfabet, må der arbejdes med det.

Undervisningsvejledning

Hvis eleven ikke har lært at læse og skrive på modersmålet og heller ikke taler dansk, kan undervisningen tilrettelægges, så eleven sideløbende med at tilegne sig et dansk talesprog også påbegynder skriftsprogstilegnelsen. Hvis der til undervisningen er tilknyttet en tosproget lærer, der taler og skriver elevens modersmål, kan der bygges på det talte sprog, eleven kender, og principperne kan siden overføres til dansk.

I forbindelse med indlæring af alfabetet er det en god ide, at elevernes forskellige alfabetter hænger i klasseværelset. Man må imidlertid være opmærksom på, at billeder, der illustrerer det danske alfabets bogstaver, ikke passer på alle bogstaver i andre sprog. Derfor kan man enten have bogstavkort uden billeder eller med billeder for hvert sprog.

Skriveundervisningen for de yngste elever kan fx indledes med forskellige former for legeskrivning og med, at klasseværelset fyldes med ordkort for billeder og ting. Arbejdet med legeskrivning giver fra start eleverne en fornemmelse af, at det skrevne har en funktion og et indhold. Ordkort kan skrives på dansk og eventuelt på modersmålet i hver sin farve. Også elevernes navne og mindre fraser med hilsner og lignende kan være udgangspunkt for skriveundervisningen. Dagen eller ugen kan indledes eller afsluttes med, at læreren skriver dagbog på tavlen efter elevernes diktat. De kan derefter skrive teksten i deres egne logbøger, eller de kan selv skrive små dagbogsnotater med hjælp fra læreren. Breve eller beskeder til forældre kan skrives af eleverne, og de kan skrive mindre tekster til fotografier fra klassens ture eller lignende.

Billeder kan være et godt udgangspunkt for små skriveøvelser. Eleverne kan fx "tømme" billeder for ord, måske ved hjælp af billedordbøger. De elever, der er parate til flere udfordringer, kan skrive små sætninger eller historier ud fra samme billede. Efter nogen tid kan eleverne skrive små enkle digte, lave tegneserier med udfyldning af talebobler, eller de kan skrive og tegne postkort, e-mail m.m.

I skriveundervisningen indgår også arbejde med skriveteknik og skriftformer. Elever, hvis modersmål har en anden skriveretning end den danske, må desuden arbejde bevidst med skriveretningen.

Når der arbejdes med skriveprocessen, kan et grundigt forarbejde med fx dialog, brainstorm og udarbejdelse af tankekort hjælpe til at få samlet elevernes tanker om emnet. Det medvirker også til, at de får indsamlet danske ord og vendinger, ligesom det kan synliggøre deres forkundskaber både indholdsmæssigt og sprogligt. Forarbejdet kan foregå på dansk, eller det kan evt. foregå på modersmålet og siden overføres til dansk. Forarbejdet kan også bestå i, at eleverne først tegner og herefter sætter ord på indholdet i deres tegninger. Tegningerne kan samtidig fungere som fælles grundlag for samtale om teksten senere i skriveprocessen.

Efter forarbejdet kan eleverne skrive tekstudkast gruppevis, parvis eller hver for sig. Er eleverne ikke skrivevante, kan læreren skrive teksten ned på baggrund af deres mundtlige formuleringer. Første udkast kan eventuelt skrives helt eller delvis på modersmålet, hvis eleverne har svært ved at skrive på dansk.

Undervisningsvejledning

Undervejs i skriveprocessen kan eleverne få umiddelbar respons på deres hypoteser om sproget, få rettet eventuelle misforståelser og mulighed for at stille spørgsmål om sproget. Bearbejdningen kan være lærerstyret, eller den kan foregå ved, at eleverne diskuterer hinandens tekster. I det tilfælde vil det ofte være hensigtsmæssigt, at eleverne samarbejder i sproggrupper.

I denne proces har læreren gode muligheder for at følge elevernes sprogtilegnelse på nært hold og gribe ind netop der, hvor elevernes sprog er under udvikling. På baggrund af iagttagelser af elevernes sprogudvikling kan læreren tilrettelægge individuelle øvelser, der giver dem mulighed for at arbejde med sproglige delelementer.

Af og til kan hele skriveprocessen gennemføres, og produkterne kan eventuelt offentliggøres. Hver elev kan lave sin egen bog, eller flere elever kan i fællesskab samle en bog eller en avis. Andre gange kan der arbejdes med dele af skriveprocessen. Elevernes arbejde med skriftsproget kan selvfølgelig også foregå mere spontant i forbindelse med andet arbejde i klassen eller på holdet.

Ordbøger fra modersmål til dansk og fra dansk til modersmål, forskellige danske ordbøger og billedordbøger må være til rådighed for eleverne under hele skriveprocessen.

Det er en fordel at arbejde med tekstbehandling. At skrive på computer gør det lettere at redigere teksten. Dels kan det virke motiverende i sig selv, og dels vil den endelige tekst fremstå mere professionelt.

Også mere bundne skriveøvelser har deres plads. Øvelser, der specifikt lægger op til træning af en bestemt sproglig struktur på dansk, kan være med til at skærpe elevernes opmærksomhed over for sproget. Disse øvelser bør dog ikke være det bærende i undervisningen, men anvendes, når man ønsker at sætte fokus på særlige sproglige træk.

Hvad angår elevernes færdigheder i at anvende tegnsætning, skal man være opmærksom på, at ikke alle skriftsprog bruger tegnsætning, og at eleverne derfor ikke nødvendigvis kan trække på en basisviden om brug af fx punktum og komma.

Videreudvikling af skrivefærdigheder

Der arbejdes fortsat med elevernes skriveudvikling i procesorienterede skriveforløb fra idé til færdigt produkt med mulighed for i perioder at koncentrere sig om dele af skriveprocessens forskellige faser. Eleverne skal lære at skrive i forskellige genrer, med forskellige formål og til forskellige modtagere, så de lærer de sproglige og kulturelle konventioner, der er knyttet til skriftsproget, at kende. I den forbindelse er det vigtigt at drøfte forskelle og ligheder mellem forskellige kulturers skriftsprogsgenrer og -konventioner.

Logbogen kan ses som et vigtigt redskab i arbejdet med elevernes fortsatte skriveudvikling. Gennem logbogsskrivning lærer eleverne at tage notater og at fastholde tanker og informationer fra undervisningen.

Undervisningsvejledning

I det videre forløb bliver kravene til grammatisk korrekthed større, og der kan fx fokuseres på ledstilling, passivkonstruktioner, adverbialernes placering, navneords køn, tal og bestemthed, udsagnsordenes tid og modus, tillægsord og kongruens, tekstsammenhæng, skriftsprogsnormer osv. I forbindelse med den endelige finpudsning af en skriveopgave, kan læreren udarbejde en rettenøgle, som er elevernes arbejdsredskab, når de enkeltvis, i par eller grupper arbejder med den sidste gennemretning af deres tekster. Hvis det er muligt, kan der arbejdes kontrastivt med sammenligninger mellem modersmålet og dansk, så der tages afsæt i elevernes evt. skriftsprogs erfaringer fra modersmålet.

En rettenøgle skal udformes under hensyntagen til elevernes alder og sproglige niveau og kan bl.a. omfatte kategorier som:

- forkert ord/ordvalg (1)
- substantiv (køn, tal, form) (2)
- verbum (tid, form) (3)
- tillægsord (gradbøjning, form) (4)
- ledstilling (5)
- tekstsammenhæng (6)
- stavning (7)
- tegnsætning (8)

Under rettearbejdet skriver læreren nummeret på fejltypen i elevens tekst, fx

5 2 1
Så *alle sammen gik* ned til *strand* og *soppede* i *stranden*.

Derefter kan eleverne to og to diskutere rettelserne og ved hjælp af bl.a. ordbøger og grammatikker rette teksten. En rettenøgle giver mulighed for differentiering, idet læreren kan vælge kun at bruge enkelte af kategorierne under hensyntagen til elevens mellemsprog på det givne tidspunkt.

Som alle andre elever trækker også de tosprogede elever på deres erfaringer fra talesproget, når de skriver. Derfor er det nødvendigt at arbejde på, at elevernes bevidsthed om forskelle mellem talesprog og skriftsprog øges.

Læsning

Basisundervisning

Eleverne i basisundervisningen kan være enten tosprogede skolebegyndere, ældre elever, der allerede har lært at læse på modersmålet og elever, der må betegnes som analfabeter. Udover at tage hensyn til dette må læseundervisningen også medtænke elevernes sproglige og kulturelle erfaringer med at lytte, forstå og tale dansk.

Undervisningsvejledning

Skolebegyndere

Helt fra begyndelsen skal eleverne erfare, at det at læse er at forstå og opleve. Undervisningen må derfor bygge på elevernes kendskab til og beherskelse af dansk og deres forståelse af omverdenen, og den må tage udgangspunkt i tekster, der svarer til elevernes sproglige forudsætninger.

Tekster til den første læseindlæring kan fx være kort med ord eller sætninger. Eleverne kan lave deres egen ordbank, som kan samles i mapper, i en kartotekskasse eller på computeren. Der kan også udarbejdes en fælles klasseordbank. Ved valg af tekster til begynderlæsningen skal man være opmærksom på, at lærebogsmaterialer til den første læsning ofte tager udgangspunkt i de danske børns talesprogserfaringer og omverdensforståelse. Tosprogede elever i basisundervisningen begynder imidlertid med andre forudsætninger, og derfor må læseundervisningen have et andet udgangspunkt.

De første læsetekster kan med fordel være tekster, der har sit afsæt i en LTG-inspireret pædagogik (LTG = Læsning på Talens Grund), hvor lærer og elever laver teksterne i fælleskab. På baggrund af den kendte tekst arbejdes der derefter med ord og med bogstavernes navn, tegn og lyd. I forbindelse med arbejdet med bogstav og lyd er rim og remser og sangtekster velegnede læsetekster, gerne suppleret med illustrationer.

For tosprogede skolebegyndere, der endnu ikke har tilegnet sig et dansk talesprog, kan det undertiden være fordelagtigt, hvis undervisningen i læsning kan finde sted på elevens modersmål, eventuelt sideløbende med undervisning i læsning på dansk.

Alfabetisering af sent ankomne elever

Blandt de sent ankomne elever vil der være nogle, som ikke har lært at læse og skrive. Skolen må være opmærksom på, at disse elever har behov for en særlig pædagogisk indsats, hvis de ankommer i en alder, der svarer til mellemtrinnet eller senere. Hvis det er muligt, kan den første alfabetisering finde sted på modersmålet samtidig med den indledende undervisning i dansk som andetsprog. Det er vigtigt, at indholdet i undervisningen og undervisningsmaterialerne afspejler elevernes alder, og at læsningen knyttes sammen med udviklingen af det mundtlige sprog.

Læsning for elever, der kan læse på modersmålet

Nogle tosprogede elever har lært at læse på modersmålet, før de kommer i skole i Danmark, og en del af dem kan uden større vanskelighed overføre denne færdighed til dansk. Selv når tosprogede elever har lært at læse med et andet tegnsystem end det latinske alfabet og en anden læseretning end den, der bruges i Danmark, er det en fordel, at de har erfaringer med læsning. Man bør dog være opmærksom på, om såvel afkodning som forståelse er til stede.

Undervisningsvejledning

Tekster og tekstlæsning

Ved valg af læsetekster i undervisningen er det vigtigt at tage hensyn til elevernes alder og modenhed. Også i basisundervisningen skal der arbejdes med litteraturforståelse som beskrevet under videreudvikling af læsefærdigheder, og man bør være opmærksom på, at tekster skrevet til de yngste elever ikke er velegnede til elever på mellemtrinnet og i overbygningen. Til disse elever bør man vælge tekster målrettet elevgruppen eller litteratur bearbejdet med elevgruppen for øje.

For at fremme elevernes læselyst skal der også være mulighed for oplevelseslæsning. Læsningsbøger på dansk, bøger på modersmålet, bog og bånd m.v. bør være tilgængelige både til stillelæsning i klassen og til hjemlån. I den forbindelse må det særligt bemærkes, at udbuddet af bøger også bør omfatte tosprogede materialer, hvor modersmålsteksten kan være en støtte for læsningen af den danske tekst. Disse materialer kan medvirke til, at sprogene bliver synliggjort, og at danske og tosprogede elever kan arbejde sammen om samme tekster.

Klassebiblioteket kan ligeledes rumme gennemarbejdede tosprogede materialer, som eleverne selv har fremstillet. Samarbejdet med skolebibliotekaren er vigtigt, da han har et bredt kendskab til udbuddet af litteratur og kan være opmærksom på, hvilke bøger der egner sig til tosprogede elever.

Oplæsning er en vigtig disciplin i arbejdet. Skolen er ofte det eneste sted, hvor de tosprogede elever får bøger læst op på dansk. Det er væsentligt at finde velegnede bøger, som giver gode fælles oplevelser og kulturspecifik og sproglig viden til alle elever. Oplæsningen giver samtidig mulighed for at høre dansk udtale, intonation og rytme.

Nogle billedbøger findes på dias, men illustrationerne til teksten kan også med fordel vises på overhead under oplæsningen. Den kan desuden suppleres med indskudt fortælling og forklaringer. Det vil også i denne forbindelse ofte være nødvendigt at arbejde med elevernes forforståelse inden oplæsningen.

Det er naturligvis også af stor betydning, at der inddrages oplæsningstekster, fx eventyr, fra andre kulturer end den danske. Eleverne bør gennem hele skoleforløbet have adgang til billedordbøger og ordbøger mellem dansk og modersmålet.

Læseundervisning

Den første læseundervisning omfatter både arbejdet med sikkerhed i afkodningen, læseforståelse og sprogarbejde generelt, og der vil være stor forskel på undervisningen alt efter, om der arbejdes med elever i indskolingen eller med ældre tosprogede elever. At kunne læse en tekst med forståelse kræver både viden om sprog, viden om verden og viden om tekster, hvorfor disse aspekter må tænkes ind i undervisningen på sigt. Tekster, der er udarbejdet med henblik på sprogarbejde og sprogtilegnelse, spiller en vigtig rolle i begynderundervisningen af tosprogede elever. Sådanne tekster kan være lærebogsmateriale eller lærerfremstillede.

Undervisningsvejledning

Gennem arbejdet med elevernes forforståelse hjælper man dem til en forståelse af teksten. Dette kan foregå ved lærerens fortællen, gerne understøttet af konkrete ting eller billeder, ved elevernes og lærerens samtale om tekstens emne, eller ved at eleverne gætter på indhold ud fra illustrationer eller overskrifter. Ud fra teksten kan der vælges nogle få betydningsbærende ord, som forklares og drøftes indgående med eleverne. Teksten kan også læses højt for eleverne, mens de lytter, eller mens de lytter og følger med i den trykte tekst.

Teksten kan også præsenteres på overhead. Læreren kan læse for i korte meningsfulde helheder og lade eleverne læse efter i kor. Bagefter kan eleverne, fx individuelt eller parvis, læse teksten eller dele af teksten højt. Endelig kan eleverne læse højt for hinanden i mindre grupper. Når teksterne er i dialogform, er det ofte motiverende for eleverne at læse højt og øve sig i at få den rigtige betoning frem. Med henblik på at styrke andetsprogs-tilegnelsen generelt kan teksterne efterfølgende danne udgangspunkt for forskellige former for sprogarbejde.

Der kan arbejdes med betydningen af faste vendinger, sammenstillinger af ord og enkeltord, og hvordan betydningen kan skifte i forhold til de sammenhænge, ordene indgår i. Man kan fokusere på enkeltord og deres kernebetydning, medbetydning og associationer, enslydende ord (homonymer, fx linse = kage, frø eller linse af glas), synonymmer og antonymer. Det kan sætte forhold omkring betydningen i relief at sammenligne med tilsvarende ord og udtryk på elevernes modersmål.

Specielt for tosprogede elever er det væsentligt at arbejde med ordbøjning og orddannelse, herunder forstavelser, afledningsendelser og sammensætninger. Derudover kan der arbejdes med tekst- og sætningsstrukturer, fx ved at klippe ord, sætninger eller tekstdele fra hinanden og pusle dem sammen i en meningsfuld rækkefølge.

Men eleverne skal også sætte fokus på sprogets mindste enheder og lære at arbejde med lyd og bogstaver. På dansk er dette arbejde af særlig betydning, fordi sammenhængen mellem lyd og bogstav ikke er entydig. Fra 12-15-års alderen er det vanskeligt at tilegne sig et nyt lydsystem, og derfor er arbejdet omkring disse forhold især vigtigt for sent ankomne tosprogede elever.

På dansk kan sætningsstrukturen være afgørende for bestemmelsen af, hvilken ordklasse et ord tilhører. Hvis en elev ikke er sikker i dansk sætningsstruktur og dermed på et givet ords ordklasse, er det ikke nemt at få mening i sætninger som “De tog et tog” eller “Hun *bad* om et værelse med *bad*”. Selv om man kan sige og bruge ord som fx *vej* mundtligt, er det ikke sikkert, at man kan genkende det i en skrevet tekst og skelne ordet fra “værd” og “hver”.

Fortsat læsning

I den undervisning, der sigter på videreudvikling af elevernes læsefærdigheder, er det først og fremmest væsentligt, at elevernes lyst til at læse både skøn- og faglitteratur stimuleres, og valg af læsetekster får derfor stor betydning. For at kunne finde velegnede

Undervisningsvejledning

tekster må man kende til elevernes baggrundsviden og interesser. Emner, der fanger, kan fx være rekorder, fodbold, kærlighed, gys.

Ved læsning af skønlitteratur er målet først og fremmest at give eleverne positive læseoplevelser og en oplevelse af, hvad litteratur kan betyde for dem i udviklingen af deres identitet. Teksterne kan desuden øge de tosprogede elevers fornemmelse for billedsprog og sprogets øvrige virkemidler og nuancer og give dem indblik i dansk kultur og tænkemåde, og indholdet kan give anledning til diskussion af problemstillinger, der er knyttet til fx identitet og kulturmøde.

Det er ofte hensigtsmæssigt at vælge litteratur, som handler om almene emner som venskab/fjendskab, retfærdighed/uretfærdighed, tolerance/intolerance eller lighed/ulighed. Litterære tekster er i reglen komplekse, og det er umuligt at pege præcist på, hvilke elementer der har betydning, men det er vigtigt at være opmærksom på, om en tekst har kulturspecifikke aspekter, der gør den vanskelig for eller muligvis uegnet til bestemte elevgrupper.

Der er mange faktorer, der er med til at bestemme en teksts tilgængelighed. Man kan fx være opmærksom på om

- teksten er relevant for eleverne
- tekstens komposition er enkel eller kompleks
- persongalleriet er genkendeligt
- persongalleriet er omfangsrigt eller begrænset
- indholdet er fængende
- ordforrådet er præcist og enkelt
- syntaksen er simpel
- indholdet er alderssvarende.

Bøger i en læseteknisk bearbejdelse kan være velegnede.

Man må endvidere huske, at enhver læsning er et møde mellem læser og tekst. Teksten har så at sige tomme pladser, og hver læser udfylder dem på baggrund af sine egne erfaringer, oplevelser og forventninger. En litteraturpædagogik, hvor der lægges vægt på det genskabende, medskabende og omskabende arbejde giver plads til elevernes forskellige forudsætninger og erfaringer.

Arbejde med sagprosa kan give viden og information bl.a. om samfundsforhold og aktuelle problemstillinger. Det er vigtigt, at de tosprogede elever får kendskab til mange forskellige teksttyper, herunder tekster af praktisk betydning i dagligdagen. Teksttyperne rummer forskellige sproglige udtryksformer, som kan gøres til genstand for iagttagelse, fx bydemåde i brugsanvisninger og forkortelser i annoncer, et særligt ordforråd eller en karakteristisk opbygning af teksten.

Der kan løbende arbejdes med elevernes læseforståelse gennem læsning af korte tekster, fx digte eller avisnotiser, hvor man stopper op undervejs i læsningen og diskuterer tekstens indhold. Eleverne forklarer, hvordan de hver især forstår det læste, og der gættes på ukendte ord med udgangspunkt i konteksten.

Undervisningsvejledning

Både for udbyttet af selve læsningen og for den sprogtilegnelse, der sker i forbindelse med tekstarbejdet, er det væsentligt at tage udgangspunkt i sammenhænge. Det kan ske gennem valg af forskellige tekster, der omhandler samme problemstilling eller foregår i samme periode eller miljø. Billeder, film o.l. kan med fordel inddrages.

Selve tekstlæsningen kan suppleres med forlæse-, læse- og efterlæseaktiviteter.

Førlæsning:

Arbejdet med forforståelse er afgørende for elevernes forståelse af en tekst, og det er med til at skabe nysgerrighed og interesse for teksten. Inden læsning afdækkes elevernes baggrundsviden med hensyn til tekstens emne, hvorefter der fx kan gættes på indholdet med udgangspunkt i forsidebillede, omtalen på bagsiden af bogen, overskrifter og illustrationer. Denne aktivitet egner sig til par- eller gruppearbejde. Til arbejdet med forforståelse hører også valg af læsestrategi afhængig af formålet med læsningen.

Under læsning:

Det letter læsningen, hvis teksten inddeles i forholdsvis små afsnit, der gennemarbejdes et ad gangen. Det er desuden vigtigt at foretage en løbende opsamling af indhold og evt. handling for at sikre, at eleverne får overblik over teksten som helhed. Gennem fokuseret læsning, hvor eleverne skal koncentrere sig om et aspekt ad gangen, fx tema, personer, tidsramme eller sted, kan læseopgaven gøres mere overskuelig.

Eleverne kan også have en læselog, som de skriver i undervejs, mens de læser en bog. De kan fx skrive om, hvad de selv ville gøre, hvis de var i hovedpersonens sted, de kan stille spørgsmål til teksten, eller de kan notere sætninger fra teksten, som de særlig godt kan lide. Elevernes kommentarer i notesbøgerne kan nogle gange anvendes som udgangspunkt for fælles samtale. Andre gange kan kommentarerne fungere som personlige noter. Læseloggen kan desuden rumme elevens egne ordlister, oversættelser og ordforklaringer.

Efter læsning:

Alt efter formålet med tekstlæsningen kan efterbehandlingen bestå i sprogligt arbejde med teksten, diskussion og tolkning af tekstens form, indhold og budskab eller dramatisering og rollespil med baggrund i teksten.

Sprog og sprogbrug

Sprogbrug

Bevidsthed om sprogets brug indebærer en bevidsthed om, at ytringer fungerer som sproghandlinger. Der ligger ofte en hensigt eller et behov bag det, vi siger og skriver, og når vi bruger sproget mundtligt eller skriftligt, påvirker vi andre. Arbejdet med sprogets brug skal sætte eleverne i stand til at forstå og anvende hensigtsmæssige sproghandlinger og udnytte forskellige udtryksmuligheder i den givne kommunikationssituation.

Undervisningsvejledning

Sprogbrugsnormer varierer fra land til land og fra situation til situation, hvad angår måder at udtrykke høflighed på, graden af formalitet og direktehed, brug af humor, samtaleregulering (hvordan man fx tager, holder eller afgiver ordet), hvad man siger og skriver, og hvad man helst skal undgå at tale og skrive om osv. De tosprogede elevers naturlige adgang til flere sprog giver gode muligheder for at sammenholde forskellige sprogbrugsnormer.

Fra den tidlige sprogundervisning skal eleverne lære at blive fortrolige med sprogbrugen i almindeligt forekommende situationer. Gennem dialoger, rollespil og sproglege kan de øve sig på at klare sig sprogligt, når de fx skal præsentere sig, hilse, spørge om vej, fortælle om sig selv eller udtrykke følelser.

Arbejdet kan tage udgangspunkt i elevernes nysgerrighed over for sproget og i deres iagttagelser af både sprogsystem og -brug. En aktivitet kan fx være "sproghjørnet", som man afsætter 5-10 minutter til et par gange om ugen. Sproghjørnet er beskæftigelse med sprog under alle former. Det kan fx omfatte snak om enkeltord. *Betyder hovedrengøring, at man renser ører, børster tænder osv.?* – eller samtale om, hvor person- og stednavne kommer fra, og hvilken betydning de har, hvorfor sprog ændrer sig hele tiden, hvor ordene kommer fra og hvorfor eller om faste udtryk og vendinger. Mulighederne er mange, fælles bør være oplevelsen af undren, tilfredsstillelse af nysgerrighed og dermed interesse.

Samtaler om sprogbrug kan også sættes i gang ved, at læreren fx spørger, hvordan man kan invitere en kammerat med hjem efter skole, eller på hvor mange forskellige måder man kan bede om at få lov at låne 50 kr. Elevernes forslag kan diskuteres. *Hvilket forslag er mest høfligt, mest provokerende osv.?* Eller eleverne kan vælge, hvilket af flere udtryk de mener er mest hensigtsmæssigt i en given situation. Eller de kan diskutere, hvor mange forskellige funktioner et udtryk kan have.

Telefonsamtalen er en særlig kommunikationssituation. Her kan man som regel ikke se den, man taler med, og man kan ikke benytte sig af nonverbale udtryk såsom gestik og mimik. Under en telefonsamtale må man derimod kunne anvende en række sproglige udtryk, der tjener de samme funktioner, fx signalere, at man lytter interesseret ved jævnligt at sige *mm, nå, er det rigtigt?* eller lignende. Samtidig er der også forskellige konventioner knyttet til indledning og afslutning af telefonsamtalen m.m. Disse forhold bør tages op i undervisningen.

Man kan også vælge at fokusere på særlige grammatiske forhold og deres funktion i forskellige udtryk. Et eksempel kan være brugen af adverbier som *lige* og *vel* og deres nedtoningsfunktion i et spørgsmål som *"Du har vel ikke en blyant, jeg kan låne?"* Et andet kan være brugen af modalverber.

Iagttagelser af sprogbrug i film, litteratur og radio kan være med til at udvikle elevernes bevidsthed om, hvordan forskellige mennesker anvender sproget i forskellige situationer. De kan fx iagttage forskellige personers sprogbrug og sproghandlinger, deres måde at give, tage og holde ordet på, rollefordelingen, argumentationsformer, emnestyling, høflighed og direktehed, tiltaleformer, hvordan kontakten mellem samtaleparterne oprettes og opretholdes, kropssprog, øjenkontakt osv.

Undervisningsvejledning

Samtaleiagttagelser kan også tage afsæt i dialoger fra børne- og ungdomslitteraturen og i elevernes egne rollespil. Dialoger fra skuespil er ofte velegnede til at anskueliggøre sproglig manipulation.

Ordforråd

Et af de vigtigste områder i andetsprogs-pædagogikken er fokus på elevernes beherskelse af et stort og varieret ordforråd inden for både almene og faglige områder. Tosprogede elever behersker typisk nogle sprogområder og har ord for nogle begreber på det ene sprog og andre på det andet sprog. Derfor er det vigtigt at skelne mellem ord og begreber. At en tosproget elev ikke kender et bestemt dansk ord, er ikke ensbetydende med, at eleven ikke kender begrebet – eleven kan udmærket have tilegnet sig både begrebet og ordet på sit modersmål og skal så blot have ordet “oversat” til dansk i stedet for at starte fra bunden.

Beherskelse af ordforråd er imidlertid ikke blot et spørgsmål om, hvor mange ord en elev kender (kvantitet), men også om, hvor sikkert kendskabet er (kontrol), og om eleven kan anvende ordet i den rette sammenhæng (kvalitet). Dybdeforståelse af et ord indebærer fx kendskab til ordets stavemåde, dets udtale og til betydningsrelationer som synonymer, antonymer, homonymer, over- og underbegreber og associationer. På vejen mod en sådan dybdeforståelse er der tale om forskellige grader af delforståelse af ord, da ordforrådstilegnelse foregår som en gradvis tilnærmelse til den præcise og nuancerede forståelse af ordet.

I undervisningen bør man være særligt opmærksom på det såkaldt førfaglige ordforråd. Det førfaglige ordforråd består af de ord, der ligger mellem de mest almindelige og hyppigt forekommende ord og de deciderede fagord, som læreren sædvanligvis forklarer for alle elever. Eksempler på førfaglige ord på femte klassetrin kan fx være ord som *afgrøde* eller *bevidstløs*. Disse ord hører til i de fleste danske elevers basisordforråd, men ikke nødvendigvis i de tosprogede elevers, og derfor kan de lægge sproglige forhindringer i vejen for elevernes tekstlæsning og løsning af forskellige opgaver.

Et nyt ord læres ikke ved at høre eller se det på tryk en enkelt gang eller to. Det er derimod vigtigt, at eleverne møder ordene i mange forskellige sammenhænge gennem temaarbejde, ekstensiv læsning, kreative og kommunikative problemløsningsopgaver og ordforrådsøvelser. Der kan også arbejdes med ordfelter, fx *Hvilke ord kan vi bruge for at kunne tale om at være i svømmehallen, i skolekøkkenet, på besøg? Hvilke ord hører sammen med “sovnig” eller “at tumle med”?* Og man kan fx lave semantiske træer af over- og underbegreber.

Til styrkelse af ordforrådstilegnelsen kan der også arbejdes med forskellige former for diktatskrivning, bl.a. dictogloss, som er en kommunikativ aktivitet, der kombinerer arbejdet med lytteforståelse, samtale og skriftlig tekstproduktion med bevidsthed om grammatik, ordforråd og stavning.

Undervisningsvejledning

Fremgangsmåden kan være følgende:

- læreren introducerer et emne og via en brainstorm aktiveres elevernes baggrundsviden
- teksten læses op i sin helhed, og eleverne lytter til teksten
- læreren læser teksten langsomt med pause mellem hver sætning
- eleverne skriver de ord eller orddele ned, som de er i stand til at opfange
- eleverne arbejder videre i par eller smågrupper med at rekonstruere teksten
- teksterne sammenlignes og bliver genstand for diskussion.

Opmærksomhed på sprogsystemet

Undervisningen i sprogets system omfatter lyd, ortografi, ordklasser, bøjninger, syntaks, tekst og samtalesammenhæng, ordforråd og betydninger. Afhængigt af elevernes alder bør arbejdet med disse områder relateres til de grundlæggende færdigheder lytte, tale, læse og skrive.

Væsentlige dele af de tosprogede elevers tilegnelse af dansk som andetsprog afhænger af et bevidst og målrettet arbejde med sprogets forskellige elementer, men sprogarbejdet bør afhænge af den enkelte elevs behov og integreres i en meningsfuld sammenhæng. Egentlig gennemgang af grammatisk stof bør fortrinsvis forekomme for de ældre elever.

Inden for alle delområder kan der arbejdes med at øge elevernes sproglige bevidsthed og fornemmelse for dansk ved at sammenligne og finde forskelle og ligheder, ved at lave sproglige forklaringer osv. Mange aktiviteter kan have karakter af sproglege, og elevens modersmål kan evt. inddrages ved at sammenholde sproglige fænomener på dansk med de sprog, der er repræsenteret i klassen eller på holdet. Det kan dreje sig om forekomsten af enkeltlyd: *Kender du 'æ' fra dit sprog?*, ords betydning: *Hvad hedder "vat" på vietnamesisk?*, bøjninger eller sætningsstrukturer: *Hvor mange ord skal du bruge for at sige nogenlunde det samme på arabisk?*

Mange af de sproglige tommelfingerregler, som danske elever kan anvende, fx til sætningsanalyse eller til bestemmelse af ordklasse, kan kun i begrænset omfang bruges af tosprogede elever. Regler som: *Hvis der kan stå "en" eller "et" foran eller bagved et ord, er det et substantiv*, kan tosprogede elever kun bruge på ord, de allerede kender. Det samme gør sig gældende for reglen om, at man finder sætningens verballed ved at finde de ord, der kan sættes *jeg* foran.

Derfor er det af stor betydning, at konteksten er klar og illustrerer, hvad der bliver talt eller læst om. Adjektiver, adverbier og præpositioner bør sættes ind i en sammenhæng: *Familien er velhavende – en velhavende familie, han var meget træt, bogen ligger på bordet*. Herved får eleverne langt bedre muligheder for at opnå sikkerhed i at fastlægge ordklasse og dermed bøjningsmuligheder.

Undervisningsvejledning

Arbejdet med sætningsdannelse og tekstsammenhæng skal afpasses efter, hvilke sætningsstrukturer eleverne kan forstå eller anvende. Kan de netop klare enkle sætninger med tre led som *“Hun sover der?”* Har de styr på fuldt udbyggede helsætninger med syv ledpladser: *“I morgen skal jeg nok hente brød i supermarkedet?”* Eller er de på vej til at magte ledrækkefølgen i ledsætninger?

Der skal endvidere arbejdes med sætningsadverbier og deres placering og med muligheder for at præcisere og nuancere sproget ved hjælp af adverbier, adjektiver og præpositionsforbindelser. Der kan laves øvelser både med at udbygge og reducere sætninger.

Præpositioner og konjunktioner kræver særlig opmærksomhed, fordi de, bortset fra de mest almindelige, er vanskelige for de tosprogede elever at tilegne sig. Konjunktioner og sætningsadverbier som *derfor* eller *alligevel* skaber logisk sammenhæng i en tekst eller et udsagn, mens pronominer angiver relationer og viser tilbage til kendte ting eller personer: *Selvom Jørgen egentlig ikke havde lyst, kom han alligevel til festen, fordi han var bange for at fornærme sine venner.*

Opmærksomhed på sprogvalg

Elever med dansk som andetsprog har i deres anvendelse af sprog nogle valgmuligheder. De kan anvende deres modersmål, de kan anvende dansk, de kan anvende et af sprogene iblandet ord, vendinger, udtryk fra det andet, eller de kan anvende et fælles fremmedsprog. Det at kunne jonglere således med to eller flere sprog kan betragtes som en rigdom, og i positive omgivelser foregår skift mellem sprogene som regel let og ubesværet. Denne hensigtsmæssige kompetence skal der være plads til i skolens undervisning, således at den tosprogede elev taler dansk i undervisningssituationer, som er fælles for alle, mens Fadime og Ayse udmærket kan tale tyrkisk, mens de skræller kartofler i hjemkundskab. Læreren bør dog bevidstgøre eleverne om, at de udelukker andre fra samtalen hermed.

Både de tosprogede elever og elever med dansk som modersmål skal udvikle deres bevidsthed om sproget og bl.a. øge deres forståelse af sprogets sammenhæng med personlig og kulturel identitet. Denne forståelse kan for alle elever øges gennem arbejde med sproglige varianter, herunder også med dansk som andetsprog. For tosprogede elever er det desuden væsentligt at arbejde med, hvad deres tosprogethed betyder for dem. Hvilket sprog, man vælger at tale, er afhængigt af flere forskellige forhold i de enkelte situationer, fx hvem der er samtalepartner, hvor man befinder sig, hvad temaet for samtalen er, og hvilke sociale relationer man er i.

Det er i denne sammenhæng vigtigt at arbejde med forbindelsen mellem sprog og følelser. Eleverne bør både arbejde med, hvordan følelser udtrykkes forskelligt på modersmålet og dansk, og med, hvilket sprog de vælger at bruge i forskellige følelsesmæssige situationer.

Forbindelsen mellem sprog og magt må gives en vis opmærksomhed. Det er således vigtigt at give de tosprogede elever sproglige redskaber til at bearbejde den undertrykkelse, de kan blive udsat for, ligesom de må lære, hvordan de i nogle situationer kan reagere sprogligt, fx på tiltalen *perker*.

Undervisningsvejledning

For at vise, hvordan dansk sprog og kultur har udviklet sig i mødet med andre sprog og kulturer, kan eleverne arbejde med låneord og fremmedord i dansk. De kan finde eksempler på ord fra alverdens sprog, fx fra tyrkisk *kiosk*, *yoghurt* og *feta*, fra arabisk *turban* og *kaffe*, og fra persisk *skak* og *basar*. Eleverne kan blive præsenteret for ordene og på baggrund af deres betydning og form gætte, hvorfra de kommer. De kan lave sætninger, hvor ordene forekommer. De kan sortere dem i ordkasser efter deres oprindelsesland. De kan diskutere, hvorfor og hvordan nye ord kommer ind i sproget.

Af særlig betydning vil det naturligvis være, hvis eleverne kan finde ord på dansk, der stammer fra deres eget modersmål, men også en lang række ord, der er fælles for dansk og modersmålet og indlånt til begge sprog, vil normalt kunne findes.

Viden om sprogtilegnelse og egen læring

Gennem samtaler med eleverne om, hvad de synes er svært i forhold til det at være aktive sprogbrugere på dansk, gøres de opmærksomme på, hvad de selv kan gøre for at blive bedre til at forstå, tale, læse og skrive sproget. Eleverne skal lære, at der er forskellige strategier, de kan anvende for at løse de sproglige problemer, de kommer ud for.

Strategier, der har til formål at gøre det lettere at tilegne sig et nyt sprog, kaldes indlæringsstrategier. Det kan være overordnede strategier, der omfatter overvejelser over tilegnelsesprocessen, planlægning af den, bevidsthed om hensigtsmæssige arbejdsformer og vurdering af, hvor godt man har lært et givet stof. Det kan også være anvendelse af særlige fremgangsmåder i forbindelse med en opgave. Eleverne kan fx udarbejde personlige ordbøger, hvor de skriver lister over alle de nye ord, de møder i et tema. De kan organisere ordene i oversigter og indføre dem på tegninger, så ordene sættes i forbindelse med allerede kendte ord. Eleverne kan høre hinanden i ordene, eller de nye ord kan indgå i andre sproglige aktiviteter. Der bør endvidere arbejdes systematisk med brug af almindelige ordbøger.

Udover de mere generelle indlæringsstrategier skal eleverne også have kendskab til og kunne anvende lytte- og gættestrategier, kommunikationsstrategier og læsestrategier.

Lytte- og gættestrategier

Især i basisundervisningen, men også senere i skoleforløbet må eleverne acceptere, at de ikke forstår hvert eneste ord i en hørt eller læst tekst. Det er derfor nødvendigt med gode lytte- og gættestrategier. For at lytte med opmærksomhed og forståelse skal eleven gøre sig formålet med opgaven klar. Dvs. at eleverne på forhånd skal orienteres om og rette opmærksomheden mod, om der fx skal uddrages bestemte detaljer af en tekst, eller om der skal gøres rede for hovedindholdet.

Gode lyttestrategier indebærer, at eleverne har

- sociale strategier, dvs. evnen til at tænke sig ind i en situation
- målstrategier, dvs. gjort sig klart, hvad formålet er med at lytte

Undervisningsvejledning

- lingvistiske strategier, dvs. opmærksomhed på ord og udtryk, der kan gættes på ud fra sammenhængen – nøgleord
- indholdsstrategier, dvs. evnen til at vurdere i forhold til baggrundsviden og videre forudsigelser.

Der kan arbejdes med disse strategier i

- førlyttefasen, dvs. målstrategierne aktiveres
- lyttefasen, dvs. de lingvistiske strategier aktiveres
- efterlytte- eller bearbejdningsfasen, dvs. de sociale strategier og indholdsstrategierne aktiveres.

Kommunikationsstrategier

Hvis en elev har problemer med at udtrykke sig, kan han forsøge at løse dem ved hjælp af to forskellige strategier – både mundtligt og skriftligt:

- *Reduktionsstrategien*, hvor eleven enten helt undlader at sige noget eller samtykker med et *ja* uden at mene det blot i håb om at tilfredsstille spørgeren.
- *Problemløsningsstrategien*, hvor eleven aktivt arbejder med at formidle sit budskab.

Problemløsningsstrategien er naturligvis den mest hensigtsmæssige, idet den fremmer såvel elevens sprogtilegnelse som hans kommunikative gennemslagskraft. Den kan deles op i fire forskellige kategorier:

- *Ikke sprogligt baserede strategier*: Eleven kan fx pege eller tegne for at formidle sit budskab.
- *Samarbejdsstrategier*: Eleven kan bede om hjælp fx hos en klassekammerat eller en tosproget lærer. Hvor der er flere tosprogede elever i en klasse, vil eleverne ofte hjælpe hinanden med forståelse eller formidling.
- *Modersmåls- eller fremmedsprogsbaserede strategier*: Eleven kan prøve at anvende ord eller vendinger fra modersmålet eller andre sprog. Denne strategi er uhensigtsmæssig, hvis modtageren fx ikke forstår elevens modersmål, men ordbøger kan gøre strategien anvendelig.
- *Målsprogsbaserede strategier*: Eleven kan på forskellig måde prøve at udnytte sin andet-sprogskompetence til det yderste. Forenkling er nok den mest anvendte andetsprogsbaserede strategi. Her udelades et eller flere ikke betydningsbærende ord, fx *Min far købt sko mig*. Eleven kan også forsøge sig med substitutioner, fx *Vi leger fodbold*, hvor ordet *leger* erstatter ordet *spiller*. Eleven kan vælge at erstatte ord med ord som ligner, fx *julemandens blomst* i stedet for *juletræ*. Og endelig kan eleven beskrive begrebet ved hjælp af karakteristiske egenskaber, fx *Må jeg låne en åbne sodavand? (oplukker)*.

Det er hensigtsmæssigt, at man tidligst muligt arbejder med at bevidstgøre eleverne om de forskellige strategimuligheder, og der bør jævnligt vendes tilbage til emnet, gerne i forbindelse med gode positive aktuelle eksempler. Det er i den forbindelse af stor betydning, at undervisningsmiljøet er trygt og accepterende, således at eleven tør forsøge sig med de forskellige strategier. En betydningsfuld del af det accepterende miljø er også at give plads til elevernes anvendelse af modersmålet.

Undervisningsvejledning

Strategier i forbindelse med læsning

Gennem arbejdet med forskellige teksttyper udvikler eleverne deres evne til at bruge forskellige strategier alt efter formålet med læsningen, men bevidstgørelse og viden, om hvilke strategier eleverne har til deres rådighed, kan også udgøre selvstændige undervisningsforløb.

Det kan være relevant at skelne mellem læsestrategier, læsemåde og læseforståelsesstrategier.

Læsestrategier omfatter begreber som skimning, skanning, nærlæsning, intensiv læsning m.m., hvor læseren skal lære at tilpasse læseformen til den enkelte tekst og formålet med læsningen.

Læsemåde handler om den måde læseren vælger at læse teksten på, fx som fiktion eller fakta, og eleverne skal derfor være bevidste om forskellen på disse genrer.

Læseforståelsesstrategier omfatter strategier, der relaterer sig til forståelsen af det læste, og strategierne kan tages i anvendelse både før, under og efter læsningen.

Det kan fx være at

- aktivere baggrundsviden
- sikre forforståelse
- udarbejde story-map
- udarbejde semantiske ordkort
- fokusere på relevant ordforråd
- arbejde med skrivelog.

Skriveudvikling

I forhold til elevernes arbejde med at skrive egne tekster danner skriveprocessens forskellige faser udgangspunkt for elevernes fortsatte skriveudvikling.

Sprog, kultur og samfundsforhold

Børn og unge arbejder hele tiden med deres identitet, og for nogle tosprogede børn og unge kan identitetsudviklingen være vanskelig. De skal udvikle deres færdigheder i dansk så godt som overhovedet muligt, og samtidig skal de finde ud af at navigere i en kulturelt og socialt mangfoldig verden, der stiller store krav til den enkeltes selvtillid og interkulturelle kompetence.

At lære dansk som andetsprog er også at udvikle sine sociale og kulturelle færdigheder, at udvikle sin indsigt i kultur- og samfundsforhold, og at udvikle forståelse af andre kulturer. Skolen skal give eleverne et godt fundament for at udvikle sig alsidigt og per-

Undervisningsvejledning

sonligt, og det kræver et alsidigt input, der giver nuancerede oplevelser og skaber engagement.

Når det drejer sig om forståelse af andre kulturer, er opmærksomhed på forskellighed vigtig. Men der kan også lægges for stor vægt på kulturelle kategorier og identiteter, fx *vores kultur, deres kultur, pakistanere, tyrkere, etniske minoriteter, tosprogede, andengenerationsindvandrere, nydanskere, etnisk danske elever*. Der kan i forlængelse heraf være risiko for at betragte kultur som noget, der bestemmer, hvordan folk tænker og handler, fx at elever tænker og handler på en bestemt måde, fordi de tilhører en bestemt *kultur*. Dette kan meget let blive til en rubricering, der er generaliserende og måske også fordomsfuld.

Det er derfor vigtigt at sætte den enkelte elev i centrum. Elever er forskellige, de er alle unikke individer med hver deres særlige familiemæssige, sociale, kulturelle og sproglige baggrund. De identificerer sig også forskelligt: For nogle børn og unge er det livsstilen eller kammeratskabsgruppen, der er det afgørende, for andre er det den nationale identitet – den danske eller hjemlandets eller en blanding, for atter andre er det religionen – eller kønnet – eller noget helt femte. I nogle situationer betyder den sproglige identitet, dvs. hvilke sprog man taler, meget. I andre situationer er den uden betydning. At omgås sproglige og kulturelle forskelle kræver derfor situationsfornemmelse. I nogle situationer kan det være produktivt at pege på kulturelle og sproglige forskelle, i andre er det ikke hensigtsmæssigt. Ved nogle lejligheder kan det lade sig gøre at få en konstruktiv dialog om misforståelser og tendenser til diskrimination og racisme, ved andre lejligheder vil sådanne emner være kontraproduktive og måske føre til yderligere fordomme.

Sociale og kulturelle færdigheder

Med til det at lære dansk hører at lære en række almindelige omgangsformer i skolen og i det danske samfund. Der findes nogle sociale og kulturelle normer, der gælder for alle, mens andre er mere fleksible. Der vil tit i klassens dagligliv være lejlighed til at afprøve og snakke om forskellige måder at kommunikere og samarbejde på, måder at omgås uenigheder på osv. Eleverne skal lære at forholde sig åbent, tolerant og fleksibelt til hinanden, og klassen skal tage emner som demokrati, ytringsfrihed og ligestilling op, ikke bare som vigtige samfundsemner, men også som emner der er relevante i klassens eget liv. Mobning og praktisk konfliktløsning i forbindelse hermed vil det måske også være relevant at tage op.

Kultur- og samfundsforhold i Danmark og andre lande

Eleverne skal op igennem klassetrinene have lejlighed til at få indsigt i forskellige levevilkår i Danmark og i andre lande. Danmark er, som de fleste andre lande, præget af kulturel og social mangfoldighed, og dette bør være udgangspunktet, også når undervisningen drejer sig om at definere og diskutere *det danske*.

Der tages udgangspunkt i emnefeltet, som ligger nærmest ved elevernes egne erfaringer i og uden for skolen, såsom skolens normer og værdier, ungdomskulturer, fritidsaktiviteter,

Undervisningsvejledning

familiernes forskellige vilkår og måder at leve på, forskellige omgangsformer mellem børn og forældre, mellem søskende, mellem piger og drenge, mellem mænd og kvinder. Der kan inddrages emner som kæledyr, lommepenge, skolemad, fester, tøjstil, kosmetik eller fritidsjob. Eller man kan lave forløb, hvori der indgår eksempler på dansk børnekultur, fx sange, rim og remser, lege, danse og spil samt eventuelle modsvarigheder i andre lande. Også kulturspecifikke ordsprog og talemåder kan være udgangspunkter for samtaler og kreative forløb.

For at udvide elevernes ordforråd, kan man jævnligt vælge et eller andet emneområde, fx et af de nævnte emner og finde ord, der kan skrives på tavlen, i elevhæfter eller på plancher, fx

- beklædning: kasket, cowboybukser, sweatshirt ...
- bygninger: murstenshuse, villaer, boligblokke ...
- kæledyr: hamster, akvariefisk, slange ...

Undervisningen kan efterhånden bredes ud til flere forskellige former for dagligliv i Danmark og andre lande, som eleverne kender til, fx gennem familierelationer og rejser. Det kan dreje sig om emner i forbindelse med familie-, skole- og arbejdsliv, til hverdag og ved højtider. Undervisningen kan fokusere på livet i dag, men den kan også handle om forskellige måder at leve på i tidligere tider. De særlige relationer mellem Danmark, Grønland og Færøerne bør ikke glemmes. Når man tager emner op i forhold til flere forskellige lande eller forskellige etniske minoriteter, kan det være oplysende og tankevækkende at foretage sammenligninger, men man skal passe på, at sammenligningerne ikke kommer til at ende i for bastante generaliseringer og modstillinger mellem *os* og *dem*.

Indsigt i kultur- og samfundsforhold kan eleverne få på mange måder, fx gennem formidling af egne erfaringer i klassen, gennem arbejde ud fra lærerens fortælling og oplæsning, gennem arbejde med eventyr, fortællinger og andre former for tekster fra forskellige lande, gennem arbejde med billedmedier samt gennem egne feltstudier uden for skolen, hvis dette er praktisk muligt. Eleverne kan evt. samle på genstande, der har en lokal eller kulturspecifik betydning, fx frimærker, penge, souvenirs og billetter.

Eleverne bør efterhånden udvikle færdigheder i selvstændig, kritisk informationssøgning vedr. Danmark og andre lande via internettet og andre kilder.

Kulturforståelse: at anlægge forskellige perspektiver

Dette aspekt hænger sammen med det foregående, men her lægges der særlig vægt på at arbejde med forskellige perspektiver på tingene. Det kan fx handle om forskellige billeder af Danmark: *Hvordan opfattes Danmark af forskellige grupper – turistindustrien, forskellige politiske partier, forskellige danske forfattere eller eksilforfattere fra andre lande, forskellige malere, musikere, forskellige etniske grupper osv.?* Her kan der fx bruges postkort, turistreklamer, valgplakater, reproduktioner af malerier, sange af danske musikere osv. *Hvad mener forskellige mennesker om danskhed og det flerkulturelle samfund?* Her kan der fx bruges litteratur, der tematiserer kulturmøder, blade, spillefilm, tv-programmer og læserbreve, men også elevernes egne interviews eller fotos i forskellige miljøer.

Undervisningsvejledning

Et emne, der relaterer sig hertil, kan være Danmark som indvandrings- og udvandringsland. Her kan eleverne fx undersøge deres familiehistorier, se på hvor deres forskellige familiemedlemmer stammer fra, og se på hvor i verden de har familiemedlemmer lige nu. De kan evt. diskutere, hvilke grunde der kan være til, at man tager til et andet land, og hvad det kan betyde for ens identitet, at man gør det.

Mange andre slags emner er mulige, og det gennemgående er at sammenstille forskellige synsvinkler, overveje baggrundene for dem og diskutere, om der er nogle synsvinkler eller holdninger, der er mere fyldestgørende eller mere etisk forsvarlige end andre. Med ældre elever vil sådanne spørgsmål som demokrati, ytringsfrihed, ligestilling, diskrimination, racisme, tro og etik, internationalt samarbejde og global ansvarlighed være relevante emner for både diskussioner og mere kreative forløb, hvor der fx arbejdes med drama, musik og udstillinger.

Interkulturel kommunikation: at kunne formidle og forklare

Netop de tosprogede elever har gode forudsætninger for interkulturel kommunikation i klassen og andre steder. At kunne formidle mellem forskellige sprog og kulturelle perspektiver, at kunne opklare sprogligt og kulturelt bestemte misforståelser, forklare og mægle og en gang imellem deltage i uformel tolkning og oversættelse er vigtige færdigheder, som bør opmuntres og udvikles. Samtidig skal der være opmærksomhed på, at mennesker, der taler forskellige sprog, ikke nødvendigvis har helt forskellige kulturer. Der kan godt være forskelle, men de menneskelige ligheder er også store.

Identitetsudvikling

En af danskundervisningens vigtigste opgaver er at bidrage positivt til elevernes identitetsudvikling. Alle børn og unge tænker i perioder på, hvem de er, hvor de kommer fra, og hvor de gerne vil hen. Dette er ikke mindst en vigtig problematik for de tosprogede elever. Undervisningen bør derfor en gang imellem lægge op til åbne diskussioner om, hvordan det er at leve i Danmark med et andet modersmål end dansk, og hvordan man kan forme sin egen kulturelle og sproglige identitet i årene fremover og blive en deltagende samfundsborger. Her kan det fx være en god ide at vælge litteratur og film, hvori der er identifikationsfigurer – af begge køn – for de tosprogede børn og unge, som giver eksempler på forskellige strategier for integration i samfundet.

Dansk som undervisningssprog og fagligt redskab

Dansk er undervisningssprog i alle fag undtagen i fremmedsprogsundervisningen. Det betyder, at de tosprogede elevers forståelse af indholdet i undervisningen afhænger af, hvor meget dansk de kan, og af at tilegnelsen af dansk foregår i alle fag.

Undervisningsvejledning

I klasser med tosprogede elever er det derfor nødvendigt, at alle lærere påtager sig ansvar for at tilrettelægge undervisningen, så der skabes gode betingelser for såvel fagligt som sprogligt udbytte. Et ord som *diameter* skal bruges og dermed læres i forbindelse med matematik, sløjd eller evt. håndarbejde, mens udtrykket *Mælken lunes* hører hjemme i hjemkundskab. Ord, begreber og udtryk skal forklares og eksemplificeres, forklaringer skal gentages, og eleverne skal have mulighed for at være fagsprogligt aktive.

Fagsprog adskiller sig på flere punkter fra almindeligt talt og skrevet dansk, hvilket er årsag til faglige vanskeligheder for mange tosprogede elever. Udover de egentlige fagudtryk rummer fagsprog sædvanligvis temmelig mange ord, som ikke er hyppigt forekommende i dagligdagen, de såkaldt førfaglige udtryk. Desuden anvendes ord i fagsprog ofte med en anden betydning end grundbetydningen, og sætningskonstruktionerne kan være i passiv, fx *Mælken lunes*, hvor det kan være vanskeligt at finde ud af, at det betyder *Du skal lune mælken*. I fagtekster forekommer der også ofte kulturspecifikke ord, eller selve indholdet kan være så kulturspecifikt dansk, at tosprogede elever har brug for en kulturformidlende orientering for at kunne få udbytte af undervisningen.

I modtagelsesklasser og i støtteundervisning i dansk som andetsprog bør lærerne inddrage grundlæggende elementer fra de forskellige fagområders fagsprog i undervisningen for at forberede eleverne på at deltage i den videre undervisning. I nogle situationer kan det være hensigtsmæssigt at bruge støttetimer til målrettet sproglig forberedelse af planlagte undervisningsforløb i klassen. Men selvom fagsprog er blevet formidlet gennem undervisning i dansk som andetsprog, skal det alligevel bearbejdes i selve indlæringssituationen. Tosprogede lærere har den store fordel i henseende til faglig og sproglig formidling, at de kan inddrage modersmålet ved gennemgang og forklaringer. Når et fagligt indhold er bekendt, er det meget nemmere for de tosprogede elever at følge undervisningen på dansk. Tilsvarende skal eleverne præsenteres for undervisningsmaterialer i god tid, så de har reel mulighed for at nå at læse eller gennemarbejde dem.

Informationsteknologi

It er et vigtigt arbejdsredskab i forbindelse med tilegnelsen af dansk som andetsprog, og det spiller en større og mere afgørende rolle, efterhånden som den enkelte elev videreudvikler sproget og bliver i stand til at søge informationer på egen hånd. Eleven kan bruge computeren både i arbejdet med fagets indhold, begreber og metoder. Derved øges både elevernes motivation og muligheder for at samarbejde og lærernes muligheder for at differentiere undervisningen.

Tekstbehandling og procesorienteret skrivning

Med computeren som skriveredskab er det muligt at rådgive og vejlede eleven i løbet af skriveprocessen. Foran computerskærmen kan to elever lave en fælles tekst. De kan diskutere tekstens indhold og form og på den måde udnytte hinandens stærke sider.

Undervisningsvejledning

Læreren og andre elever kan give respons både på tekstens indhold og form. Responsopgaven kan være at sætte fokus på fx navneordenes endelser, sætningsopbygningen eller ordvalg. Eleverne kan efter eget valg bruge de gode råd og rette, tilføje, slette eller flytte afsnit i tekstbehandlingen. Læreren støtter og udfordrer eleverne og opfordrer dem til at sætte ord på deres strategier. Gennem spørgsmål og kommentarer bliver eleverne efterhånden bedre til selvstændigt at finde frem til løsninger. Eksperimenter og dialog har gode muligheder, når computeren anvendes som skriveredskab. I processen skal eleverne også inddrage tekstbehandlings muligheder for anvendelse af stavekontrol, grammatisk vejledning og synonymordbog.

Når teksten er færdigbehandlet har eleverne muligheden for med computerens lydoptager at indtale og indsætte lyd i dokumentet. Ved indtaling af lyd træner eleven bl.a. intonation.

Ved hjælp af hypertext kan der fx laves en ordbog med ordforklaringer på dansk-dansk og dansk- /modersmål eller med henvisninger til web-adresser. Teksten kan illustreres med fotos taget med et digitalt kamera, med billeder eller tegninger, og der arbejdes med layout. Det skriftlige arbejde tager dermed udgangspunkt i elevernes egne oplevelser og erfaringer.

Tekstbehandling gør det let for eleverne at bearbejde og ændre en tekst. Dette kan være en stor fordel, fordi tosprogede elever ofte har brug for at gennemgå egne tekster flere gange end danske elever, og med papir og blyant er det vanskeligt på en overkommelig tid at gennemarbejde en tekst flere gange.

Tosprogede elever kan eksempelvis udvikle deres forståelse i arbejdsforløb, som bygger på et samspil mellem praktiske aktiviteter og samtale med andre under arbejdet med computeren.

Træningsprogrammer

Den pædagogiske praksis kan bestå af en række forskellige øvelser, der skal automatisere de enkelte elevers andetsprogsfærdigheder i lytning, læsning og skrivning. Disse programmer er struktureret sådan, at eleven skal følge instruktionen og løse de opgaver, som programpakken indeholder.

Det kan for mange elever være en fordel at arbejde med programmet i deres eget tempo. Fordelen ligger bl.a. i, at de bliver hjulpet og korrigeret løbende af computeren. Med computeren er det endvidere muligt at finde programmer, der niveaumæssigt passer til den enkelte elev.

Multimedie

Eleven kan fremlægge og præsentere et arbejde med billeder, tekst og lyd. Videoklip, digitale billeder, tegninger og andre former for medier kan indsættes i produktet, således at det støtter den mundtlige fremlæggelse. På denne måde får eleven mulighed for at udtrykke sig mere nuanceret, klart og præcist.

Undervisningsvejledning

Billed- og lyd materialet kan være selvproduceret eller hentet via internettet. Den tosprogede elev har derfor mulighed for at bruge sit modersmål og derved udnytte sin samlede sproglige kompetence og viden. Computeren giver også mulighed for at arbejde med lytning og lyttestrategier til autentisk lyd.

Eksempel på et forløb om konfliktløsning med brug af multimedie

Formål: At give de tosprogede elever ord som værktøj til at løse konflikter.

Der fokuseres på

- empati, at mærke og forstå egne følelser og at kunne aflæse andres
- impuls kontrol og problemløsning, at stoppe op, tænke sig om og vælge den bedste løsning efter at have indkredset problemet og vurderet de mulige måder, det kan løses på
- selvkontrol eller håndtering af aggression, nogle teknikker til at kunne tage en provokerende situation roligt.

Eleverne laver digitale billeder af konstruerede konfliktsituationer og i fællesskab digtes *en dilemmahistorie*. Kropsprog, replikker og ordvalg diskuteres. Lyden indtales. Historierne samles i en multimedie-præsentation, der er tænkt som en historie med forskellige løsningsmuligheder.

Internettet

Fra internettet kan eleven hente informationer og materialer fra databaser og nyhedsmedier. Eleven kan se billeder, videoklip og lytte til autentisk dansk sprogbrug i fx radioavisen, ungdomsudsendelser og interviews.

På internettet går informationerne ikke kun en vej. Der er mulighed for kommunikation i form af e-mail, konferencer og chat. I skolen skal eleverne lære at udnytte mulighederne – og ikke mindst udvikle hensigtsmæssig adfærd, når de skriver på nettet. Eleverne kan lave websider og få bedre kendskab til genren. Websiderne kan også indgå i faglige forløb, både i form af fiktive forløb eller som dele af et emne- eller projektarbejde. Et samarbejdsprojekt med andre klasser kan udmøntes i fx web-aviser, hypertextfortællinger og vandrehistorier.

Elektroniske spil

Computerspil skaber rum for venskab og for sociale begivenheder. Computerspil kan dyrkes som en fælles interesse, der ofte strækker sig ud over selve det at sidde foran skærmen. Det sociale og legen får en særlig dimension i forbindelse med spil i netværk, hvor spillerne kan udfordre hinanden. On-linespil og spil i netværk indeholder elementer som kommunikation, indlevelse, kreativitet og læring. Computerspillene rummer store udfordringer til tænkning, fantasi og kreativitet.

Undervisningsvejledning

Evaluering

De bindende trin- og slutmål er grundlaget for tilrettelæggelsen, gennemførelsen og evalueringen af undervisningen i dansk som andetsprog. Evalueringen danner grundlag for vejledningen af den enkelte elev, for undervisningens videre tilrettelæggelse og for undervisningsdifferentiering.

I basisundervisningen bør der ske en løbende evaluering med henblik på at følge elevens dansksproglige udvikling gennem hele forløbet, således at de modtagende lærere kan få et fyldestgørende billede af elevens styrker, svagheder og udviklingsmuligheder ved overgang fra basisundervisning til den almindelige undervisning. I den efterfølgende undervisning i klassen og i sprogstøttetimer bør der tages udgangspunkt i, hvad eleven allerede har tilegnet sig og er i gang med at tilegne sig.

Evalueringen skal tage udgangspunkt i de bindende trinmål, og elevens udbytte skal vurderes i relation hertil.

Som inspiration kan nævnes følgende eksempler på evalueringsformer:

- Elevernes lytte- og samtalefærdighed kan vurderes på baggrund af fx samtaler eller rollespil, der optages på bånd eller video. På baggrund af optagelserne kan læreren efterfølgende vurdere elevens evne til at forstå og følge en instruks, at deltage i og tage ansvar for en samtale, at kommunikere på et forståeligt sprog og at anvende brugbare kommunikationsstrategier.
- Gennem optagelser af mundtlig fremstilling kan kriterierne være produktivitet, dvs. evnen til at formidle så megen information som muligt inden for de givne rammer, forståelighed og flydende tale og tekstsammenhæng både i tekstens form og i selve det sproglige udtryk.
- Elevens læseforståelse kan evalueres ved at lade eleven genfortælle hovedindholdet af en læst tekst. Teksten diskuteres herefter med læreren eller i klassen, og elevens forståelse af teksten beskrives. Efterfølgende kan læreren bede om enkeltinformationer, som eleven skal uddrage af teksten. Der skal desuden rettes opmærksomhed mod elevens evne til at gætte, fx på baggrund af indhold, kontekst eller visuel støtte.
- Gennem brug af logbog bliver eleven efterhånden i stand til at sætte mål og reflektere over egen læring.
- En analyse af elevens skriftsprog er en analyse af elevens mellemsprog, der kan beskrives som systematisk, foranderligt og variabelt. Der bør derfor søges efter fejltyper og mønstre i sprogbrugen og ikke fokuseres på de enkelte fejl. En skriftsproganalyse kan bl.a. omfatte følgende områder:
 - forståelse af genre
 - tekstens komposition og indre sammenhæng

Undervisningsvejledning

- syntaktisk analyse: hvilke sætningstyper anvender eleven, fx anvendes ledsætninger eller udelukkende hovedsætninger?
 - morfologisk analyse: hvilke bøjningsformer benytter eleven og med hvilken variabilitet?
 - anvendelse af pronominer og præpositioner
 - ortografisk analyse: hvilken type staveproblemer?
 - semantisk analyse: ordforrådets variations- og differentieringsgrad
 - hvordan anvendes tegnsætning?
 - transfer fra modersmålet.
- En vurdering af elevens ordforråd må ses i forlængelse af de temaer, der er behandlet i undervisningen og kan evalueres ved, at man med jævne mellemrum sammensætter øvelser, der viser, om eleverne behersker det relevante ordforråd.
 - Gennem samtaler med eleverne, enkeltvis eller i klassen, vurderes, i hvilket omfang de er opmærksomme på deres eget brug af henholdsvis modersmål og dansk og på deres bevidsthed om, hvordan man lærer sprog i og uden for skolen. Også elevernes evne til at samtale om sociale og kulturelle forhold bør beskrives.

Gennem arbejdet med portfolio kan man sikre sig elevens aktive medvirken i en selv-evaluering. En portfolio er elevens udvalg af repræsentative arbejder samlet gennem en periode med henblik på vurdering. Portfolio fungerer dels som læringsstrategi, dels som evalueringsmetode. Ved overgang fra basisundervisningen til den almene undervisning kan eleven i samarbejde med læreren lave en udslusningsportfolio med udvalgte arbejder. Portfolioen kan bl.a. indeholde:

- liste over læste bøger
- eksempler på skriftlige arbejder, både første udkast og gennemarbejdede tekster
- lyd- eller videooptagelser af kommunikationssituationer
- eksempler fra forskellige fag, fx matematikundervisningen.

Udslusningsportfolioen har fokus på elevens styrkesider og giver de modtagende lærere et godt overblik over elevens kompetencer, samtidig med at den kan bruges som udgangspunkt for skole-hjem samtaler.

Dansk som andetsprog i den almene undervisning

For de øvrige elever, som modtager supplerende undervisning i dansk som andetsprog i eller uden for klassen, foretages også målfastsættelse og løbende evaluering med udgangspunkt i de relevante trinmål. Der kan inddrages forskellige evalueringsredskaber ligesom i alle andre fag, men ovenstående ideer til evaluering af basisundervisningen kan også tjene til inspiration for evalueringen i dansk som andetsprog i den almene undervisning.

Undervisningsvejledning

Undervisningsdifferentiering

Undervisningsdifferentiering er et princip for tilrettelæggelse og gennemførelse af undervisningen i en klasse eller gruppe, hvor den enkelte elev tilgodeses, samtidig med at man bevarer fællesskabets muligheder.

En undervisning, der bygger på undervisningsdifferentiering, tilrettelægges, så den både styrker og udvikler den enkelte elevs interesser, forudsætninger og behov, og så den indeholder fælles oplevelser og erfaringsgivende situationer, der forbereder eleverne til at samarbejde om at løse opgaver.

Uanset om det drejer sig om undervisning i modtagelsesklasser eller hold, om sprogstøtteundervisning eller om undervisning af tosprogede elever i klassen, vil spredningen i elevernes dansksproglige, faglige og kulturelle forudsætninger være stor. Dette må der tages højde for i undervisningen i dansk som andetsprog og i de øvrige fag.

Et undervisningsforløb kan typisk deles op i følgende faser: Fælles introduktion og præsentation, fælles idéudvikling og indkredsning af temaet, individuel og/eller gruppevis målsætning, individuel eller gruppevis fordybelse, fælles fremlæggelse og individuel og fælles evaluering.

Afhængig af de fastsatte mål, elevernes varierede behov, undervisningsaktiviteten og materialerne kan undervisningen tilrettelægges med inspiration fra nedenstående spørgsmål.

Planlægningsspørgsmål

Hvilke dele af undervisningsindholdet er især egnet til fælles arbejde i klassen?

Lytteforståelse, bl.a. gennem brug af lyd- og billedmedier og lærerens fortælling og oplæsning, sange, rim og remser, classesamtale, formulering af fælles tekster, brainstorming, før og efter aktiviteter, ...

Hvilke dele af undervisningsindholdet er især egnet til individuelt arbejde?

Læsning evt. kombineret med bånd, cd/walkman, individuel skrivning, logbog over timerne i skolen og hjemmearbejdet,

Hvilke dele af undervisningsindholdet er især egnet til pararbejde?

Lytteøvelser, rollespil, kommunikationsøvelser og -lege, interviews, parskrivning, parlæsning, parvis evaluering af individuelt arbejde, ...

Hvilke dele af undervisningsindholdet er især egnet til gruppearbejde?

Dramatiseringer, rollespil, interviews, simulationer, projektarbejde, fremlæggelser, ...

Hvilke dele af undervisningsindholdet kan især give anledning til egentlige samtaler med eleverne til støtte for deres forståelse og eget fortsatte arbejde med indholdet?

Undervisningsvejledning

Samtaler om, hvordan man lærer dansk, om brug af lytte-, læse-, kommunikations- og gættestrategier, om anvendelse af grammatikker og ordbøger, samtale ud fra portfolio og logbog, ...

Hvilke dele af et undervisningsforløb giver især mulighed for at fremme elevernes sociale forståelse og adfærd?

Skiftende organisationsformer, samarbejde, rollespil, kontakter uden for skolen, hvor brugen af sproget er en reel nødvendighed, samtaler om værdier og normer i forskellige kulturelle kontekster, ...

Hvilke opgaver og arbejdsituationer bidrager til den enkelte elevs alsidige udvikling?

Øvelser der inddrager krop og sprog, kommunikationslege, sange, billedfremstilling, drama, kreativ skrivning, leg med medier, arbejde produktorienteret, søgning af oplysninger i og uden for skolen, ...

Hvordan kan eleverne som klasse, gruppe eller hver for sig deltage i planlægning og evaluering?

Indflydelse på valg af emner, aktiviteter, fremlæggelsesform og produkt, selvevaluering, logbog og portfolio, ...

Hvilke arbejdsituationer er især fremmende for tilegnelsen/udviklingen hos elever, der har svært ved at arbejde med undervisningsindholdet?

Fastlæggelse af individuelle læringsmål for eleven, værkstedsundervisning, pararbejde, samme emne på flere niveauer, læsning med støtte af lyd- og billedmedier, individuelt arbejdstempo, arbejdsformer, hvor læreren frigøres og kan støtte, ...

Hvilke arbejdsituationer er især fremmende for tilegnelsen/udviklingen hos elever, der har let ved at arbejde med undervisningsindholdet?

Fastlæggelse af individuelle læringsmål for eleven, individuelt arbejdstempo, større rolle i drama/rollespil, tekster af passende sværhedsgrad, selvstændige arbejdsformer, længere tekster, flere aktiviteter, ...

Lærerens hjælp til grupper og enkeltelever?

Fastlæggelse af præcise læringsmål, som eleverne har medvirket til og kan følge, tydelige undervisningsmål, som eleverne har adgang til (opslagstavle, logbog m.m.), præcise faglige opgaver, gruppe- og pararbejde med baggrund i elevernes udnyttelse af indbyrdes færdigheder, værkstedsundervisning med opgaver, der frigør læreren og hermed muliggør hjælpen, individuelt, par- og gruppearbejde, ...

Kammerathjælp?

Aktiviteter der lægger op til, at de kan løses af to elever (parlæsning med evt. efterfølgende paropgave, parskrivning, responsarbejde), og aktiviteter og emner, hvor der trækkes på enkelte elevers specielle erfaringer, færdigheder eller kundskaber, ...

Hvordan kan det, eleverne har lært, bruges i forhold til hele klassen?

Fælles oplevelser ved fremlæggelser, forskellige præsentationsformer, fx redegørelser, dramatiseringer, præsentation ved hjælp af plancher og it, ...

Undervisningsvejledning

Holddannelse

Klassen er omdrejningspunktet i skolen. Det er her eleverne skal undervises den overvejende del af undervisningstiden, men ifølge Folkeskoleloven af 2003 er der gennem hele skoleforløbet, fra 1.-10. klassetrin, mulighed for periodevis holddannelse inden for den enkelte klasse og på tværs af klasser og klassetrin. Holddannelsen kan ske af praktiske og pædagogiske grunde. Den løbende evaluering af elevernes udbytte af undervisningen kan inddrages som en del af grundlaget for den pædagogisk begrundede holddannelse. Holddannelse understøtter således princippet om undervisningsdifferentiering.

Tosprogede elever og specialundervisning

Lærerne vil i undervisningen af tosprogede elever opleve, at nogle elever tilegner sig faglige og/eller sociale færdigheder og kompetencer i et langsommere tempo, end det forventes. Det er i den sammenhæng vigtigt at være opmærksom på, om elevens tilsyneladende manglende muligheder for udvikling skyldes a) forhold i elevens omgivelser, herunder nære sociale/familiære forhold b) de omstændigheder, der findes i elevens skolemiljø eller c) specifikke funktionsnedsættelser hos eleven.

Vilkårene for iværksættelse af specialundervisning er fastlagt i Folkeskoleloven § 20 og Bekendtgørelsen om specialundervisning og anden specialpædagogisk indsats.

Hvis en tosproget elev har særlige vanskeligheder med at tilegne sig dansk, kan det undertiden være svært at afgøre, om disse vanskeligheder skyldes personlige forhold. Evt. oplysninger fra en tosproget lærer om, hvorvidt barnet har tilsvarende vanskeligheder med modersmålet, kan her være af afgørende betydning for vurderingen.

Det er vigtigt i undersøgelsesfasen af den enkelte elev at gøre sig bekendt med de vilkår, som udgør elevens daglige udfordringer i skolen. *Hvorfor har eleven ikke udviklet tilstrækkelig sproglig/social kompetence til at kunne følge den almindelige undervisningen?* Erfaringer viser blandt andet, at når et étsproget dansk barn har læsevanskeligheder, skyldes det som oftest problemer omkring det fonetiske, bogstavgenkendelse og afkodningsstrategier. Læsevanskeligheder hos et tosproget barn kan også skyldes læseforståelsesvanskeligheder affødt af bl.a. et for lille ordforråd på dansk. Altså ikke et problem der skal løses i specialundervisningsregi, men ved en andetsprogstilgang i undervisningen.

En pædagogisk-psykologisk vurdering og undersøgelse må nødvendigvis tage højde for, at en del tosprogede elever ikke har et tilstrækkeligt kendskab til danske kulturspecifikke traditioner, og at test- og undersøgelsesmetoder i vidt omfang er udviklet ud fra danske kulturspecifikke forudsætninger.

Undervisningsvejledning

Den efterfølgende rådgivning og vejledning af forældre, elever og personale vil være af afgørende betydning for, hvilken indsats der evt. vil kunne sættes i værk. Iværksættelse af specialundervisning beslutes i et tæt samarbejde mellem forældre og skolen. Forældrene skal have indsigt i og skal have mulighed for at udtale sig til de forslag, som skolen stiller. Om nødvendigt bør der derfor inddrages en tolk i kommunikationen med forældrene.

Afhængig af de vanskeligheder, som eleven har, vil der kunne stilles forslag om forskellige former for indsats. Indsatsens karakter bør dog altid tage hensyn til mindste indgrebs principperne om nærhed og tæt kontakt til den almene undervisning i så høj grad som overhovedet muligt. Tosprogede elever, hvor funktionsnedsættelse(r) skyldes vidtgående specifikke og/eller generelle handicap, skal tilbydes en særlig specialpædagogisk indsats, som aftales mellem kommune, skole og forældre.

Børn med krigstraumer

Skolerne må være opmærksomme på, at en del flygtningebørn er præget af oplevelser, der kan blokere for deres aktive deltagelse i undervisningen. Eftervirkningerne viser sig undertiden først længe efter, at børnene er kommet til Danmark. Der vil i disse tilfælde ofte være behov for, at Pædagogisk-Psykologisk Rådgivning samarbejder med institutioner, der har ekspertise i behandling af krigstraumer.

Tidlig indsats med forebyggende, foregribende foranstaltninger er af stor betydning for tosprogede elevers oplevelser af kvalitet i deres skoleliv. Et tæt samarbejde med førskoleinstitutioner, forældre og PPR vil kunne minimere den problematik, hvor tosprogede først får særlig bevågenhed, når kravene i skolen overstiger deres dansksproglige kompetencer.

Undervisningsministeriets evaluering af dansk som andetsprog

I oktober 2004 offentliggjorde Undervisningsministeriet en evaluering af dansk som andetsprog i folkeskolen.

Baggrunden for udarbejdelsen af evalueringen var, at en række undersøgelser har vist, at tosprogede elever generelt ikke klarer sig så godt i grundskolen og videre i ungdomsuddannelserne som etnisk danske elever.

En af årsagerne til, at de tosprogede elever ikke klarer sig så godt som deres kammerater, kan være utilstrækkelige danskfærdigheder. Derfor ønskede Undervisningsministeriet en evaluering af fagområdet dansk som andetsprog i folkeskolen – både som selvstændigt fag og som en dimension i skolens øvrige fag.

Undervisningsvejledning

Evalueringen rummer en række konklusioner bl.a. følgende:

- at der ikke sker en systematisk vurdering af tosprogede elevers behov for undervisning i dansk som andetsprog
- at omfanget af den undervisning, en tosproget elev med et givent behov tilbydes, er helt afhængigt af, hvilken kommune eleven bor i, hvilken skole eleven er indskrevet på, og i hvilken klasse eleven går
- at antallet af efteruddannede lærere, der underviser i dansk som andetsprog, er helt utilstrækkeligt. Kun ca. 20 % af de lærere, der underviser i særligt tilrettelagt undervisning i dansk som andetsprog, er efteruddannede på området
- at undervisningen ikke har den bredde, som de centrale kundskabs- og færdighedsområder kræver.

I evalueringen præsenteres eksempler på “god pædagogisk praksis”. Eksemplerne illustrerer pædagogiske metoder, der fremmer arbejdet hen imod målene for undervisningen. Derudover illustrerer eksemplerne, hvordan den gode praksis er tæt forbundet med de faktorer, som har vist sig at have afgørende indflydelse på undervisning i dansk som andetsprog i sin helhed.

God praksis er forbundet med:

- skoleledelsens prioritering af området
- lærernes kvalifikationer i forhold til faget samt deres forventninger til tosprogede elever
- organisering af undervisningen og herunder lærernes mulighed for at planlægge en sammenhængende undervisning
- praksis omkring skolens skøn af, hvilke tosprogede elever der skal have adgang til undervisning i dansk som andetsprog
- om ressourcer, som er tildelt skolerne, fx i forhold til andelen af tosprogede elever, anvendes til udvikling af praksis i dansk som andetsprog, og derved kvalificerer de tosprogede elevers dansktilegnelse
- holdninger til tosprogede elever, som har betydning for relationen mellem lærer og elev i undervisningssituationen.

Evalueringen indeholder desuden følgende anbefalinger til kommunerne:

Kommunal plan for vurdering af alle tosprogede elevers behov for undervisning i dansk som andetsprog

Det anbefales, at kommunerne sikrer kvalificeret tilbagevendende vurdering af tosprogede elevers dansksproglige niveau i hele skoleforløbet.

Kommunale mål for evaluering af undervisning af tosprogede elever og undervisningen i dansk som andetsprog

Det anbefales, at kommunerne fastlægger grundlag for kvaliteten af undervisningen i dansk som andetsprog på kommunens skoler og løbende sikrer opfølgning og evaluering af målene.

Undervisningsvejledning

Målrettet ressourceanvendelse

Det anbefales, at kommunerne målretter ressourcetildelingen til undervisning i dansk som andetsprog, og at kommunerne løbende følger op på og evaluerer ressourceanvendelsen i forhold til opstillede mål, undervisningens kvalitet og elevernes dansktilegnelse.

Kommunal strategi for skole- og kompetenceudvikling

Det anbefales, at kommunerne sikrer opkvalificering af ledere og lærere i undervisning af tosprogede elever, inkl. strategi for anvendelse af nye kompetencer i en sammenhængende skoleudvikling.

I Uddannelsesstyrelsens håndbogsserie er udkommet følgende Fælles Mål Faghæfter:

- Nr. 9 - 2003: Fælles Mål : Faghæfte 1 : Dansk (UVM 5-431)
- Nr. 10 - 2003: Fælles Mål : Faghæfte 12 : Matematik (UVM 5-432)
- Nr. 11 - 2003: Fælles Mål : Faghæfte 24 : Elevernes alsidige personlige udvikling
- Nr. 12 - 2003: Fælles Mål : Faghæfte 25 : Børnehaveklassen (UVM 5-433)
- Nr. 1 - 2004: Fælles Mål : Faghæfte 2 : Engelsk (UVM 5-438)
- Nr. 2 - 2004: Fælles Mål : Faghæfte 3 : Kristendomskundskab (UVM 5-439)
- Nr. 3 - 2004: Fælles Mål : Faghæfte 4 : Historie (UVM 5-440)
- Nr. 4 - 2004: Fælles Mål : Faghæfte 5 : Samfundsfag (UVM 5-441)
- Nr. 5 - 2004: Fælles Mål : Faghæfte 6 : Idræt (UVM 5-442)
- Nr. 6 - 2004: Fælles Mål : Faghæfte 7 : Musik (UVM 5-443)
- Nr. 7 - 2004: Fælles Mål : Faghæfte 8 : Billedkunst (UVM 5-444)
- Nr. 8 - 2004: Fælles Mål : Faghæfte 9 : Håndarbejde (UVM 5-445)
- Nr. 9 - 2004: Fælles Mål : Faghæfte 10 : Sløjd (UVM 5-446)
- Nr. 10 - 2004: Fælles Mål : Faghæfte 11 : Hjemkundskab (UVM 5-447)
- Nr. 11 - 2004: Fælles Mål : Faghæfte 13 : Natur/teknik (UVM 5-448)
- Nr. 12 - 2004: Fælles Mål : Faghæfte 15 : Biologi (UVM 5-449)
- Nr. 13 - 2004: Fælles Mål : Faghæfte 16 : Fysik/kemi (UVM 5-450)
- Nr. 14 - 2004: Fælles Mål : Faghæfte 17 : Tysk (UVM 5-451)
- Nr. 15 - 2004: Fælles Mål : Faghæfte 18 : Fransk (UVM 5-452)
- Nr. 22 - 2004: Fælles Mål : Faghæfte 14 : Geografi (UVM 5-459)
- Nr. 4 - 2005: Fælles Mål : Faghæfte 19 : Dansk som andetsprog (UVM 5-464)
- Nr. 5 - 2005: Fælles Mål : Faghæfte 20 : Færdselslære (UVM 5-465)
- Nr. 6 - 2005: Fælles Mål : Faghæfte 21 : Sundheds- og seksualoplysning og familiekundskab (UVM 5-466)
- Nr. 7 - 2005: Fælles Mål : Faghæfte 22 : Uddannelses-, erhvervs- og arbejdsmarkedsorientering (UVM 5-467)
- Nr. 8 - 2005: Fælles Mål : Faghæfte 23 : Modersmålsundervisning (UVM 5-468)

Ovenstående Fælles Mål Faghæfter kan købes hos Undervisningsministeriets forlag eller hos boghandlere. Fælles Mål for samtlige folkeskolens fag kan findes på webstedet: www.faellesmaal.uvm.dk

På UVM's websted - på adressen: www.uvm.dk/katindek.htm – findes en oversigt over samtlige hæfter i Uddannelsesstyrelsens publikationsserier udgivet i 1999, 2000, 2001, 2002 og 2003. En del af disse kan stadig bestilles.